

Вісник

Верховного Суду України

**Положення
про автоматизовану систему
документообігу суду**

**Причини скасування та зміни
апеляційними судами постанов
місцевих судів у справах про
адміністративну відповідальність
за порушення вимог Закону
«Про боротьбу з корупцією»,
у тому числі щодо суддів**

**Вища рада юстиції:
міжнародний досвід формування
та нормативно-правове
забезпечення її діяльності
в Україні**

**Рекомендація CM/Rec(2010)12
Комітету Міністрів Ради Європи
державам-членам щодо суддів:
незалежність, ефективність
та обов'язки**

12(124)'2010

ВИХОДИТЬ ДВАНДЦЯТЬ РАЗІВ НА РІК

Засноване 22 липня 1994 р.

Свідectво про державну реєстрацію серія КВ № 7710 від 12 серпня 2003 р.

Засновник — Верховний Суд України

Відповідно до постанови Президії ВАК України від 14 жовтня 2009 р. № 3-05/4 наукові статті, опубліковані у журналі, на підставі висновку експертної ради з юридичних наук, окремо у кожному конкретному випадку за поданням спеціалізованої вченої ради, зараховуються як фахові в галузі юридичних наук

ГОЛОВА РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Пилипчук П.П. — суддя Верховного Суду України, заслужений юрист України

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Барбара В.П. — суддя Верховного Суду України, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України;

Бейцун І.В. — начальник управління вивчення та узагальнення судової практики Верховного Суду України, кандидат юридичних наук;

Бень А.Б. — начальник управління забезпечення видавничої діяльності Верховного Суду України, заслужений журналіст України;

Волков О.Ф. — заслужений юрист України;

Городовенко В.В. — голова Апеляційного суду Запорізької області, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України;

Губар Л.О. — начальник відділу міжнародного співробітництва Верховного Суду України;

Кіреєва Н.О. — кандидат юридичних наук, доцент, заслужений юрист України;

Когут С.П. — (відповідальний секретар);

Короткевич М.Є. — суддя Верховного Суду України, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України;

Кузнєцова Н.С. — доктор юридичних наук, професор, академік АПрНУ, заслужений діяч науки і техніки України;

Мельник М.І. — керівник служби Голови Верховного Суду України, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;

Мищенко С.М. — суддя Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, заслужений юрист України;

Ромовська З.В. — доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;

Романюк Я.М. — суддя Верховного Суду України, голова Ради суддів України, заслужений юрист України;

Селіванов А.О. — доктор юридичних наук, професор, академік АПрНУ, заслужений юрист України;

Сенін Ю.Л. — суддя Верховного Суду України, секретар Пленуму Верховного Суду України, заслужений юрист України;

Сердюк В.В. — заступник керівника апарату Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, доктор юридичних наук, доцент;

Сірий М.І. — кандидат юридичних наук;

Терлецький О.О. — суддя Верховного Суду України, заслужений юрист України;

Хавронюк М.І. — заступник керівника апарату—начальник правового управління Верховного Суду України, доктор юридичних наук, заслужений юрист України;

Шакун В.І. — доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент АПрНУ, заслужений діяч науки і техніки України;

Шумило М.Є. — доктор юридичних наук, професор;

Ярема А.Г. — заступник Голови Верховного Суду України, заслужений юрист України (заступник голови редакційної колегії)

2

До Дня працівників суду *The Court Workers' Day*

3

Судова практика *Judicial Practice*

3 Рішення у цивільних справах

Decisions in civil cases

5 Рішення в адміністративних справах

Decisions in administrative cases

7 Рішення у господарських справах

Decisions in commercial cases

9 Рішення у кримінальних справах

Decisions in criminal cases

12

У Раді суддів України *At the Council of Judges of Ukraine*

12 Положення про автоматизовану систему документообігу суду

Затверджене Радою суддів України 26 листопада 2010 р.

Regulations on a court's automatic case-flow

Adopted by the Council of Judges of Ukraine of 26 November 2010

19

Аналіз судової практики *Survey of Judicial Practice*

19 Причини скасування та зміни апеляційними судами постанов місцевих судів у справах про адміністративну відповідальність за порушення вимог Закону «Про боротьбу з корупцією», у тому числі щодо суддів

Reasons to reverse and change rulings of the local courts by the appellate courts in cases on administrative responsibility for breach of the requirements of the Law "On combating corruption" and as of judges included

Проблеми судово-правової реформи *Issues of Judicial-Legal Reform*

- 32 **Бринцев В.Д.** Вища рада юстиції: міжнародний досвід формування та нормативно-правове забезпечення її діяльності в Україні

Bryntsev V.D. The High Council of Justice: international experience of creation and legal support of its activity in Ukraine

- 37 **Рекомендація CM/Rec(2010)12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки**
Ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 р. на 1098 засіданні заступників міністрів

Recommendation CM/Rec(2010)12 of the Committee of Ministers to member states on judges: independence, efficiency and responsibilities

Adopted by the Committee of Ministers on 17 November 2010 at the 1098th meeting of the Ministers' Deputies

Точка зору *Opinion*

- 41 **Зинов'єва А.В.** Правовий статус безвісно відсутньої особи: матеріальний та процесуальний аспекти

Zynovieva A.V. Legal status of missing person: substantive and procedural aspects

- 46 **Систематичний покажчик матеріалів, опублікованих у «Віснику Верховного Суду України» у 2010 році**
Systematic Index of Materials, published in the "Visnyk of the Supreme Court of Ukraine" in 2010

Міжнародні зв'язки *International Co-operation*

Редакція не завжди поділяє думку авторів статей. За точність наведених у статтях даних, посилань на нормативні акти й інші джерела відповідають автори

Передрук опублікованих у журналі матеріалів здійснюється за письмовим дозволом голови редакційної колегії з обов'язковим посиланням на джерело

З деякими матеріалами журналу можна ознайомитися на web-сайті Верховного Суду України

<http://www.scourt.gov.ua>

Адреса редакції:

01043 Київ 43, вул. П. Орлика, 4^а, кімн. 108, 210

Телефони:

голова редакційної колегії (44) 253–3502, відповідальний секретар (44) 253–1683, редактори (44) 253–7081, 253–1683, група технічного забезпечення (44) 253–0687

E-mail: editor@scourt.gov.ua

Редактори:

А.В. Гончарук, С.П. Когут, Н.К. Мартинюк, П.О. Мусієнко, Р.В. Парубець

Верстка:

С.І. Самкова, В.М. Горобченко

Репрографія:

В.М. Горобченко

Фото:

П.О. Мусієнко

Переклад англійською:

О.В. Гунько

Видавець:

ТОВ «Видавництво «Істина»

04073 Київ 73, вул. Сирецька, 38.

Телефони: (44) 468–3131, 468–0999, 468–5973.

E-mail: istina_book@ukr.net

Віддруковано:

ТОВ Друкарня «Літера»

03038 Київ 38, вул. Нововокзальна, 41.

Телефон (факс): (44) 502–6808

Підписано до друку 20.12.2010

Формат 60×90/8. Друк офсетний.

Обл.-вид. арк. 6,62. Умовн. друк. арк. 5,58.

Зам. 283.

Наклад 4230 прим. Ціна договірною

До Дня працівників суду

Випробування слабких ламає, а сильних загартовує

15 грудня 2010 р. у Верховному Суді України відбулося урочисте святкування Дня працівників суду, на якому Голова Верховного Суду В. Онопенко звернувся до колег із привітанням

Це свято для нас є надзвичайно важливим, — зазначив В. Онопенко, — адже кожен, обираючи професію, обирає свою долю. У суддів вона особливо нелегка, бо ж вирішувати долю інших — це величезна відповідальність.

Рік, що спливає, у житті суддів і працівників апарату Верховного Суду був непростий, — зауважив В. Онопенко, — за своєю природою і подіями він міг би вмістити кілька років. 2010-й був роком боротьби, психологічного тиску, моральних випробувань, життєвого вибору, — наголосив Голова Верховного Суду і, користуючись нагодою, висловив щирі вдячність за стійкість, професійну мужність, відповідальність за ту справу, яку виконує Верховний Суд.

На думку Голови, усі відчули ті нелегі випробування, що випали на долю Верховного Суду. Та не буває лиха без добра. Ще Ульям Шекспір казав, що випробування слабких ламає, а сильних загартовує.

Ми стали сильнішими, тим колективом, який розуміє, що наша доля залежить передусім від нас самих, — переконаний В. Онопенко.

Голова Верховного Суду подякував суддям у відставці за їх благородну справу, за десятки років, відданих служінню народу. І хоч не завжди ця велика праця оцінюється владою, найголовніше для нас — оцінка людей і нас самих.

День працівників суду святкують напередодні Нового року, а з його наближенням народжуються нові спо-

дівання, нові імпульси для перемог. Не сумніваємося, що ми перемагатимемо і надалі. Мудрі казали: людині є чому радіти, адже вона живе на цьому світі, а якщо живе, то вже перемагає. В. Онопенко побажав суддям і працівникам апарату Верховного Суду добра, в роди-

нах — злагоди, в роботі — професійного зростання, а в серцях — тепла і затишку.

Голова Верховного Суду України також вручив суддям нагороди та відзнаки.

За бездоганну багаторічну роботу в суді, високий професіоналізм, значний особистий внесок у розвиток системи судового устрою та судочинства, забезпечення захисту прав і свобод людини і громадянина та організаційно-методичного забезпечення діяльності суду суддів Верховного Суду України **А. Ємця, Т. Жайворонок, Є. Левченка, Л. Лихуту, Д. Луспенника, В. Мазурка, В. Перепічя, О. Прокопенка, Я. Романюка, О. Шаповалову** вшановано Почесною відзнакою Верховного Суду України «За вірність Закону». Такої ж відзнаки удостоєно голову Апеляційного суду Хмельницької області **О. Леванчука**.

Розпорядженням Голови Верховної Ради України за вагомий особистий внесок у розбудову України як правової держави, забезпечення прав і свобод громадян при здійсненні судочинства, багаторічну сумлінну працю та високий професіоналізм суддів Верховного

Суду України **М. Кліменко** та **Л. Глоса** нагороджено Почесними грамотами Верховної Ради України.

Суддю Верховного Суду України у відставці **В. Верещак** за заслуги у здійсненні правосуддя, багаторічну бездоганну роботу в судовій системі держави та високий професіоналізм згідно з рішенням Ради суддів України нагороджено Грамотою Ради суддів України.

За високий професіоналізм, наполегливу працю зі здійснення правосуддя й особистий внесок у розвиток судової системи України Почесної відзнаки Вищої ради юстиції удостоєний суддя Верховного Суду України **В. Філатов**.

Зразкове виконання службових обов'язків, самовідданість у праці, істотний вклад у розвиток правової держави багатьох працівників апарату Верховного Суду України відзначено цінними подарунками та подяками. Їх отримали начальник управління **І. Бейцун**, начальники відділів **Л. Губар,**

О. Єрмак, помічник заступника голови Судової палати у господарських справах **Є. Павленко**, провідні спеціалісти **С. Любченко, Р. Лялікова, О. Фомін**, помічники суддів **Я. Маринченко, Н. Радько, Т. Буц, Н. Гаук, О. Євтушенко, О. Лабань, Ю. Онопченко, І. Прокопенко, Ю. Сівоздрав, Н. Щербак**, науковий консультант **О. Литвишко**, головні консультанти **С. Ястребкова, Л. Олефіренко, Р. Коваль, Н. Москаленко, М. Шевченко**, старші консультанти **Г. Круглюк, А. Потапенко, Л. Грицан, О. Ковальчук, Н. Мартинюк, Л. Плискань, О. Цеунова**, заступник головного бухгалтера **О. Бабич**, консультант **А. Рудюк**, головний спеціаліст **О. Коваленко**, спеціалісти **Т. Молчанова, А. Паламарчук, Р. Гуцол**.

З нагоди свята почесні грамоти та цінні подарунки отримали також члени Науково-консультативної ради при Верховному Суді України **О. Дудоров, В. Луць, В. Навроцький, В. Шакун, В. Борисов, О. Беляневич**.

Вітаємо!

РІШЕННЯ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

Відмовляючи в задоволенні позову про визнання незаконною відмови голови сільської ради скріпити гербовою печаткою свій підпис на державному акті на право приватної власності на земельну ділянку та про спонукання його до вчинення такої дії, апеляційний суд виходив із того, що державний акт складено з порушенням встановленого законом порядку, а тому голова сільської ради правомірно відмовляється його узаконити.

Такий висновок є правильним і ґрунтується на нормах ст. 118 ЗК України та відповідних пунктах Інструкції про порядок складання, видачі, реєстрації і зберігання державних актів на право власності на земельну ділянку і право постійного користування земельною ділянкою та договорів оренди землі, затвердженої наказом Державного комітету України із земельних ресурсів від 4 травня 1999 року № 43

*Ухвала
колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України
від 30 вересня 2009 р.
(в и т я з)*

У вересні 2008 р. Б. звернулася до суду з позовом до Колінковецької сільської ради Хотинського району Чернівецької області (далі — Сільрада), голови Сільради М., П. про визнання незаконними рішень Сільради та бездіяльності голови Сільради, спонукання його до вчинення певних дій, відшкодування моральної шкоди та визнання права власності на земельну ділянку.

Позивачка зазначала, що рішенням Сільради від 4 серпня 2007 р. № 19 їй було передано у власність земельну ділянку площею 0,19 га для будівництва й обслуговування жилого будинку. Однак з часу прийняття Сільрадою цього рішення М. чинить їй перешкоди в оформленні документів на право власності, мотивуючи свої дії тим, що ця земельна ділянка передана у власність П. За таких обставин позивачка просила визнати незаконними рішення сесії Сільради від 18 грудня 2006 р. № 11 про надання П. у власність земельної ділянки розміром 0,20 га, рішення від 4 серпня 2007 р. № 14 про надання П. дозволу на розробку проекту відведення земельної ділянки, рішення від 24 листопада 2007 р. № 14 про затвердження схеми розподілу земельної ділянки та про передачу її у власність П., визнати незаконною відмову голови Сільради скріпити гербовою печаткою Сільради свій підпис на державному акті на її право приватної власності на земельну ділянку площею 0,19 га та зобов'язати його вчинити таку дію, стягнути з нього 10 тис. грн на відшкодування моральної шкоди та визнати за нею право

приватної власності на передану їй рішенням Сільради у власність земельну ділянку.

У жовтні 2008 р. П. звернувся до суду із зустрічним позовом до Сільради, відділу земельних ресурсів у Хотинському районі (далі — відділ земельних ресурсів), третя особа — Б.

Позивач мотивував вимоги тим, що рішенням сесії Сільради від 4 серпня 2007 р. № 14 йому надано дозвіл на розробку проекту відведення земельної ділянки площею 0,19 га для будівництва та обслуговування жилого будинку. Рішенням від 24 листопада 2007 р. № 14 було затверджено схеми розподілу земельних ділянок Б. та його. А рішенням від 24 травня 2008 р. № 5 йому надано дозвіл на розробку проекту відведення земельної ділянки для будівництва й обслуговування жилого будинку та господарських споруд площею 0,19 га згідно із затвердженим Сільрадою 24 листопада 2007 р. проектом розподілу земельних ділянок між ним та Б. за рахунок земель запасу Сільради. Проект відведення йому земельної ділянки на його замовлення був розроблений проектною організацією згідно із затвердженою Сільрадою схемою розподілу земельних ділянок, однак він не може його погодити з органом із земельних ресурсів, оскільки рішенням сесії Сільради від 4 серпня 2007 р. № 19 цю земельну ділянку передали у власність Б. Вважаючи зазначене рішення таким, що не відповідає вимогам земельного законодавства, оскільки воно прийняте без попереднього дозволу Сільради на

розробку проекту відведення земельної ділянки, без розробки такого проекту та його погодження з відповідними державними органами, П. просив визнати його незаконним та зобов'язати відділ земельних ресурсів розглянути та погодити проект відведення йому земельної ділянки.

Хотинський районний суд Чернівецької області рішенням від 16 грудня 2008 р. визнав за Б. право власності на земельну ділянку площею 0,19 га для будівництва й обслуговування жилого будинку, господарських будівель та споруд з кадастровим номером 7325084000:01:006:0060 у с. Колінківці Хотинського району Чернівецької області; визнав незаконною відмову голови Сільради скріпити свій підпис гербовою печаткою Сільради у державному акті серії ЯЕ № 343138 на право приватної власності Б. на цю земельну ділянку та зобов'язав його вчинити зазначену дію. Суд також визнав незаконними рішення сесії Сільради від 18 грудня 2006 р. № 11 про надання П. у власність земельної ділянки розміром 0,20 га, рішення від 4 серпня 2007 р. № 14 про надання П. дозволу на розробку проекту відведення земельної ділянки розміром 0,19 га, рішення від 24 грудня 2007 р. про передачу цієї земельної ділянки у власність П., рішення від 24 листопада 2007 р. за № 14 про затвердження схеми розподілу спірної земельної ділянки. У задоволенні позовних вимог Б. до голови Сільради про відшкодування моральної шкоди та в зустрічному позові П. відмовлено.

Апеляційний суд Чернівецької області рішенням від 25 березня 2009 р. рішення суду першої інстанції скасував та ухвалив нове рішення, яким у задоволенні первісного позову Б. та зустрічного позову П. відмовив.

У касаційній скарзі Б., посиляючись на порушення судом норм матеріального та процесуального права, просила скасувати рішення апеляційного суду в частині вирішення вимоги про визнання незаконною бездіяльності голови Сільради та зобов'язання його скріпити гербовою печаткою Сільради свій підпис на державному акті на її право приватної власності на земельну ділянку.

Заслухавши суддю-доповідача, дослідивши матеріали справи та перевіrivши наведені у скарзі доводи, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що касаційну скаргу слід відхилити.

Відмовляючи в задоволенні позову про визнання незаконною відмови голови сільської ради скріпити гербовою печаткою свій підпис на державному акті на право приватної власності Б. на земельну ділянку та про спонукання його до вчинення такої дії, апеляційний суд виходив із того, що державний акт складено з порушенням встановленого законом порядку, а тому голова сільської ради правомірно відмовляється його узаконити.

Такий висновок є правильним.

За змістом ст. 118 ЗК громадяни, зацікавлені в одержанні безоплатно у власність земельної ділянки із земель комунальної власності для будівництва й обслуговування жилого будинку, господарських будівель і споруд, подають заяву до відповідної сільської ради за місцезнаходженням земельної ділянки. У разі згоди на передачу земельної ділянки у власність сільська рада надає дозвіл на розробку проекту її відведення. Зазначений проект розробляється на замовлення громадян організаціями, які мають відповідні дозволи (ліцензії) на виконання цих видів робіт, після чого погоджується з органом із земельних ресурсів, природоохоронним та санітарно-епідеміологічним органами, органами архітектури й охорони культурної спадщини й подається на розгляд відповідної ради. Сільська рада розглядає проект відведення й приймає рішення про передачу земельної ділянки у власність.

Згідно з п. 1.12 Інструкції про порядок складання, видачі, реєстрації і зберігання державних актів на право власності на земельну ділянку і право постійного користування земельною ділянкою та договорів оренди землі, затвердженої наказом Державного комітету України із земельних ресурсів від 4 травня 1999 року № 43, за затвердженням в установленому порядку проектом відведення земельної ділянки її межі переносяться в натуру (на місцевість) та закріплюються довгостроковими межовими знаками встановленого зразка, після чого проводиться складання державного акта на право власності на земельну ділянку.

Пунктом 2.14 Інструкції передбачено, що державний акт на право власності на земельну ділянку підписується посадовими особами в такій послідовності: начальник державного органу земельних ресурсів, голова органу місцевого самоврядування.

Суд встановив, що проект відведення спірної земельної ділянки Б. Сільрадою не розглядався, її межі в натуру (на місцевість) не переносилися та межовими знаками не закріплювалися. Крім того, в державному акті підпис начальника державного органу із земельних ресурсів відсутній.

З'ясувавши такі обставини, апеляційний суд дійшов обґрунтованого висновку про правомірність відмови сільського голови скріпити гербовою печаткою свій підпис на державному акті на право власності Б. на спірну земельну ділянку та про відсутність законних підстав для зобов'язання його в судовому порядку вчинити таку дію.

Отже, в оскарженій частині рішення ухвалено з додержанням норм матеріального та процесуального права, доводи, наведені в касаційній скарзі, висновків суду не спростовують, що відповідно до ст. 337 ЦПК є підставою для відхилення касаційної скарги і залишення рішення апеляційного суду в оскаржуваній частині без змін.

Керуючись п. 1 ч. 1 ст. 336, ст. 337, п. 1 ч. 1 ст. 344 ЦПК, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України касаційну скаргу Б. відхилила, рішення Апеляційного суду Чернівецької області від 25 березня 2009 р. у частині відмови у задоволенні позовної вимоги Б. про визнання незаконною відмови голови Сільради скріпи-

ти гербовою печаткою Сільради свій підпис на державному акті на право власності на земельну ділянку та про зобов'язання його вчинити таку дію залишила без змін.

У решті рішення суду не оскаржувалося, тому відповідно до вимог ст. 335 ЦПК у касаційному порядку не перевірялося.

РІШЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВАХ *

Аналіз норм процесуального права не дає підстав для висновку про виключення з компетенції адміністративних судів спорів про бездіяльність чи незаконні дії органів влади, їх посадових чи службових осіб з огляду на наявність кількох стадій при прийнятті кінцевого рішення. Помилковим є судження, що такі дії, бездіяльність знаходяться за межами публічно-правових відносин

ПОСТАНОВА Іменем України

22 червня 2010 р. колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України, розглянувши в порядку письмового провадження за винятковими обставинами за скаргою приватного підприємства «Промдрагмет» (далі — ПП) справу за його позовом до Кіровоградської митниці, Центрального митного управління лабораторних досліджень та експертної роботи Державної митної служби України (далі — Управління), Львівської митниці про визнання неправомірними рішень та дій, скасування рішень, **в с т а н о в и л а:**

У жовтні 2008 р. ПП звернулося до суду з позовом про: визнання протиправною бездіяльності відповідачів, що полягала у невжитті заходів під час оформлення належного позивачу вантажу протягом періоду з 17 по 22 квітня 2008 р., у несвоєчасному проведенні досліджень, перевищенні граничних строків проведення досліджень зразків товару, ненаправленні відібраних зразків на дослідження або митного оформлення вантажу, затримці процесу митного оформлення; визнання протиправними рішення та дій посадових осіб Львівської митниці щодо відмови у митному оформленні та пропуску через митний кордон товару ПП, щодо проведення огляду товару, відбору проб та зразків товару для досліджень; скасування карток відмови у прийнятті митної декларації, митному оформленні чи пропуску товарів і транспортних засобів через митний кордон України від 8 червня 2008 р. № 209080220/2008/000004 та від 9 червня 2008 р. № 209080220/2008/000006, актів про проведення митного огляду товарів, що перемі-

щувались за вантажно-митними деклараціями від 10 червня 2008 р. № 901000002/8/3646 та від 10 червня 2008 р. № 901000002/8/3672, актів взяття проб та зразків товару від 10 червня та 4 липня 2008 р.

ПП вважало, що посадові особи Кіровоградської митниці безпідставно в результаті протиправної бездіяльності затримали митне оформлення вантажу, чим порушили вимоги ст. 78 МК.

На його думку, також є протиправною і бездіяльність Управління, яке на порушення вимог п. 9 постанови Кабінету Міністрів України від 12 грудня 2002 р. № 1862 «Про затвердження Порядку взяття (надання) проб і зразків товарів, проведення досліджень (аналізу, експертизи) з метою їх митного оформлення, а також розпорядження зразками» перевищило встановлений законом граничний строк проведення досліджень відібраних зразків на 24 доби, чим протиправно затримало процес митного оформлення товару. Протягом 50 днів вантаж знаходився на складі тимчасового зберігання під митним контролем Кіровоградської митниці.

Крім того, ПП оскаржило дії посадових осіб Львівської митниці, які, на його думку, на порушення як національного законодавства (статей 41, 55, 75 МК), так і міждержавної угоди (Марракеської Угоди про заснування Світової організації торгівлі 1994 р.), провели повторну ідентифікацію товару з його експертним дослідженням. Львівська митниця незаконно видала картки-відмови у митному оформленні, що в сукупності з наведеним вище призвело до розірвання міжнародного контракту.

Кіровоградський окружний адміністративний суд постановою від 9 лютого 2009 р., залишеною без змін ухвалою Дніпропетровського апеляційного

* Публікується повний текст судового рішення з незначною редакційною правкою.

адміністративного суду від 6 липня 2009 р., позов задовольнив повністю.

Вищий адміністративний суд України постановою від 16 березня 2010 р. зазначені судові рішення скасував та прийняв нову постанову — про відмову в задоволенні позову.

ПП у скарзі до Верховного Суду України, посплавшись на неоднакове та неправильне в цій справі застосування судом касаційної інстанції норм матеріального права, просило скасувати зазначену постанову Вищого адміністративного суду України та залишити в силі помилково скасовані рішення судів першої та апеляційної інстанцій.

Перевіривши за матеріалами справи наведені у скарзі доводи, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що скарга підлягає задоволенню частково з таких підстав.

Завданням перегляду судових рішень за винятковими обставинами є забезпечення однакового застосування законодавства всіма судами загальної юрисдикції.

Відповідно до ч. 1 ст. 243 КАС Верховний Суд України задовольняє скаргу, зокрема, в разі виявлення неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції однієї й тієї самої норми права.

Суд касаційної інстанції, відмовляючи в задоволенні адміністративного позову, виходив із того, що оскільки кінцевим результатом процедури митного оформлення є оформлення вантажно-митної декларації та пропуск товару через митний кордон, то саме діяльність митних органів на цьому етапі є публічно-правовою і може бути оскаржена в суді. Всі ж дії посадових осіб митної служби, які передують митному оформленню вантажу, не підлягають оскарженню в судовому порядку.

Такий висновок є помилковим.

За частинами 1, 2 ст. 2 КАС⁽¹⁾ завданням адміністративного судочинства є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень. До адміністративних судів можуть бути оскаржені будь-які рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень, крім випадків, коли щодо таких рішень, дій чи бездіяльності

Конституцією чи законами України встановлено інший порядок судового провадження.

Згідно з п. 1 ч. 1 ст. 17 КАС⁽¹⁾ компетенція адміністративних судів поширюється на спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності.

Аналіз наведених норм процесуального права не дає підстав для висновку про виключення з компетенції адміністративних судів спорів про бездіяльність чи незаконні дії органів влади, їх посадових чи службових осіб з огляду на наявність кількох стадій при прийнятті кінцевого рішення. Помилковим є судження, що такі дії, бездіяльність знаходяться за межами публічно-правових відносин. Колегія суддів зазначає, що такий висновок суду касаційної інстанції суперечить ч. 2 ст. 124 Основного Закону, згідно з якою юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі.

Водночас колегія суддів констатує, що суд касаційної інстанції при перевірці законності рішень судів першої та апеляційної інстанцій порушив вимоги ст. 220 КАС. Зокрема, касаційний суд не звернув увагу на дотримання судами попередніх інстанцій вимог п. 1 ст. 17 зазначеного Кодексу. Так, суд першої інстанції розглянув вимоги ПП про визнання нечинними ряду актів про проведення митного огляду та взяття проб і зразків товару для експертного дослідження. Судові рішення не містять висновків про те, що акти є нормативно-правовими чи правовими актами індивідуальної дії, тобто мають правову характеристику, через що вони належать до об'єктів оскарження в адміністративному судочинстві. З таким рішенням погодився і суд апеляційної інстанції.

У зв'язку з наведеним колегія суддів дійшла висновку, що всі ухвалені у справі рішення підлягають скасуванню як незаконні, а справа — направленню на новий розгляд до суду першої інстанції на підставі ч. 2 ст. 243 КАС.

Керуючись статтями 241—243 КАС, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного суду України **п о с т а н о в и л а:**

Скаргу ПП задовольнити частково.

Постанову Вищого адміністративного суду України від 16 березня 2010 р., ухвалу Дніпропетровського апеляційного адміністративного суду від 6 липня 2009 р. та постанову Кіровоградського окружного адміністративного суду від 9 лютого 2009 р. скасувати, а справу направити на новий розгляд до суду першої інстанції.

Постанова є остаточною і не може бути оскаржена, крім випадку, передбаченого п. 2 ч. 1 ст. 237 КАС.

¹ Тут і далі так позначаються статті КАС у редакції, чинній на час розгляду справи, але які були змінені згідно із Законом від 7 липня 2010 р. № 2453-VI «Про судову структуру і статус суддів».

РІШЕННЯ У ГОСПОДАРСЬКИХ СПРАВАХ

Вищий господарський суд України, залишаючи без змін рішення господарського суду першої інстанції, не звернув увагу на допущені цим судом порушення норм права щодо повного, об'єктивного та всебічного розгляду справи і сам порушив вимоги статей 111⁷, 111¹⁰ ГПК України, оскільки вказав, що висновок суду першої інстанції (якого зазначений суд не робив) є правильним за відсутності правових підстав для визнання спірних договорів позики недійсними як таких, що укладені внаслідок помилки

ПОСТАНОВА

Судової палати у господарських справах Верховного Суду України
від 2 березня 2010 р.

(в и т я з)

У серпні 2008 р. приватне підприємство «Тесей-Центр» (далі — ПП, підприємство) звернулося до Господарського суду Черкаської області з позовом до закритого акціонерного товариства «АТП-2361» (далі — ЗАТ, товариство), в якому після уточнень просило стягнути з відповідача 594 тис. 13 грн, із яких: 430 тис. грн боргу за договорами позики (поворотної фінансової допомоги) від 10 липня 2007 р. № 2 (далі — договір позики № 2) та від 30 липня 2007 р. № 3 (далі — договір позики № 3), 114 тис. 810 грн інфляційних втрат, 11 тис. 875 грн як 3 % річних, 37 тис. 328 грн пені за період прострочення з 1 вересня 2007 р. по 27 лютого 2008 р.

Не погодившись із пред'явленим позовом, у жовтні 2008 р. ЗАТ звернулося до Господарського суду Черкаської області із зустрічною позовною заявою до ПП про визнання недійсними договорів позики № 2 і № 3 з посиланням на те, що ці договори від імені товариства уклав голова правління (директор) Ш.Р. з перевищенням наданих йому відповідно до статуту повноважень внаслідок помилки щодо природи зазначених договорів, без наміру створення правових наслідків, які зумовлювалися цими правочинами, та з метою приховати інший правочин — розрахунок за договором купівлі-продажу нерухомого майна від 14 вересня 2007 р.

Господарський суд Черкаської області рішенням від 10 жовтня 2008 р. первісний позов ПП до ЗАТ про стягнення 594 тис. 13 грн задовольнив повністю: постановив стягнути з відповідача на користь позивача 430 тис. грн основного боргу, 114 тис. 810 грн інфляційних втрат, 11 тис. 875 грн як 3 % річних, 37 тис. 328 грн пені; у задоволенні зустрічного позову відмовив.

Суд першої інстанції виходив з відсутності правових підстав для задоволення зустрічного позову, який обґрунтовувався тим, що договори позики уклала неуповноважена особа, а також тим, що між сторонами виникли зобов'язальні відносини за цими договорами, які мають виконуватися належним чином.

Київський міжобласний апеляційний господарський суд постановою від 25 березня 2009 р. за-

значене рішення Господарського суду Черкаської області скасував, зустрічний позов задовольнив повністю: визнав недійсними договори позики № 2 і № 3; у задоволенні первісного позову відмовив.

Свій висновок апеляційний суд мотивував тим, що відповідач, укладаючи спірні договори позики, помилявся, не розуміючи свого обов'язку щодо повернення отриманих коштів з огляду на укладення договорів безповоротної фінансової допомоги, а голова правління ЗАТ Ш.Р., укладаючи договори поворотної фінансової допомоги на загальну суму 430 тис. грн, діяв з перевищенням повноважень, наданих йому статутом товариства, доказів подальшого схвалення таких дій уповноваженими органами ЗАТ сторони не надали.

Вищий господарський суд України постановою від 30 вересня 2009 р. постанову Київського міжобласного апеляційного господарського суду від 25 березня 2009 р. скасував повністю, а рішення Господарського суду Черкаської області від 10 жовтня 2008 р. залишив без змін.

Колегія суддів Верховного Суду України ухвалою від 11 лютого 2010 р. за касаційними скаргами ЗАТ порушила провадження з перегляду в касаційному порядку постанови Вищого господарського суду України від 30 вересня 2009 р.

У скаргах товариство просило: скасувати зазначену постанову Вищого господарського суду України з підстав її невідповідності рішенням Верховного Суду України та Вищого господарського суду України з питань застосування норм матеріального права, неправильного застосування судом норм матеріального і процесуального права; залишити в силі постанову Київського міжобласного апеляційного господарського суду від 25 березня 2009 р.

Перевіривши матеріали справи, Судова палата у господарських справах Верховного Суду України визнала, що касаційні скарги підлягають частковому задоволенню з таких підстав.

Скасовуючи постанову Київського апеляційного господарського суду від 25 березня 2009 р. та залишаючи без змін рішення Господарського суду

Черкаської області від 10 жовтня 2008 р., Вищий господарський суд України виходив з відсутності правових підстав для визнання спірних договорів позики недійсними як таких, що укладені внаслідок помилки, та законності й обґрунтованості рішення суду першої інстанції.

Проте такого висновку суд касаційної інстанції дійшов з порушенням норм матеріального і процесуального права.

Господарські суди встановили, що 10 липня 2007 р. ПП (позикодавець) та ЗАТ (позичальник) уклали договір позики № 2, згідно з умовами якого позикодавець зобов'язався надати позичальнику позику в розмірі 30 тис. грн шляхом перерахування коштів на розрахунковий рахунок зазначеного товариства протягом одного дня (в строк до 12 липня 2007 р.) з часу підписання договору. Цю суму позичальник зобов'язався повернути через 30 календарних днів з моменту підписання договору.

Додатковою угодою до цього договору від 31 липня 2007 р. термін надання позики було продовжено до 40 календарних днів.

30 липня 2007 р. ПП (позикодавець) та ЗАТ (позичальник) уклали договір позики № 3, згідно з умовами якого позикодавець зобов'язався надати позичальнику позику в розмірі 400 тис. грн шляхом перерахування коштів на розрахунковий рахунок товариства протягом одного дня (в строк до 31 липня 2007 р.) з часу підписання договору. Позичальник зобов'язався повернути гроші через 30 календарних днів.

Цього ж дня ПП та ЗАТ уклали договір безповоротної фінансової допомоги № 3, згідно з умовами якого ПП в термін до 31 липня 2007 р. передає ЗАТ 400 тис. грн безповоротної фінансової допомоги шляхом перерахування коштів на розрахунковий рахунок товариства.

17 серпня 2007 р. ПП та ЗАТ уклали договір безповоротної фінансової допомоги № 2, згідно з умовами якого ПП в термін до 18 серпня 2007 р. передає ЗАТ 30 тис. грн безповоротної фінансової допомоги шляхом перерахування коштів на розрахунковий рахунок товариства.

Усі ці договори поворотної фінансової допомоги та безповоротної фінансової допомоги від імені ПП уклала Ш.Л., яка діяла на підставі статуту підприємства, а від імені ЗАТ — голова правління (директор) Ш.Р., який діяв на підставі статуту товариства.

11 липня 2007 р. ПП перерахувало ЗАТ 30 тис. грн, 31 липня 2007 р. — 160 тис. грн та 1 серпня 2007 р. — 240 тис. грн.

14 вересня 2007 р. ЗАТ (продавець) і ПП (покупець) уклали договір купівлі-продажу, за яким ПП придбало у ЗАТ склад за 460 тис. грн, які покупець зобов'язався сплатити продавцю до 1 жовтня 2007 р. включно.

Зі змісту зустрічної позовної заяви вбачається, що ЗАТ обґрунтовувало свої позовні вимоги про визнання недійсними договорів позики № 2 і № 3 посиланням на те, що зазначені договори від імені товариства укладені головою правління (директором) Ш.Р. з перевищенням наданих йому відповідно до статуту повноважень внаслідок помилки щодо природи цих договорів, без наміру створення правових наслідків, які зумовлювалися цими правочинами, та з метою приховати інший правочин — розрахунок за договором купівлі-продажу нерухомого майна від 14 вересня 2007 р.

При цьому позивач у зустрічному позові зазначив, що у травні 2007 р. сторони домовились, що ЗАТ продасть ПП двоповерхову цегляну будівлю складу за 890 тис. грн. У зв'язку з тим, що ЗАТ були потрібні грошові кошти, сторони домовились, що ПП до укладення договору купівлі-продажу надасть поворотну фінансову допомогу в розмірі 430 тис. грн за умови, що при укладенні договору купівлі-продажу нерухомого майна ціна будівлі буде зменшена на суму цієї допомоги. А самі договори позики будуть переоформлені в договори безповоротної фінансової допомоги. На підтвердження таких пояснень та виконання сторонами саме договорів безповоротної фінансової допомоги представник ЗАТ надав суду річну податкову звітність, згідно з якою він відніс 460 тис. грн як безповороту фінансову допомогу до оподатковуваного прибутку відповідно до Закону від 28 грудня 1994 р. № 334/94-ВР «Про оподаткування прибутку підприємств», та договір купівлі-продажу складських приміщень від 14 вересня 2007 р., згідно з яким ЗАТ продало ці приміщення ПП за 460 тис. грн.

Суд першої інстанції, вирішуючи спір, не виконав вимог статей 43, 84 ГПК щодо повного, об'єктивного та всебічного розгляду справи, не дав оцінки всім наданим ЗАТ доказам, не встановив, які саме договори (поворотної фінансової допомоги чи безповоротної фінансової допомоги, які збігаються за номерами та сумами переданих коштів) були виконані сторонами, мету укладення договорів, два з яких не були виконані, а тому не встановив, чи є передбачені законом підстави (статтями 229, 234, 235 ЦК) для визнання оспорюваних договорів недійсними, та ухвалив рішення, яке містить мотиви відмови у задоволенні зустрічних вимог про визнання договорів позики (поворотної фінансової допомоги) недійсними з підстав укладення їх неуповноваженою особою.

Вищий господарський суд України, залишаючи без змін рішення Господарського суду Черкаської області від 10 жовтня 2008 р., не звернув увагу на допущені судом першої інстанції порушення норм права та сам порушив вимоги статей 111⁷, 111¹⁰ ГПК, оскільки вказав, що висновок суду першої інстанції (якого зазначений суд не робив) є правильним

за відсутності правових підстав для визнання спірних договорів позики (поворотної фінансової допомоги) недійсними як таких, що укладені внаслідок помилки.

Разом з тим передчасним є й висновок апеляційного суду, який, не усунувши допущені судом першої інстанції порушення вимог закону, дійшов висновку про визнання недійсними договорів позики № 2 і № 3 як таких, що укладені головою правління (директором) ЗАТ Ш.Р. з перевищенням наданих йому статуту товариства повноважень за відсутності доказів схвалення його дій уповноваженими органами товариства та внаслідок помилки, не розуміючи свого обов'язку щодо повернення отриманих коштів з огляду на укладення договорів безповоротної фінансової допомоги; сам на пору-

шення вимог статей 101, 105 ГПК^(*) розглянув позовні вимоги з підстав, які не були предметом розгляду суду першої інстанції.

З огляду на наведене Судова палата у господарських справах Верховного Суду України, керуючись статтями 111¹⁷—111²⁰ ГПК^(*), касаційні скарги ЗАТ задовольнила частково: постанови Вищого господарського суду України від 30 вересня 2009 р. і Київського міжобласного апеляційного господарського суду від 25 березня 2009 р. та рішення Господарського суду Черкаської області від 10 жовтня 2008 р. скасувала, а справу передала на новий розгляд до суду першої інстанції.

¹ Тут і далі так позначаються статті ГПК у редакції, чинній на час розгляду справи, але які були змінені згідно із Законом від 7 липня 2010 р. № 2453-VI «Про судоустрій і статус суддів».

РІШЕННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ

Відповідно до ч. 1 ст. 296 КК України хуліганство є умисним грубим порушенням громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, яке супроводжується особливою зухвалістю або винятковим цинізмом.

Вирок суду скасовано, а справу закрито, оскільки дії, за вчинення яких особу притягнуто до кримінальної відповідальності за зазначеною вище частиною ст. 296 КК України, не містили жодної з ознак складу цього злочину

УХВАЛА

*колегії суддів Судової палати у кримінальних справах
Верховного Суду України від 11 березня 2010 р.
(в и т я г)*

Троїцький районний суд Луганської області вироком від 3 квітня 2009 р. засудив Д. за ч. 1 ст. 296 КК на 15 діб арешту, на підставі статей 71, 72 КК частково приєднав один місяць позбавлення волі й остаточно призначив 45 діб арешту, а на підставі статей 75, 104 КК звільнив від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком на один рік шість місяців та поклав на нього обов'язки, передбачені ст. 76 КК.

В апеляційному порядку справа не переглядалася.

Д. засуджено за те, що він 2 березня 2009 р. приблизно о 22 год., перебуваючи на вулиці, маючи умисел вчинити хуліганство, тобто грубо порушити громадський порядок з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжувалось особливою зухвалістю, умисно кинув сніжку у віконне скло будинку, розбивши його при цьому, чим заподіяв П. матеріальні збитки на суму 11 грн.

Цього ж дня приблизно о 22 год. 15 хв., продовжуючи хуліганські дії, Д. кинув сніжку у віконне скло будинку, розбивши його, чим заподіяв М. матеріальні збитки на суму 26 грн.

У касаційному поданні прокурор у зв'язку з неправильним застосуванням кримінального закону

при призначенні Д. покарання просив вирок суду скасувати і направити справу на новий судовий розгляд.

Перевіривши матеріали справи та обговоривши доводи касаційного подання, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що його слід залишити без задоволення з таких підстав.

З об'єктивної сторони, хуліганство є суспільно небезпечною дією, що грубо порушує громадський порядок. Такими закон визнає лише ті дії, які спричинили істотну шкоду особистим інтересам і відзначались особливою зухвалістю або винятковим цинізмом.

Згідно з роз'ясненнями, що містяться у п. 3 постанови Пленуму Верховного Суду України від 22 грудня 2006 р. № 10 «Про судову практику у справах про хуліганство», при вирішенні питання про відмежування кримінально караного хуліганства від дрібного слід виходити з того, що відповідно до вимог ч. 1 ст. 296 КК хуліганство — це умисне грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, яке супроводжується особливою зухвалістю або винятковим цинізмом.

Якщо таке порушення не супроводжувалось особливою зухвалістю або винятковим цинізмом, його необхідно кваліфікувати як дрібне хуліганство за ст. 173 КпАП.

Особливою зухвалістю слід розуміти нахабне поведіння, буйство, поєднане з насильством, яке спричинило тілесне ушкодження, чи знущання над потерпілим, знищення або пошкодження майна, тривале порушення спокою громадян тощо.

Винятковий цинізм — це демонстративна зневага норм моральності, наприклад, груба непристойність, публічне оголення, знущання над немічними особами та ін.

Під час досудового слідства та в судовому засіданні Д. пояснив, що коли він 2 березня 2009 р. приблизно о 22 год. повертався додому, то на паркані побачив котів, у яких кинув сніжку, проте попав у вікно, злякався і побіг по дорозі, викинувши сніжку, яка також попала у вікно.

Потерпілі П., К., М. заподіяну їм шкоду вважають мізерною і претензій матеріального характеру до Д. не мають.

Таким чином, висновки органів досудового слідства та суду про те, що в діях Д. наявні ознаки грубого порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжувалось особливою зухвалістю, є такими, що суперечать матеріалам справи, оскільки дії Д. не є кримінально караним діянням.

Враховуючи наведене, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України визнала, що в діях Д. відсутні ознаки злочину, передбаченого ч. 1 ст. 296 КК, а тому в порядку ст. 395 КПК вирок Троїцького районного суду Луганської області від 3 квітня 2009 р. щодо Д. скасувала, а справу закрила на підставі п. 2 ст. 6 КПК за відсутністю в його діях складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 296 КПК.

Наведений у ст. 77 КК України перелік додаткових покарань, які можуть бути призначені при звільненні особи від відбування покарання з випробуванням на підставі ст. 75 цього Кодексу, є вичерпним.

З огляду на це конфіскація майна як додаткове покарання не може бути призначена при звільненні особи від відбування покарання з випробуванням

УХВАЛА

колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України
від 4 березня 2010 р.

(в и т я г)

Кілійський районний суд Одеської області вирок від 24 жовтня 2008 р. засудив М. за ч. 2 ст. 307 Кримінального кодексу України (далі — КК) на п'ять років позбавлення волі з конфіскацією майна і за ч. 2 ст. 308 КК із застосуванням ст. 69 КК на чотири роки позбавлення волі з конфіскацією майна.

Відповідно до ч. 1 ст. 70 КК за сукупністю злочинів М. остаточно призначено позбавлення волі строком на п'ять років з конфіскацією майна.

На підставі ст. 75 КК М. звільнено від відбування покарання з випробуванням із іспитовим строком три роки.

Згідно зі ст. 76 КК на М. покладено певні обов'язки.

Апеляційний суд Одеської області ухвалою від 24 жовтня 2008 р. зазначений вирок змінив, виключивши із його резолютивної частини покладений на М. обов'язок не виїжджати за межі України без дозволу органу кримінально-виконавчої служби.

М. засуджено за те, що він усередині червня 2008 р. викрав особливо небезпечний наркотичний засіб — головки маку у великих розмірах вагою 2303 г, які незаконно зберігав за місцем тим-

часового проживання з метою збуту до 16 липня 2008 р. — до виявлення та вилучення працівниками міліції.

У касаційному поданні прокурор, не оспорюючи доведеності вини М. та правильності кваліфікації його дій за ч. 2 ст. 307 і ч. 2 ст. 308 КК, порушив питання про зміну судових рішень у зв'язку з неправильним застосуванням кримінального закону. Прокурор зазначив, що суд, звільняючи М. від відбування покарання з випробуванням, у супереч положенням ст. 77 КК призначив йому додаткове покарання у виді конфіскації майна.

Перевіривши матеріали справи і обговоривши доводи касаційного подання, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України задовольнила касаційне подання з таких підстав.

Висновки суду про доведеність вини М. у викраденні наркотичних засобів та їх зберіганні з метою збуту ґрунтуються на сукупності допустимих і достатніх, ретельно досліджених у судовому засіданні доказів і не оспорюються в касаційному поданні. Кваліфікація дій засудженого М. за ч. 2 ст. 307 і ч. 2 ст. 308 КК визнана правильною.

Разом з тим суд, звільняючи М. на підставі ст. 75 КК від відбування покарання з випробуванням, на порушення ст. 77 КК призначив йому додаткове покарання у виді конфіскації майна.

Згідно зі ст. 77 КК у разі звільнення особи від відбування покарання з випробуванням можуть бути призначені додаткові покарання у виді штрафу, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу. Наведений перелік є вичерпним.

У зв'язку з тим, що при звільненні особи від відбування покарання з випробуванням на підставі ст. 77 КК конфіскація майна не могла бути призначена, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України змінила вирок Кілійського районного суду Одеської області від 24 жовтня 2008 р. та ухвалу Апеляційного суду Одеської області від 4 червня 2009 р. щодо засудженого М., виключила з резолютивної частини вироку та ухвали рішення суду про призначення М. додаткового покарання у виді конфіскації майна. У решті вирок залишено без зміни.

Відповідно до вимог ст. 358 КПК України засуджений, який утримується під вартою, підлягає обов'язковому виклику до апеляційного суду у випадках, коли про це надійшло його клопотання.

Порушення апеляційним судом зазначених вимог закону призвело до скасування ухвали

УХВАЛА

*колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України
від 9 березня 2010 р.
(в и т я г)*

Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області вирок від 25 листопада 2008 р. засудив М. за ч. 2 ст. 185 КК на три роки позбавлення волі. На підставі ст. 71 КК суд за сукупністю вироків частково приєднав невідбуте покарання за попереднім вирок і визначив М. остаточне покарання у виді позбавлення волі строком на три роки п'ять місяців.

Апеляційний суд Дніпропетровської області ухвалою від 27 лютого 2009 р. вирок щодо М. залишив без зміни.

М. засуджений за те, що 17 листопада 2007 р. приблизно о 18 год. 30 хв. він, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, таємно викрав належне К. майно на загальну суму 1030 грн.

Зі змісту касаційної скарги засудженого М. вбачалося, що він не погоджувався із судовими рішеннями, вважав кваліфікацію його дій за ч. 2 ст. 185 КК неправильною, оскільки дійсна сума викраденого ним майна встановлена неправильно і є недостатньою для притягнення до кримінальної відповідальності. Послався на порушення права на захист, оскільки апеляційний розгляд відбувся без його участі і йому не надали копію апеляції захисника для ознайомлення. З цих підстав просив судові рішення щодо нього скасувати, а справу закрити, направивши її матеріали для притягнення його до адміністративної відповідальності, або ж направити на новий апеляційний розгляд.

Перевіривши матеріали справи та обговоривши доводи касаційної скарги, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду

України дійшла висновку, що скарга підлягає частковому задоволенню з таких підстав.

У касаційній скаргі засуджений М., зокрема, зазначав про порушення його права на захист, оскільки подавав клопотання про виклик його у засідання апеляційного суду, але апеляційний розгляд справи відбувся без його участі, також стверджував, що йому не була вручена копія апеляції захисника для ознайомлення.

Відповідно до вимог ст. 358 КПК засуджений, який утримується під вартою, підлягає обов'язковому виклику до апеляційного суду у випадках, якщо про це надійшло його клопотання.

При перевірці матеріалів справи встановлено, що засуджений М. заявляв клопотання про розгляд справи у його присутності. Це клопотання було надіслано до Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області та надійшло до суду 26 січня 2009 р.

27 лютого 2009 р. Апеляційний суд Дніпропетровської області розглянув апеляцію засудженого М. без його участі, що є порушенням права засудженого на захист і відповідно до вимог ст. 370 КПК є безумовною підставою для скасування постановленого щодо нього апеляційним судом судового рішення.

З огляду на наведене, колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України скасувала ухвалу Апеляційного суду Дніпропетровської області від 27 лютого 2009 р. щодо М., а кримінальну справу направила на новий апеляційний розгляд.

У Раді суддів України

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

рішенням Ради суддів України
від 26 листопада 2010 р. № 30

«ПОГОДЖЕНО»

26 листопада 2010 р.
Голова Державної судової
адміністрації України
Р. І. Кирилюк

ПОЛОЖЕННЯ про автоматизовану систему документообігу суду

I. Загальні положення

1.1. Положення про автоматизовану систему документообігу суду (далі — Положення) розроблено відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Господарського процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України, Кримінально-процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України.

1.2. Положення визначає порядок функціонування автоматизованої системи документообігу в судах загальної юрисдикції (далі — автоматизована система), яка забезпечує:

- об'єктивний та неупереджений розподіл справ між суддями з додержанням принципів черговості, рівної кількості справ для кожного судді, вірогідності, з врахуванням завантаженості кожного судді, спеціалізації, а також вимог процесуального закону;
- надання фізичним та юридичним особам інформації про стан розгляду справ, в яких вони є учасниками процесу;
- централізоване зберігання текстів судових рішень та інших процесуальних документів;
- підготовку статистичних даних;
- реєстрацію вхідної та вихідної кореспонденції, етапів її руху;
- видачу судових рішень та виконавчих документів на підставі наявних у автоматизованій системі даних;
- передачу справ до електронного архіву.

1.3. Порядок роботи з документами, які містять інформацію з обмеженим доступом, а також державну таємницю, регулюється законодавством, що діє у цій сфері.

1.4. Положенням не регулюється порядок ведення діловодства з питань роботи з кадрами.

1.5. Наведені у Положенні терміни вживаються в такому значенні:

автоматизована система — сукупність комп'ютерних програм, що забезпечують функціонування документообігу суду за допомогою використання відповідних програмно-апаратних комплексів судів, обіг інформації між судами різних інстанцій та спеціалізації, передачу інформації до центральних баз даних залежно від спеціалізації судів, захист на технологічних ланках від несанкціонованого доступу тощо;

адміністратор автоматизованої системи (адміністратор Єдиної судової інформаційної системи — далі ЄСІС) — державне підприємство «Інформаційні судові системи», яке забезпечує технічний супровід та здійснює підтримку пра-

цездатності автоматизованої системи в цілому згідно з вимогами ЄСІС, виконує інші функції відповідно до розпоряджень Державної судової адміністрації України (далі — ДСА України) та взятих на себе договірних зобов'язань;

виконавчий документ — виконавчий лист, судовий наказ, наказ суду, ухвала або постанова суду у випадках, передбачених законом;

електронний архів — відокремлена частина бази даних, що містить інформацію про судові справи та/або документи, передані до архіву суду, і не підлягає редагуванню;

комп'ютерна програма — набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи в будь-якому іншому вигляді, виражених у придатній для зчитування комп'ютером формі, які приводять його в дію для досягнення певної мети або результату;

користувач автоматизованої системи — суддя, працівник апарату суду (на підставі наказу керівника апарату суду);

підсистема — виділений за певними ознаками модуль автоматизованої системи для вирішення конкретних завдань цієї системи, що встановлюється на кожному робочому місці залежно від функцій, повноважень та напрямів роботи користувача автоматизованої системи;

права користувача автоматизованої системи — сукупність дій, які користувач автоматизованої системи має право виконувати в цій системі;

провадження справи — сукупність процесуальних дій, пов'язаних із розглядом судової справи;

редагування інформації — зміна даних після їх збереження відповідним користувачем чи підписання документа електронним цифровим підписом (далі — ЕЦП);

суд — суд загальної юрисдикції, який розглядає справи в порядку адміністративного, господарського, кримінального або цивільного судочинства, а також справи про адміністративні правопорушення;

судова справа — справа, що розглядається в порядку адміністративного, господарського, кримінального або цивільного судочинства, справа про адміністративне правопорушення;

судове рішення — вирок, постанова, ухвала, рішення суду, судовий наказ;

технічний адміністратор — особа, наділена правами адміністратора в програмі для забезпечення її технічного функціонування, яка працює безпосередньо в суді, або відповідний фахівець адміністратора автоматизованої системи, закріплений за даною судовою установою.

1.6. Автоматизована система забезпечує автоматизацію технологічних процесів обробки інформації в суді, а саме:

реєстрацію та розподіл вхідної кореспонденції, реєстрацію вихідної кореспонденції, а також внутрішніх документів суду;

взяття на контроль та здійснення контролю за виконанням вхідних та внутрішніх документів суду, інформування голови суду, керівника апарату суду та особи, відповідальної за опрацювання документа, про закінчення строків його виконання;

фіксування етапів проходження документів до їх передачі до електронного архіву, а також передачі судових справ з однієї судової інстанції до іншої;

реєстрацію процесуальних дій та документів у справі;

контроль за дотриманням процесуальних строків розгляду судової справи та інформування головуючого судді, судді-доповідача, голови суду та секретаря судової палати про закінчення цих строків;

використання ЕЦП для підписання документа, що набуває офіційного статусу;

оперативний пошук справ та документів за їх реквізитами;

індексацію документів та їх контекстний пошук;

видачу судових рішень (копій) та формування виконавчих документів на підставі даних, що містяться в автоматизованій системі;

зберігання текстів судових рішень та інших документів, створених у автоматизованій системі;

відправку електронних копій судових рішень до Єдиного державного реєстру судових рішень;

надання в установленому законом порядку інформації про стан розгляду справ;

формування звітності суду про стан здійснення судочинства;

вигодотворення судових рішень, виконавчих документів, звітів тощо.

1.7. ДСА України забезпечує:

– підготовку нормативних документів щодо використання автоматизованої системи;

– розробку вимог щодо захисту автоматизованої системи та інформації, що міститься у ній;

– забезпечення судів технічними, фінансовими і організаційними ресурсами, необхідними для впровадження та використання автоматизованої системи у судах;

– навчання користувачів автоматизованої системи під час її впровадження та використання;

– моніторинг технічного стану автоматизованої системи та захищеності її даних;

– організацію технічної та інформаційної підтримки користувачів автоматизованої системи, зокрема, за допомогою відкритих веб-ресурсів, відповідного телефонного інформаційного центру тощо.

1.8. Суди забезпечують:

– своєчасне введення до автоматизованої системи достовірних даних;

– контроль за своєчасним введенням до автоматизованої системи достовірних даних;

– своєчасне надання (позбавлення) права доступу до автоматизованої системи її користувачам;

– забезпечення захисту інформації автоматизованої системи в суді;

– інформування адміністратора автоматизованої системи та ДСА України про проблеми, що виникають під час використання автоматизованої системи.

II. Порядок функціонування автоматизованої системи

Порядок роботи в автоматизованій системі

2.1. Функціональні обов'язки, права користувачів автоматизованої системи, надання та позбавлення права доступу до неї в кожному окремому суді визначаються на підставі наказів голови суду та керівника апарату суду.

2.2. Користувачі автоматизованої системи відповідно до їх прав вносять до бази даних автоматизованої системи передбачену цим Положенням інформацію та згідно із законодавством несуть відповідальність за її достовірність.

2.3. Використання ЕЦП уповноваженими на це користувачами автоматизованої системи здійснюється в порядку, визначеному Законом України «Про електронний цифровий підпис».

2.4. Редагування інформації в автоматизованій системі здійснюється уповноваженими на це користувачами автоматизованої системи в разі виявлення неточностей, технічних описок або неповноти даних.

2.5. Користувачі автоматизованої системи зобов'язані виконувати вимоги цього Положення та забезпечувати конфіденційність інформації, яка в ній міститься.

2.6. Персональну відповідальність за функціонування автоматизованої системи в суді несе керівник апарату суду.

2.7. Незаконне втручання в роботу автоматизованої системи тягне за собою відповідальність, установлену законом.

Реєстрація вхідної і вихідної кореспонденції та етапи її руху

2.8. Реєстрація в автоматизованій системі вхідної кореспонденції здійснюється в такому порядку:

2.8.1. Вхідна кореспонденція, в тому числі процесуальні документи, приймається і опрацьовується користувачами автоматизованої системи, яким надано доступ до системи відповідно до їх функціональних обов'язків, і реєструється в автоматизованій системі в день її надходження.

2.8.2. На кожний вхідний, у тому числі процесуальний, документ у автоматизованій системі створюється реєстраційна картка, яка містить інформацію щодо реквізитів та руху документа.

Внесення інформації до реєстраційної картки здійснюється користувачами автоматизованої системи відповідно до їх функціональних обов'язків.

2.8.3. Дата реєстрації та вхідний номер документа, що складається з номера за порядком у відповідному році та року реєстрації, формуються автоматизованою системою автоматично.

2.8.4. Кожній судовій справі надається єдиний унікальний номер, який формується автоматизованою системою автоматично в суді першої інстанції та залишається незмінним незалежно від проходження справи в інстанціях. Структура номера справи є такою: код суду/номер справи за порядком у поточному році/рік реєстрації.

2.8.5. У судах кожної інстанції автоматизованою системою автоматично формується номер провадження справи, необхідний для діловодства відповідного суду. Цей номер є таким: індекс (за наявності), що визначається інструкцією з діловодства в суді/код суду/номер справи за порядком у поточному році/рік реєстрації.

2.9. Вихідний номер документа, що підлягає надсиланню, автоматично формується автоматизованою системою таким чином:

у листуванні щодо судових справ вихідний номер складається з номера провадження у справі із зазначенням через дріб номера за порядком і через дріб — поточного року;

у листуванні щодо інших документів вихідний номер складається з номера номенклатури справ суду, в якому зберігаються матеріали, із зазначенням через дріб номера за порядком і через дріб — поточного року.

Автоматичний розподіл судових справ

3.1. Автоматичний розподіл судових справ здійснюється на підставі внесеної до автоматизованої системи інформації.

3.1.1. Автоматичний розподіл судових справ здійснюється у суді (у судовій палаті) протягом робочого дня після реєстрації відповідних документів, крім випадків, передбачених законодавством.

3.1.2. Автоматичний розподіл судових справ між суддями здійснюється з урахуванням спеціалізації суддів.

3.1.3. Автоматичний розподіл судових справ між суддями у судах, у яких відсутня спеціалізація або її застосування неможливе, здійснюється між усіма суддями.

3.1.4. Спеціалізація суддів визначається рішенням зборів суддів відповідного суду.

3.1.5. Судові справи підлягають автоматичному розподілу між суддями, які мають на час розподілу справ повноваження для здійснення процесуальних дій.

3.1.6. Якщо судова справа підлягає розгляду (перегляду) колегією суддів, при автоматичному розподілі судових справ автоматизованою системою в місцевому суді призначається головуючий суддя, а в судах апеляційної та касаційної інстанцій — суддя-доповідач з числа всіх суддів відповідного суду з урахуванням їх спеціалізації (за її наявності). Справа розглядається колегією суддів, до складу якої входить призначений автоматизованою системою головуючий суддя або суддя-доповідач. Засади формування колегії суддів визначаються зборами суддів відповідного суду з унеможливленням впливу на формування осіб, зацікавлених у результатах судового розгляду справи.

3.1.7. Збори суддів відповідного суду визначають з урахуванням відповідного процесуального закону засади формування колегії суддів також у випадках: призначення колегіального складу суду першої інстанції; збільшення складу колегії суддів у судах апеляційної і касаційної інстанцій, необхідності внесення змін до складу колегії суддів у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю судді (суддів), його (їх) відпусткою, відрадженням; помилково визначеної спеціалізації; виявлення значної різниці в навантаженні на суддів (колегію суддів).

Збори суддів визначають також особливості розподілу судових справ:

у вирішенні питань про передачу справ на розгляд суддям, які займають адміністративні посади або інші посади в органах судової влади, суддівського самоврядування чи органах системи судоустрою (зокрема, посаду члена Вищої ради юстиції, члена відповідної ради суддів, секретаря пленуму відповідного суду тощо), — з метою забезпечення умов для виконання ними як обов'язків за займаною посадою, так і обов'язків судді;

у випадку виходу з ладу обладнання, яке забезпечує функціонування автоматизованої системи;

судові рішення в яких скасовувалися з передачею справи на новий розгляд до суду нижчої інстанції.

3.1.8. Для перевірки Верховним Судом України відповідності заяви про перегляд судового рішення, яка надійшла

до відповідного вищого спеціалізованого суду, вимогам процесуального закону при автоматичному розподілі справ автоматизованою системою у вищих спеціалізованих судах призначається суддя-доповідач. Перевірка заяви здійснюється відповідно до вимог процесуального закону. Питання про допуск судової справи до провадження вирішується колегією суддів у складі п'яти суддів, до складу якої входять призначений автоматизованою системою суддя-доповідач і чотири судді, які не приймали рішення, що оскаржується. Засади формування колегії суддів у цьому випадку визначаються зборами суддів відповідного суду.

3.1.9. У Верховному Суді України при автоматичному розподілі заяв про перегляд судових рішень автоматизованою системою призначається суддя-доповідач.

3.1.10. У разі задоволення відводу (самовідводу) судді (головуючого, судді-доповідача або всього складу суду, якщо справа розглядається колегією суддів), якому розподілено справу для розгляду, справа підлягає повторному автоматичному розподілу без урахування цього судді (суддів).

3.1.11. Судові справи, що залишилися нерозглянутими суддею у разі припинення його повноважень щодо здійснення ним правосуддя, звільнення його з посади судді або перебування у відпустці по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, розподіляються між суддями повторно відповідно до цього Положення.

3.1.12. У разі неможливості виконання суддею, який входить до складу колегії суддів, обов'язків судді (тимчасова непрацездатність, відрадження, відпустка тощо), який не є головуючим суддею (суддею-доповідачем) у справі, повторний автоматичний розподіл судових справ не здійснюється. Заміна відсутнього судді, який входить до складу колегії суддів, здійснюється відповідно до встановлених засад формування складу колегій суддів.

3.1.13. Повторний автоматичний розподіл справи у визначених законодавством випадках (відвід, самовідвід судді, недопустимість повторної участі судді в розгляді справи, відсутність допуску або дозволу до роботи з документами, що містять інформацію з обмеженим доступом тощо) здійснюється за письмовим розпорядженням керівника апарату суду (особи, яка виконує його обов'язки) згідно з додатком № 1 до Положення.

3.1.14. При автоматичному розподілі судових справ використовується та враховується така інформація:

- спеціалізація (за наявності);
- кількість судових справ, що надійшла на розгляд судді;
- кількість фактично відпрацьованого робочого часу (в днях);
- коефіцієнт складності категорій судових справ;
- коефіцієнт, що враховує форму участі судді у розгляді судової справи;
- категорія судової справи за загальним рядком відповідної форми звіту, що затверджується ДСА України, або загальним рядком класифікатора;
- наявність у судді повноважень для здійснення правосуддя на момент розподілу судових справ;
- наявність обставин, що виключають або не допускають повторної участі судді (складу суду) у розгляді судової справи відповідно до законодавства;
- наявність у судді допуску до державної таємниці;
- наявність у судді дозволу на розгляд судових справ з грифом «Для службового користування»;

відсоток справ, що підлягає розгляду суддею, в разі виконання ним інших повноважень, не пов'язаних із здійсненням правосуддя;

участь у роботі з допуску справ до провадження у Верховному Суді України.

Основним критерієм є річне навантаження суддів. Визначення річного навантаження здійснюється з урахуванням:

кількості судових справ, що надійшли на розгляд за період;

кількості фактично відпрацьованого робочого часу за період;

коефіцієнта складності судових справ, що надійшли за період, за формулою:

$$PH = \text{сума} (1 * K_{\text{складності}} * K_{\text{ФУС}} * 100 / \text{відсоток адміністративних посад}) / K_{\text{ТРД}}, \text{ де:}$$

PH — річне навантаження;

$K_{\text{складності}}$ — коефіцієнт складності категорії судової справи, що підраховується (повинен бути більше 0);

$K_{\text{ФУС}}$ — коефіцієнт форми участі судді в розгляді судової справи, що підраховується;

відсоток адміністративних посад — відсоток участі судді у судовій справі при виконанні суддею інших повноважень, не пов'язаних із здійсненням правосуддя на момент розподілу судової справи;

$K_{\text{ТРД}}$ — кількість робочих днів за період;

період — останні 365 днів, але не раніше дати початку роботи з автоматизованою системою.

Коефіцієнт складності категорій судових справ, виконання суддею інших повноважень, не пов'язаних із здійсненням правосуддя, відсоток адміністративних посад тощо визначаються зборами суддів відповідного суду. Коефіцієнт, що враховує форму участі судді в розгляді судової справи, визначається зборами суддів відповідного суду.

3.2. Автоматичний розподіл справ, пов'язаних із виборчим процесом, процесом проведення референдуму, а також судових справ про встановлення або усунення обмежень щодо реалізації права на мирні зібрання, здійснюється з урахуванням навантаження судді судовими справами відповідних категорій за поточний день.

3.3. Не розподіляються щодо конкретного судді судові справи, що надійшли:

за два місяці до закінчення повноважень судді;

за чотирнадцять днів, якщо інше не встановлено зборами суддів відповідного суду, до початку відпустки (якщо її тривалість становить не менше чотирнадцяти календарних днів);

за три дні до початку відпустки, якщо її тривалість становить менше чотирнадцяти календарних днів;

у період відпустки судді;

за один робочий день до відрядження та в дні перебування судді у відрядженні;

під час тимчасової непрацездатності судді;

в інших передбачених законом випадках, у яких суддя не може здійснювати правосуддя або брати участь у розгляді судових справ.

3.3.1. У разі одночасного перебування всіх суддів у відрядженнях, відпустках, їх тимчасової непрацездатності та в інших передбачених законом випадках, у яких суддя не може здійснювати правосуддя або брати участь у розгляді судових справ, автоматичний розподіл судових справ здійснюється автоматизованою системою у робочий день, наступний за днем, коли відпали відповідні обставини.

3.4. Результатом автоматичного розподілу судових справ є протокол розподілу судових справ між суддями для відповідних судів (далі — протокол, додатки №№ 1–3 до Положен-

ня). Протокол створюється автоматизованою системою автоматично. Доступ для коригування інформації у протокол блокується.

3.4.1. Внесення змін, видалення реєстраційних даних щодо конкретної судової справи не допускається, крім випадків, установлених законом. Усі зміни та видалення реєстраційних даних фіксуються автоматизованою системою автоматично.

3.4.2. У разі колегіального розгляду судової справи судом до протоколу автоматично вносяться прізвища суддів, які входять до складу колегії, із зазначенням прізвища головуючого судді та/або судді-доповідача.

3.4.3. При проведенні повторного автоматичного розподілу судової справи автоматизованою системою створюється новий протокол з відміткою «Повторний розподіл» і зазначаються причини його проведення.

3.5. При об'єднанні судових справ автоматизованою системою автоматично перераховується навантаження на суддю (суддів) з урахуванням таких судових справ.

3.6. У разі роз'єднання судових справ виділена в окреме провадження судова справа підлягає автоматичному розподілу на загальних підставах.

3.7. Протокол зберігається в автоматизованій системі та роздруковується за необхідності (за клопотанням осіб, які беруть участь у судовій справі, тощо).

3.7.1. Наприкінці кожного робочого дня після завершення автоматичного розподілу справ роздруковується реєстр автоматичного розподілу судових справ (додаток № 4 до Положення).

3.8. Судові справи, що надійшли з судів апеляційної чи касаційної інстанції після скасування ухвал, які перешкоджають подальшому розгляду судової справи, підлягають повторному автоматичному розподілу на загальних підставах.

3.9. Судові справи, що надійшли з судів апеляційної чи касаційної інстанції після скасування ухвал, які не перешкоджають подальшому розгляду судової справи, не підлягають автоматичному розподілу, а передаються тим суддям, ухвалу яких скасовано чи у провадженні яких перебувала або перебуває судова справа.

3.9.1. Якщо суддя, в провадженні якого перебувала судова справа, зазначена в пункті 3.9 Положення, на момент повернення її з суду апеляційної чи касаційної інстанції не працює в даному суді або таку справу неможливо передати відповідному судді з підстав, зазначених у пункті 3.3 Положення, судова справа підлягає повторному автоматичному розподілу.

3.9.2. Раніше визначеному у судовій справі судді-доповідачу передаються також:

апеляційні та касаційні скарги, що надійшли до суду відповідно апеляційної чи касаційної інстанції після визначення судді-доповідача у даній судовій справі;

судові справи, повернуті до апеляційного суду після виконання вимог частини четвертої статті 297 Цивільного процесуального кодексу України;

судові справи, що надійшли для вирішення питання про прийняття додаткового судового рішення, виправлення опісок та помилок, роз'яснення судового рішення;

судові справи, що розглядаються в порядку адміністративного чи цивільного судочинства та надійшли до касаційної інстанції у зв'язку з їх витребуванням за відкритим провадженням за касаційною скаргою;

судові справи, що розглядаються в порядку господарського чи цивільного судочинства, в яких подано заяви про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами.

3.10.1. Знеструмлення електромережі суду, вихід з ладу сервера автоматизованої системи та інші умови, що впливають на безперебійність та функціонування автоматизованої системи відповідно до Положення фіксуються актами, складеними в порядку, визначеному головою відповідного суду, із зазначенням у них дати, часу настання та закінчення дії відповідних обставин, причин виникнення, заходів, вжитих для їх усунення.

3.10.2. Автоматичний розподіл судових справ між суддями здійснюється невідкладно після налагодження роботи автоматизованої системи або на наступний робочий день після усунення зазначених у пункті 3.10.1 Положення обставин.

3.10.3. У разі настання обставин, зазначених у пункті 3.10.1 Положення, розподіл судових справ, які за законом мають розглядатися невідкладно з метою недопущення порушення конституційних прав громадян (справи пов'язані із виборчим процесом, вирішення питання про обрання міри запобіжного заходу у виді взяття під варту тощо) здійснюється головою суду з дотриманням принципів черговості до усунення відповідних обставин.

3.10.4. Після усунення обставин, зазначених у пункті 3.10.1 Положення, до автоматизованої системи вноситься передбачена Положенням інформація із зазначенням у хронологічному порядку номера та дати фактичного надходження кореспонденції до суду та інформація про її розподіл.

Передача судових справ для подальшого розгляду суддею (колегією суддів), надання інформації щодо судової справи, видача копій судових рішень, виконавчих документів, формування звітності та передача судових справ до електронного архіву суду

4.1. Передача судової справи для судового розгляду здійснюється в такому порядку:

4.1.1. Після автоматичного розподілу судових справ автоматизованою системою відповідальна особа суду передає судові справи визначеному автоматизованою системою головному судді, судді-доповідачу.

4.1.2. Інформація щодо процесуальних дій та судових рішень вноситься до автоматизованої системи відповідним користувачем автоматизованої системи.

4.2. У разі закінчення строку, встановленого для подання апеляційної чи касаційної скарги (на судові рішення у судових справах, що розглядаються у порядку кримінального судочинства), якщо така скарга не була подана, до автоматизованої системи вносяться відомості щодо набрання судовим рішенням законної сили. Відповідна інформація вноситься до автоматизованої системи користувачем відповідно до його функціональних обов'язків.

4.3. Надання інформації про стан розгляду судових справ, видача копій судових рішень та формування виконавчих документів на підставі наявних у автоматизованій системі даних здійснюються в такому порядку:

4.3.1. Учасникам судового процесу надається інформація щодо дати надходження судової справи до суду, єдиного унікального номера судової справи, номера провадження, прізвища учасників процесу, дати та часу призначення судової справи до розгляду, місця проведення судового за-

сідання, дати розгляду судової справи, а також інформація про надходження апеляційних чи касаційних скарг, заяв про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами, заяв про перегляд судових рішень Верховним Судом України та їх розгляду.

4.3.2. Для отримання інформації у суді діє підсистема електронного довідника. Електронний довідник встановлюється для забезпечення оперативного надання інформації, зазначеної у підпункті 4.3.1 Положення.

4.4. Електронні копії судових рішень, засвідчені ЕЦП, направляються до Єдиного державного реєстру судових рішень у порядку, визначеному Порядком ведення Єдиного державного реєстру судових рішень.

4.5. Видача копії судового рішення (крім судових рішень у справах з грифом — «таємно», «цілком таємно») здійснюється відповідно до процесуального законодавства. Копія судового рішення може бути виготовлена з оригіналу судового рішення, що міститься у судовій справі, або шляхом роздрукування електронної копії судового рішення, що міститься в автоматизованій системі, та засвідчення її належним чином.

4.6. Виконавчий документ формується в автоматизованій системі та видається (надсилається) відповідно до чинного законодавства в роздрукованому вигляді.

4.7. До електронного архіву передаються електронні копії судових рішень з переліком матеріалів, що містяться в судовій справі.

4.8. Формування звітності суду здійснюється в автоматизованій системі на запит відповідальної особи.

4.9. Форми звітності, періодичність її подання, найменування установ, що подають звітність, затверджуються наказом ДСА України.

III. Прикінцеві положення

6.1. Інформаційний обмін між користувачами автоматизованої системи здійснюється на основі безпаперового документообігу.

6.2. Забезпечення захисту інформаційних ресурсів автоматизованої системи здійснюється шляхом застосування засобів і методів технічного захисту інформації, впровадження організаційних та інженерно-технічних заходів комплексної системи захисту інформації, спрямованих на недопущення блокування інформації, несанкціонованого доступу до неї, її модифікації або спотворення.

6.3. Забезпечення цілісності та збереження інформаційних ресурсів автоматизованої системи здійснюється шляхом застосування відповідного програмного забезпечення та технічних ресурсів, комплексів, організаційних заходів.

6.4. Технічний супровід та підтримка працездатності автоматизованої системи здійснюються адміністратором ЄСІС на підставі укладених з ДСА України, Верховним Судом України та вищими спеціалізованими судами договорів.

6.5. Робота щодо наповнення та використання інформації в автоматизованій системі здійснюється після створення правових умов (видання керівником апарату суду наказів про визначення прав користувачів автоматизованої системи) та впровадження і налагодження програмно-технічних засобів для забезпечення функціонування підсистем на кожному робочому місці.

_____ (назва суду)

РОЗПОРЯДЖЕННЯ

№ _____

_____ (дата)

Щодо призначення повторного автоматичного розподілу справ

Обґрунтування призначення проведення повторного автоматичного розподілу справи _____

1. Відповідно до пункту _____ Положення про автоматизовану систему документообігу суду призначити повторний автоматичний розподіл справи № _____.
2. _____ прийняти це розпорядження до виконання під підпис.
(відповідальна особа суду, посада, прізвище, ім'я, по батькові)
3. Контроль за виконанням цього розпорядження покласти на _____.
(відповідальна особа суду, посада, прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник апарату

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

Ознайомлений
(підпис)

Протокол розподілу справи між суддями (для місцевого суду)

Найменування суду _____

Справа № _____

Суть справи: _____

Справу призначено головуючому судді: _____
(П.І.Б.)

Судді, які входять до складу колегії суддів:

1. _____
2. _____

Обґрунтування призначення проведення повторного автоматичного розподілу справи _____

Голова суду _____
(підпис) (П.І.Б.)

Інформацію внесено до системи автоматичного розподілу.

Керівник апарату суду _____
(П. І. Б.) (підпис)

/дата формування Протоколу/

**Протокол розподілу справи між суддями
(для апеляційного та вищого спеціалізованого суду)**

Найменування суду _____

Справа № _____

Суть справи:

Справу призначено судді-дповідачеві: _____

(П.І.Б.)

Судді, які входять до складу колегії:

1. _____ — головуючий суддя.

2. _____

Обґрунтування призначення проведення повторного автоматичного розподілу справи _____

Секретар судової палати _____

(підпис)

(П.І.Б.)

Інформацію внесено до системи автоматичного розподілу.

Керівник апарату суду _____

(підпис)

(П.І.Б.)

/дата формування Протоколу/

**РЕЄСТР
автоматизованого розподілу справ**

(назва суду)

« ____ » _____ 201__ року

№ _____

№ з/п	Єдиний унікальний № справи (провадження)	Сторони, П.І.Б. особи, стосовно якої до суду надійшла справа для розгляду	П.І.Б. судді/суддів, яким розподілено справу	П.І.Б. особи, яка здійснила розподіл

Керівник апарату _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

Причини скасування та зміни апеляційними судами постанов місцевих судів у справах про адміністративну відповідальність за порушення вимог Закону «Про боротьбу з корупцією», у тому числі щодо суддів¹

Верховний Суд України вивчив та проаналізував судову практику щодо причин скасування та зміни апеляційними судами постанов місцевих судів у справах про адміністративну відповідальність за порушення вимог Закону від 5 жовтня 1995 р. № 356/95-ВР «Про боротьбу з корупцією» (далі — Закон № 356/95-ВР). При цьому проаналізовано відповідні статистичні дані, а також інформацію із апеляційних судів із зазначеного питання та рішення цих судів, постановлені відповідно до вимог ст. 294 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі — КпАП), що регламентує повноваження апеляційного суду при перегляді постанови місцевого суду у справах про адміністративне правопорушення.

Відповідно до ч. 8 ст. 294 КпАП за наслідками розгляду апеляційної скарги, протесту прокурора суд апеляційної інстанції має право:

- 1) залишити апеляційну скаргу чи протест прокурора без задоволення, а постанову без змін;
- 2) скасувати постанову та закрити провадження у справі;
- 3) скасувати постанову та прийняти нову постанову;
- 4) змінити постанову.

Статистичні дані

За даними Державної судової адміністрації України (далі — ДСА), у 2009 р. на розгляд до судів надійшло 6,1 тис. справ про корупційні правопорушення, що порівняно з аналогічним періодом 2008 р. на 15,3 % менше. З різних підстав суди повернули 553 справи про корупційні правопорушення, у тому числі 447 — для належного оформлення. Із винесенням постанов суди розглянули 5,5 тис. справ про корупційні правопорушення, або

89,7 % [89,2 %]² від кількості тих справ, що перебували на розгляді, стосовно 5,5 тис. осіб. Нерозглянутими на кінець звітного періоду залишилися 80 [76] справ, або 1,3 % [1%] від кількості тих, що перебували на розгляді.

За порушення вимог Закону № 356/95-ВР накладено штраф на 4,1 тис. осіб, або 75,4 % [73,1 %] від тих, стосовно яких винесено постанови, що на 12,4 % менше, ніж у 2008 р.

Зокрема, накладено штраф за порушення спеціальних обмежень, встановлених для осіб, уповноважених на виконання функцій держави (ст. 8 Закону), на 3 тис. осіб, або 71,8 % [65,5%] від кількості всіх осіб, на яких накладено цей вид стягнення. За невжиття заходів щодо припинення корупційних діянь підлеглими та за неповідомлення про вчинення цих діянь (ст. 10 Закону) притягнуто до відповідальності 11 [9] керівників.

Серед осіб, щодо яких винесено постанови про накладення штрафу, державні службовці становили 37,5 % [39,2 %]; посадові особи місцевого самоврядування — 45 % [42,2 %]; військові посадові особи Збройних Сил України та інших військових формувань — 9,1 % [8,4 %]; працівники системи Міністерства внутрішніх справ України — 4,9 % [7,1 %].

Суди закрили справи про корупційні правопорушення стосовно 1,4 тис. осіб, що на 22,4 % менше, ніж у 2008 р. У тому числі щодо 35 осіб справи закрито з переданням матеріалів прокурору, органу досудового слідства чи дізнання для вирішення питання про порушення кримінальної справи, це стільки ж, як за аналогічний період минулого року. У зв'язку з відсутністю події та складу адміністративного правопорушення закрито справи стосовно 970 осіб, що на 19,7 % менше, або 17,6 % [18,6 %] від тих, щодо яких справи розглянуто з винесенням постанов. За малозначністю вчиненого корупційного правопорушення звільнено від адміні-

¹ Матеріал до друку підготовлений суддею Верховного Суду України **М.І. ГРИЦІВИМ** та головним консультантом управління вивчення та узагальнення судової практики Верховного Суду України **О.С. ІЩЕНКО**.

² Тут і далі у квадратних дужках наведено відповідні дані за 2008 р.

стративної відповідальності 146 осіб, що на 29,5 % менше, ніж у 2008 р., або 2,7 % [3,2 %].

У 2009 р. кількість подань прокурорів та скарг від осіб на постанови місцевих судів у справах про корупційні правопорушення, що надійшли на розгляд до голів апеляційних судів та їх заступників, збільшилася на 6,7 % і становила понад 1 тис. [945], із них 719 — скарг від осіб, 289 — за протестом прокурорів. Усього розглянуто 809 скарг від осіб та протестів прокурорів на постанови місцевих судів у справах про корупційні правопорушення, що на 15,7 % менше. За результатами перегляду скасовано та змінено 481 постанову, що менше на 23,5 %, у тому числі скасовано 455 [594] постанов, змінено — 26 [35]. Питома вага скасованих та змінених постанов у справах про корупційні правопорушення становила 8,7 % у загальному числі винесених постанов.

Причини скасування постанов місцевих судів

Розглядаючи адміністративні матеріали про вчинення корупційних правопорушень, судді керуються вимогами Закону № 356/95-ВР, КпАП, роз'ясненнями постанови Пленуму Верховного Суду України від 25 травня 1998 р. № 13 «Про практику розгляду судами справ про корупційні діяння та інші правопорушення, пов'язані з корупцією» (далі — постанова Пленуму № 13).

До набрання чинності Законом від 24 вересня 2008 р. № 586-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху» (далі — Закон № 586-VI) справи про адміністративні правопорушення, передбачені КпАП, у тому числі й про корупційні діяння, передбачені Законом № 356/95-ВР, переглядалися в порядку нагляду (судового контролю) головами апеляційних судів чи їх заступниками. При цьому скарги на постанови місцевих судів надходили до апеляційних судів від учасників судового розгляду, наділених процесуальним правом на оскарження чи опротестування постанов, які не були обмежені законом у строках їх подання.

Законом № 586-VI, який набрав чинності з 16 листопада 2008 р., встановлено апеляційний перегляд постанов місцевих судів за скаргою або протестом прокурора (ст. 294 КпАП). Відповідно до ч. 10 зазначеної статті постанова апеляційного суду набирає законної сили негайно після її винесення, є остаточною й оскарженню не підлягає. Апеляційний перегляд здійснюється суддею судової палати апеляційного суду в кримінальних справах.

У ст. 12 Закону № 356/95-ВР зазначено, що порядок адміністративного провадження у справах про корупційні діяння або інші правопорушення,

пов'язані з корупцією, визначаються КпАП, за винятком положень, встановлених цим Законом.

Серед таких положень слід виокремити особливий порядок виявлення ознак корупційного діяння, строки направлення справи до суду та її розгляд, а також можливість призупинення цих строків, підсудність цих справ тощо.

Відповідно до ст. 12 Закону № 356/95-ВР підставою для складання протоколу є достатні дані, які свідчать про наявність у діянні особи ознак корупційного діяння або іншого правопорушення, пов'язаного з корупцією. Це означає, що орган, який веде боротьбу з корупцією, повинен дотримувати вимог ст. 245 КпАП, тобто своєчасно, всебічно, повно й об'єктивно з'ясувати обставини діяння. Якщо ж встановлено підстави, передбачені ст. 247 КпАП, за яких провадження у справі не може бути розпочато, а розпочате підлягає закриттю — не складати протокол.

Поняття «достатність» щодо даних, які свідчать про наявність у діянні особи ознак корупційного правопорушення, є оціночною категорією. Питання про те, чи достатньо таких даних, у кожному конкретному випадку вирішує особа, уповноважена на складання протоколу. Але за будь-яких обставин це мають бути дані, які однозначно свідчать про те, що: корупційне правопорушення мало місце; його вчинено особою, яка є суб'єктом корупційного правопорушення; це правопорушення вчинено умисно; наявні інші обставини, які за Законом № 356/95-ВР необхідні для визнання діяння корупційним правопорушенням (наприклад, особа мала на меті незаконне одержання матеріальних благ).

Як засвідчило вивчення матеріалів, уповноважені на складання протоколу органи цих вимог закону повною мірою не дотримуються і в багатьох випадках розпочинають провадження у справах без достатніх на те підстав. Це підтверджується значною кількістю справ, закритих через відсутність складу корупційного правопорушення.

Вивчення матеріалів також засвідчило те, що у разі відповідного оскарження зацікавленими особами постанов судів місцевих судів у справах цієї категорії більшість таких постанов скасовувалися апеляційним судом з аналогічних або подібних підстав.

Закон не встановлює особливих вимог щодо змісту протоколу про корупційне діяння, однак за змістом ст. 12 Закону № 356/95-ВР складений протокол повинен відповідати всім вимогам ст. 256 КпАП.

У вступній частині протоколу обов'язково необхідно зазначити дату і місце його складання, повну назву посади особи, яка склала протокол, та підрозділу відповідного державного органу, в якому вона працює, відомості про особу порушника із зазначенням його дати народження, місця проживання, освіти та сімейного стану, місця роботи та займа-

ної посади, рангу чи категорії державного службовця. Необхідно також вказати й інші дані, які впливають на розмір стягнення, а також зазначити місце і час вчинення правопорушення.

У мотивувальній частині необхідно викласти суть корупційного правопорушення. При цьому доцільно чітко зазначити, які діяння визнаються корупційними чи які спеціальні обмеження були порушені. Необхідно також кваліфікувати дії порушника з правильним посиланням на пункт, частину та статтю Закону № 356/95-ВР, яка визначає дії корупційними або встановлює спеціальні обмеження (пункти «а», «б» ч. 2 ст. 1; пункти «а», «б», «в», «г», «г» ч. 1 ст. 5; пункти «а», «б», «в», «г» ч. 3 ст. 5; частини 1, 2 ст. 9; частини 1, 2 ст. 10; ст. 11). Інші статті та пункти цього Закону не визначають складу правопорушення і посилання на них є неправильним.

Якщо особа вчинила декілька правопорушень, пов'язаних з корупцією, то слід чітко розрізнити ці дії, даючи оцінку кожному з них окремо.

Необхідно також відобразити пояснення особи, стосовно якої складено протокол, таким чином, щоб було зрозуміло чи визнає вона свою вину, чи заперечує її.

Крім того, в протоколі слід зазначити дані про осіб, які виступають як свідки, та інші відомості, необхідні для вирішення справи.

У протоколі також мають бути дані про роз'яснення прав особи, яка притягається до відповідальності згідно зі ст. 268 КпАП, та міститися її підписи про ознайомлення з протоколом і матеріалами справи. Протокол підписується особою, яка його склала.

Аналіз судової практики засвідчив, що складені протоколи у багатьох випадках не відповідають наведеним вище вимогам. Зокрема, не зазначаються час та місце складання протоколу, посада, прізвище, ім'я та по батькові особи, яка склала протокол, анкетні відомості про особу правопорушника, час та місце вчинення правопорушення, його суть, нормативний акт, який передбачає відповідальність за це правопорушення, прізвище та адреси свідків та потерпілих, якщо вони є, пояснення правопорушника та інші анкетні дані, необхідні для розгляду справи; при складанні протоколу правопорушнику не завжди роз'яснюються його права, передбачені ст. 268 КпАП; трапляються випадки, коли протокол не підписаний як особою, яка його склала, так і особою, стосовно якої він складений, або відсутня відмітка про відмову правопорушника підписувати протокол; матеріали не містять даних, які підтверджують повноваження посадової особи на складання протоколу про корупційне діяння; матеріали, складені прокурорами, не містять відомостей про те, що прокуратура виявила корупційне правопорушення під час прокурорської перевірки; у протоколах про адміністративне правопорушення, роз-

глянутих місцевими судами, взагалі відсутні дані про нормативний акт, згідно з яким, як вважає особа, яка його склала, правопорушник має бути притягнутий до відповідальності за те чи інше правопорушення; не зазначається частина і взагалі стаття, за якою необхідно притягнути правопорушника до відповідальності. З таких протоколів важко встановити не тільки дані про особу, але й суть правопорушення та правильність його кваліфікації. Непоодинокі випадки, коли в протоколі не зазначено, якими діями були порушені спеціальні обмеження службовця та якою статтею Закону № 356/95-ВР передбачено відповідальність за порушення.

Аналіз причин та умов допущення порушень при розгляді справ цієї категорії свідчать про те, що хоча їх допускають працівники різних структурних підрозділів правоохоронних органів, а також деякі судді різних судів, проте вони є типовими й систематичними, до певної міри мають тенденційний характер. Відмінність між такими порушеннями полягає лише у фактичній стороні діяння, яке ставиться в провину правопорушнику.

Як свідчать результати проведеного аналізу, зокрема те, що апеляційні суди скасовують значну кількість постанов місцевих судів, правоохоронні органи, уповноважені виявляти і складати протоколи про адміністративні правопорушення, передбачені Законом № 356/95-ВР, а також суди допускають помилки у кваліфікації дій осіб, яких притягають до адміністративної відповідальності. Вбачається також, що такі помилки трапляються через незнання норм Закону № 356/95-ВР деякими посадовими особами, які складають протоколи про вчинення корупційного діяння, та суддями. Так, непоодинокими є випадки, коли дії службовця кваліфікують за певними пунктами ч. 2 ст. 5 цього Закону, тоді як зазначена частина не лише не містить пунктів, але й не передбачає будь-яких правопорушень.

Серед причин скасування і зміни постанов місцевих судів у справах про корупційні правопорушення найхарактернішими є такі:

- 1) невстановлення корисливого або іншого особистого інтересу в діях особи, яка притягається до адміністративної відповідальності;
- 2) неповне з'ясування обставин справи;
- 3) розгляд справи про корупційне правопорушення без виклику особи, яка притягається до адміністративної відповідальності;
- 4) неправильне застосування норм матеріального права.

Наприклад, Залізничний районний суд м. Сімферополя визнав К. винним у вчиненні корупційного правопорушення, передбаченого п. «б» ч. 1 ст. 5 Закону № 356/95-ВР.

Як визнав суд, К. під час проходження військової служби за контрактом у Сімферопольському прикордонному загоні на порушення ст. 1, ч. 4 ст. 4 За-

кону від 7 лютого 1991 р. № 698-ХІІ «Про підприємництво» (далі — Закон № 698-ХІІ) та п. 34 ч. 1 ст. 9 Закону від 1 червня 2000 р. № 1775-ІІІ «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» (далі — Закон № 1775-ІІІ) у червні—липні 2007 р. займався наданням послуг із перевезення пасажирів на таксі з метою отримання прибутку.

Однак Закон № 698-ХІІ втратив чинність з 1 січня 2004 р., крім ст. 4, а п. 34 ч. 1 ст. 9 Закону № 1775-ІІІ виключено на підставі Закону від 19 квітня 2007 р. № 961-V «Про внесення змін до Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності».

Крім того, відповідно до роз'яснень, що містяться у п. 13 постанови Пленуму № 13, заняття підприємницькою діяльністю без державної реєстрації чи без передбаченого законодавством спеціального дозволу (ліцензії) тягне відповідальність не за Законом № 356/95-ВР, а за ст. 164 КпАП.

Як убачається з матеріалів справи, К. на податковому обліку як фізична особа—підприємець не перебував.

За таких обставин постанова міського суду обґрунтовано була скасована, справа закрито за відсутністю в його діях складу корупційного правопорушення.

Водночас нерідко суди виносять постанови, які належно не вмотивовані, в них не завжди повно викладено обставини правопорушення, не обґрунтовано кваліфікацію проступку, не наведено доказів на підтвердження винуватості особи. При цьому у багатьох справах простежується тенденція до дублювання в постанові того, що викладено у протоколі, нерідко з тими ж помилками, неповнотою та неконкретністю даних. Крім того, судді спрощують дослідження доказів, наводячи коротко пояснення особи, або взагалі зазначають лише, що особа ви знала себе винною, з переліком доказів у справі або без нього. При цьому фактично аналіз доказів не проводиться, що є однією із причин прийняття незаконних рішень.

Так, співробітник спецпідрозділу БКОЗ УСБУ у Львівській області склав протокол про вчинення начальником Жовківського реєстраційно-екзаменаційного відділення УДАІ ГУ МВС України у Львівській області П. корупційного правопорушення, передбаченого п. «а» ч. 2 ст. 1 Закону № 356/95-ВР, яке полягало у тому, що він незаконно одержав матеріальні послуги (блага) у вигляді збільшення вартості придбаного ним (та оформлено в Самбірському МРЕВ на М.) автомобіля марки «БМВ 53030» шляхом безпідставної зміни року випуску авто з 1998 р. на 2002 р. без затрат праці на збільшення вартості майна. 21 липня 2007 р., одержавши через нотаріат генеральну довіреність від М., П. набув право на вчинення будь-яких дій, пов'язаних з цим автомобілем. У подальшому, а саме

13 лютого 2008 р., П. зняв вищезазначений автомобіль з обліку в Самбірському МРЕВ з метою його реалізації за межами України. Такими діями, здійсненими в період з 20 червня 2007 р. по 13 лютого 2008 р., П. вчинив корупційне діяння, передбачене п. «а» ч. 2 ст. 1 Закону № 356/95-ВР. Суддя Шевченківського районного суду м. Львова погодився з таким протоколом і наклав на П. стягнення.

Постановою голови Апеляційного суду Львівської області постанову судді місцевого суду було скасовано, а провадження у справі закрито за відсутністю в діях П. складу адміністративного правопорушення з таких причин.

Пунктом «а» ч. 2 ст. 1 Закону № 356/95-ВР як корупційне діяння визначене незаконне одержання особою, уповноваженою на виконання функцій держави, у зв'язку з виконанням таких функцій матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг, у тому числі прийняття чи одержання предметів шляхом їх придбання за ціною, яка є істотно нижчою від їх фактичної вартості.

Відповідальність за незаконне одержання матеріальних благ, послуг, згідно з п. «а» ч. 2 ст. 1 Закону № 356/95-ВР настає за умови вчинення таких дій у зв'язку з виконанням функцій держави, тобто обов'язковою ознакою вищевказаного правопорушення є наявність причинного зв'язку між одержанням матеріальних благ, послуг та здійсненням особою функцій держави. Проте, як убачається з матеріалів справи, суд не встановив у чому полягав корисливий мотив та причинний зв'язок між виконуваними П. обов'язками та одержанням матеріальних благ у зв'язку з придбанням автомобіля. Окрім цього, в матеріалах справи відсутні дані, які свідчили б про те, що П. внаслідок вчинення вищезазначених дій якимось чином збагатився.

Принагідно слід зазначити, що, вирішуючи питання про правову оцінку діянь винуватих осіб за п. «а» ч. 2 ст. 1 Закону № 356/95-ВР, слід мати на увазі, що правопорушення, пов'язані з використанням посадовими особами в особистих чи інших неслужбових цілях державних коштів, наданих їм у службове користування приміщень, засобів транспорту чи зв'язку, техніки або іншого державного майна, до корупційних діянь не належать. За такі правопорушення передбачена адміністративна відповідальність за ст. 184¹ КпАП, а за наявності відповідних підстав — кримінальна відповідальність за статтями 364, 423 Кримінального кодексу України (далі — КК).

Так, суддя Сихівського районного суду м. Львова постановою від 10 квітня 2009 р. притягнув до адміністративної відповідальності Г. за п. «а» ч. 2 ст. 1 Закону № 356/95-ВР за правопорушення, яке полягало у тому, що він, працюючи оперуповноваженим відділення боротьби з незаконним відшкодуванням ПДВ відділу податкової міліції ДПП у Городоцькому

районі Львівської області та будучи особою, уповноваженою на виконання функцій держави, під час перебування у відрядженні при виконанні своїх службових обов'язків із використанням підроблених рахунку та чеку від 16 вересня 2008 р. незаконно одержав матеріальні блага у вигляді оплати витрат за фіктивне проживання в готелі «Усмішка» ДП «КАРЗ» м. Києва в розмірі 480 грн.

Постановою Апеляційного суду Львівської області від 1 червня 2009 р. постанову районного суду скасовано, а провадження у справі закрито у зв'язку з відсутністю складу корупційного діяння.

Зокрема, у постанові апеляційного суду зазначено, що незаконне одержання матеріальних благ не завжди містить в собі склад корупційного діяння. У цьому конкретному випадку в діях Г. відсутні ознаки корупційного діяння, оскільки такі діяння повинні бути вчинені особою, уповноваженою на виконання функцій держави, і матеріальні блага мають бути одержані у зв'язку з використанням таких функцій.

Г. для отримання грошей не міг використати функції уповноваженої особи, а лише як посадова особа міг використати в особистих цілях державні кошти, а тому відповідальність, за умови доведеності вини, могла б настати лише за ст. 184¹ КпАП.

Із загальної кількості скасованих постанов великий відсоток становлять справи про правопорушення, передбачені п. «г» ч. 3 ст. 5 Закону № 356/95-ВР — надання незаконної переваги фізичним або юридичним особам під час підготовки і прийняття нормативно-правових актів чи рішень.

Встановлюючи суб'єктивну сторону діяння, є обов'язковим з'ясування таких ознак, як корисливий мотив чи особиста зацікавленість. Невстановлення цих обставин дає можливість кваліфікувати дії відповідної службової особи або як дисциплінарний проступок, або ж як злочин (службова недбалість чи, за відповідних умов, зловживання службовим становищем).

Наприклад, постановою Соснівського районного суду м. Черкаси М. було визнано винною у вчиненні корупційного правопорушення за те, що вона, перебуваючи на посаді голови сільської ради с. Лубенці Кам'янського району Черкаської області, будучи посадовою особою органу місцевого самоврядування 4 категорії, 8 рангу, тобто особою, уповноваженою на виконання функцій держави, у зв'язку з виконанням таких функцій у травні 2008 р. надала до конкурсної комісії Кам'янської РДА з надання в оренду та власність земель за межами населених пунктів району висновок про те, що виконком Лубенської сільської ради не заперечує проти надання в оренду ПВКФ «Молеф» земельної ділянки площею 260,4 га, яка в той час вже була надана в оренду СТОВ «Надія».

Із матеріалів цієї справи вбачається, що рапорт оперуповноваженого УБОЗ УМВС України в Черкаській області капітана міліції Г., який став підставою для складання протоколу про вчинення М. корупційного діяння, передбаченого п. «г» ч. 3 ст. 5 Закону № 356/95-ВР, не містить дати та підпису особи, яка його склала, а в протоколі про порушення п. «г» ч. 3 ст. 5 Закону № 356/95-ВР та в постанові суду відсутні будь-які дані, які б свідчили про те, що М., приймаючи зазначене рішення, керувалася корисливим чи особистим інтересом або діяла в інтересах третіх осіб.

Постановою апеляційного суду рішення місцевого суду обгрунтовано скасоване.

Об'єктивна сторона правопорушення, передбаченого п. «г» ч. 3 ст. 5 Закону № 356/95-ВР, може бути виконана лише у формі дії, а не бездіяльності. Метою таких дій є підготовка та прийняття документа, при цьому не будь-якого, а, як зазначено в диспозиції статті, «нормативно-правового акта чи рішення», причому рішення має прийматися на конкурсній основі із дотриманням встановленої процедури і не повинно містити ознак переваг, що не ґрунтуються на законі.

У практиці деяких судів ця норма Закону трактувалася інакше, всупереч її вимогам. Є справи, коли корупційними визнавалися бездіяльність суб'єктів правопорушення або недбалість у роботі. Неподібною випадки, коли нормативно-правовими актами вважалися документи, які за формою і правовими ознаками такими не є. Нормативно-правовим актом розуміють письмовий документ компетентного органу держави, в якому закріплено формально-обов'язкове правило поведінки загального характеру. Особи, уповноважені на складення протоколів про такі правопорушення, не звертають уваги на характер та форму діяння, довільно тлумачать поняття «нормативно-правовий акт» і безпідставно вважають такими документи, які є або цивільно-правовою угодою (договір оренди тощо), або процесуальними документами, або звичайними довідками тощо.

Зокрема, суддя Стрийського міськрайонного суду Львівської області постановою від 24 жовтня 2008 р. притягнув до адміністративної відповідальності Г.Т. за п. «г» ч. 3 ст. 5 Закону № 356/95-ВР за те, що він, будучи державним виконавцем ВДВС Стрийського міськрайонного управління юстиції, 4 червня 2008 р. виніс постанову про відмову у відкритті виконавчого провадження з примусового виконання постанови Стрийського МВ ГУ МВС України у Львівській області від 15 березня 2008 р., якою на Г.Н. було накладено адміністративне стягнення у виді штрафу в розмірі 20 грн, посилаючись на те, що до виконання пред'явлено копію виконавчого документа, та повернув постанову Стрийському МВ ГУ МВС України у Львівській області, чим порушив

спеціальні обмеження для державних службовців, що визначені п. «г» ч. 3 ст. 5 Закону № 356/95-ВР.

Постановою Апеляційного суду Львівської області від 13 лютого 2009 р. цю постанову скасовано у зв'язку з відсутністю в діях Г.Т. складу адміністративного правопорушення, передбаченого п. «г» ч. 3 ст. 5 та закрито провадження у справі.

Підставою для скасування постанови було те, що матеріалами справи встановлено, що Г.Т. не брав участі в підготовці та прийнятті жодних нормативно-правових актів чи рішень, які б виносились на конкурс, сам таких не готував, не надавав жодних переваг Г.Н.

Окрім цього, і в матеріалах справи, і в судовому рішенні немає даних про те, що Г.Т. одержав чи мав намір одержати під час виконання своїх службових повноважень якісь матеріальні блага, послуги, пільги або інші переваги.

Принагідно слід зазначити, що прийняття нормативно-правових актів та рішень може здійснюватися як одноособово (відповідною посадовою особою), так і колегіально (наприклад сесією, колегією, палатою). В останньому випадку притягнення до юридичної відповідальності за прийняття нормативно-правового акта чи рішення, якими надаються незаконні переваги фізичним чи юридичним особам, має певні особливості, зумовлені правовою природою колегіального рішення. Невраховання таких особливостей може призвести до помилок у застосуванні Закону № 356/95-ВР.

Так, співробітник спеціалізованого підрозділу БКОЗ УСБУ у Львівській області склав протокол про те, що заступник голови Дрогобицької РДА Ш., будучи головою районного конкурсного комітету з перевезення пасажирів на автобусних маршрутах загального користування, при проведенні конкурсу на визначення перевізника пасажирів на автобусному маршруті Дрогобич—Трускавець, надав незаконні переваги одному із претендентів — ВАТ «Дрогобицький Агротехсервіс», визнавши його переможцем конкурсу на пасажирські перевезення на цьому маршруті.

Такі дії Ш. були кваліфіковані за п. «г» ч. 3 ст. 5 Закону № 356/95-ВР.

Суддя Дрогобицького міськрайонного суду Львівської області, розглядаючи справу, погодився з такою кваліфікацією дії правопорушника та наклав на нього стягнення в сумі 255 грн.

Голова Апеляційного суду Львівської області постановою Дрогобицького міськрайонного суду Львівської області про притягнення до відповідальності Ш. за вчинення корупційного правопорушення, передбаченого п. «г» ч. 3 ст. 5 Закону № 356/95-ВР скасував, провадження у справі закрити за відсутністю в діях останнього складу правопорушення. Зокрема, постанова була скасована з тих підстав, що суддя при винесенні постанови не взяв до уваги те, що конкурсний комітет є колегіальним органом, рішення

якого приймаються відкритим голосуванням простою більшістю, тому не може бути персональної відповідальності особи за рішення, прийняте колегією.

Окрім цього, в матеріалах справи відсутні будь-які дані, які б свідчили про те, що Ш. керувався корисливим чи іншим особистим інтересом або діяв в інтересах третіх осіб.

Відповідно до вимог п. «г» ч. 1 ст. 5 Закону № 356/95-ВР відповідальність за цією нормою закону настає, коли суб'єкт правопорушення, отримавши запит фізичної чи юридичної особи надати йому інформацію, якою він володіє в силу займаної посади і надання якої передбачено правовими актами, умисно відмовляє в цьому або затримує її, спотворює чи надає неповну інформацію. Іншими словами, особа хоче отримати певні відомості, право на які їй гарантоване законом, а державний службовець умисно відмовляється їх надати чи надає недостовірними або неповними.

Під час аналізу матеріалів встановлено, що при розгляді цієї категорії справ у суддів також виникають труднощі.

Так, суддя Галицького районного суду м. Львова постановою від 4 грудня 2008 р. притягнув К. до адміністративної відповідальності за п. «г» ч. 1 ст. 5 Закону № 356/95-ВР за те, що він, працюючи головою Миколаївської РДА, будучи посадовою особою, уповноваженою на виконання функцій держави, діючи всупереч інтересам служби, використовуючи своє службове становище, на звернення директора ПАФ «Дністер» В. надав останньому завідомо недостовірну інформацію у листі від 14 жовтня 2008 р. № 02-18/2502-3184/3, а саме про те, що просторова заміна земель пайового фонду площею 4 га в урочищі «Гори середні» на рівновелику площу земель резервного фонду в урочищі «Тростянецьке-3» не проведена.

Постановою Апеляційного суду Львівської області від 20 січня 2009 р. зазначену постанову судді місцевого суду скасовано, а провадження у справі закрито у зв'язку з відсутністю в діях К. складу корупційного правопорушення.

Зокрема, за змістом п. «г» ч. 1 ст. 5 Закону № 356/95-ВР надання недостовірної інформації має місце у випадку, коли надана інформація повністю або частково не відповідає дійсності. Склад цього правопорушення є лише тоді, коли особа умисно надавала недостовірну інформацію, тобто вона усвідомлювала, що надана нею інформація не відповідає дійсності, та бажала таку інформацію надати відповідному адресатові.

З наданої К. відповіді вбачається, що у нього не було умислу на надання неправдивої інформації ПАФ «Дністер», а лише була викладена правова позиція з приводу суб'єктного складу та компетенції органів з розпорядження землями, які перебувають у державній власності.

Крім того, в матеріалах справи відсутні дані про наявність у К. корисливого або іншого особистого інтересу, що відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону № 356/95-ВР є обов'язковою ознакою, за якою дії службовця, уповноваженого на виконання функцій держави, визнаються корупційними.

Таким чином, вирішуючи справи щодо протиправних дій з інформацією, слід належним чином звертати увагу на форму, зміст та предмет цих дій, тобто з'ясовувати чи звернення до посадової особи є власне запитом на отримання певної інформації, чи її витребування ґрунтується на вимогах закону, і залежно від його змісту та результатів розгляду вирішувати чи це є корупційне відмовляння в наданні інформації, чи негативна відповідь, чи взагалі наявний склад будь-якого виду корупційного діяння.

Відповідно до п. «а» ч. 1 ст. 5 Закону № 356/95-ВР державний службовець чи особа, уповноважена на виконання функцій держави, не має права сприяти, використовуючи своє службове становище, фізичним та юридичним особам у здійсненні ними підприємницької діяльності, а так само в отриманні субсидій, субвенцій, кредитів, пільг з метою незаконного одержання за це матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг.

Для притягнення до відповідальності за цією статтею необхідно встановити прямий умисел в діях суб'єкта правопорушення, корисливий мотив, встановити факти та причинний зв'язок, з якого можна було б визначити, що цими діями правопорушник незаконно сприяв конкретній особі в отриманні бажаного результату.

Матеріали вивчення свідчать, що в діяльності працівників правоохоронних органів та суддів трапляються випадки, коли вимоги цього Закону не дотримуються. Зазвичай в протоколах лише констатується певний факт з ознаками відхилення від встановленого порядку і, оскільки він вчинений державним службовцем, чи іншою особою, уповноваженою на виконання функцій держави, кваліфікується як корупційне сприяння.

Так, суддя Галицького районного суду м. Львова постановою від 21 травня 2008 р. притягнув М. до адміністративної відповідальності за підпунктами «а», «г» ч. 1 ст. 5 Закону № 356/95-ВР за те, що він, протиправно використовуючи своє службове становище, сприяв ТзОВ «Райагробуд» у здійсненні підприємницької діяльності та надав недостовірні дані щодо факту виконаних робіт у ВДК у Дрогобицькому районі, внаслідок чого на користь ТзОВ «Райагробуд» були незаконно нараховані бюджетні кошти в розмірі 6 тис. 934 грн.

Голова Апеляційного суду Львівської області постановою від 3 листопада 2008 р. зазначену постанову судді скасував, провадження у справі закрити у зв'язку з відсутністю в діях М. складу адміністра-

тивного правопорушення, передбаченого підпунктами «а», «г» ч. 1 ст. 5 Закону № 356/95-ВР.

Зокрема, в постанові зазначено, що визнаючи М. винним у вчиненні правопорушення, передбаченого п. «а» ч. 1 ст. 5 Закону № 356/95-ВР, суд посилався на те, що М., використовуючи своє службове становище, сприяв юридичній особі ТзОВ «Райагробуд» у здійсненні нею підприємницької діяльності з метою отримання за це благ, послуг, пільг та інших переваг, однак суд при цьому не вказав у яких саме діях М. виявилось сприяння підприємницькій діяльності, у чому полягав умисний характер таких дій та наявність мети в правопорушника на незаконне одержання за це сприяння матеріальних благ.

Крім того, суд, визнаючи М. винним у вчиненні зазначеного правопорушення, помилково визнав дії посадових осіб ТзОВ «Райагробуд», що полягали у завищенні вартості виконаних робіт на суму 6 тис. 934 грн, як сприяння М. посадовим особам ТзОВ «Райагробуд» у здійсненні ними підприємницької діяльності. При цьому суд не врахував, що сприяння — це надання допомоги чи підтримки, що допомагає виникненню або розвитку певних зв'язків чи діяльності підприємства. Відповідно до роз'яснень, що містяться у постанові Пленуму № 13, сприяння підприємницькій діяльності може полягати у діях, спрямованих на одержання підприємцем ліцензії, сертифіката в обхід встановленого законодавством порядку, в допомозі у реєстрації чи перереєстрації фірми, товариства тощо, у передачі споруд, обладнання, в організації технічного забезпечення чи в прийнятті нормативно-правового акта, що забезпечує більш вигідне освоєння ринків збуту товарів і надання послуг. Всупереч вимогам п. 9 цієї постанови, відповідно до яких судам належить відмежовувати корупційні діяння від посадових злочинів та злочину, передбаченого ч. 2 ст. 191 КК, суд помилково дійшов висновку про наявність в діях М. складу корупційного діяння.

Слід зазначити, що судді під час розгляду справ не завжди звертають увагу на якість підготовки справи, у зв'язку з чим допускають помилки під час вирішення справи по суті.

Матеріали, які аналізувалися, свідчать, що в багатьох випадках рішення уповноваженої особи про складання протоколу про вчинення корупційного правопорушення та постанови місцевого суду не базувалися на достовірних доказах, матеріали справи не доводили вчинення такого правопорушення чи винуватість конкретної особи. Це підтверджується значною кількістю закритих суддями справ з підстав відсутності складу корупційного правопорушення.

Так, суддя Залізничного районного суду м. Сімферополя постановою від 3 березня 2009 р. визнав Н. винуватою у вчиненні корупційного правопорушення, передбаченого п. «г» ч. 1 ст. 5 Закону № 356/95-ВР.

Н. притягнуто до відповідальності за те, що вона, працюючи головним державним податковим інспектором відділу адміністрування ПДВ управління оподаткування юридичних осіб ДПП в м. Сімферополі та будучи державним службовцем, на порушення статей 9, 10, 28, 33, 47 Закону від 2 жовтня 1992 р. № 2657-ХІІ «Про інформацію» (далі — Закон № 2657-ХІІ), статей 9, 14 Закону від 22 грудня 2006 р. № 533-V «Про статус депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим», статей 15, 20 Закону від 2 жовтня 1996 р. № 393/96-ВР «Про звернення громадян» на звернення депутата Верховної Ради АР Крим та заяву громадянина надала неповну і недостовірну інформацію.

Відповідно до п. «г» ч. 1 ст. 5 Закону № 356/95-ВР умовою, за якої настає відповідальність за передбачене правопорушення, є умисний характер вини особи, яка його вчинила. Проте з матеріалів справи вбачається, що надання нею зазначеної інформації не мало умисного характеру. Запит депутата надійшов голові ДПП, за дорученням якого Н. підготувала проект можливої відповіді. Рішення щодо відповіді прийняв безпосередньо голова ДПП, котрий повинен був перевірити викладену інформацію і в разі незгоди направити проект на доопрацювання. Однак він, погодившись із викладеними у проекті відомостями, підписав та направив саме таку відповідь.

Крім того, обов'язковою ознакою, за якою будь-яка неправомірна поведінка осіб, уповноважених на виконання функцій держави, визнається корупційною, є корисливий або інший особистий їх інтерес або інтерес третіх осіб. Тому при з'ясуванні суб'єктивної сторони корупційного правопорушення належить установлювати наявність інтересу, яким керувався правопорушник. Проте таких даних ні у судовому рішенні, ні в матеріалах справи немає.

Виходячи з наведеного суддя апеляційного суду постанову місцевого суду скасував, справу заклав за відсутністю складу правопорушення.

Інший приклад. Ялтинський міський суд АР Крим своєю постановою визнав винним заступника голови Алуштинської міської ради К. у порушенні п. «г» ч. 1 ст. 5 Закону № 356/95-ВР. Згідно з висновками суду К. усупереч вимогам підпункту «б» п. 2 ст. 12 Закону від 30 червня 1993 р. № 3341-ХІІ «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» (далі — Закон № 3341-ХІІ) та ст. 43 Закону № 2657-ХІІ відмовив у наданні інформації на запит Ялтинського ВБОЗ УБОЗ ГУ МВС України в АР Крим.

Скасовуючи зазначене судове рішення, апеляційний суд вказав, що суд першої інстанції не взяв до уваги ст. 11 Закону № 3341-ХІІ, згідно з якою межі компетенції спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю органів внутрішніх справ України визначаються на основі законів України від

20 грудня 1990 р. № 565-ХІІ «Про міліцію» (далі — Закон № 565-ХІІ), від 25 березня 1992 р. № 2229-ХІІ «Про Службу безпеки України», від 18 лютого 1992 р. № 2135-ХІІ «Про оперативно-розшукову діяльність», Закону № 3341-ХІІ, Кримінально-процесуального кодексу України (далі — КПК) та інших законів.

Відповідно до п. 17 ч. 1 ст. 11 Закону № 565-ХІІ міліції для виконання покладених на неї обов'язків надається право одержувати безперешкодно і безоплатно від підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності та об'єднань громадян на письмовий запит відомості, необхідні у справах про злочини, що знаходяться у провадженні міліції.

Однак у надісланому до міської ради запиті не йдеться про необхідність отримання інформації у зв'язку з провадженням у конкретних кримінальних справах або проведенням будь-яких оперативно-розшукових заходів, дізнання чи досудового слідства.

Таким чином, запит Ялтинського ВБОЗ УБОЗ ГУ МВС України в АР Крим не містив посилання на законні підстави для отримання інформації.

Переважна більшість авторів інформацій з апеляційних судів зауважили, що значна кількість постанов про визнання осіб винними у вчиненні корупційного правопорушення чи правопорушення, пов'язаного із корупцією, які належним чином були оскаржені до апеляційних судів, в подальшому були скасовані із закриттям провадження у справі за відсутністю в діях осіб складу правопорушення. При цьому вивчення справ цієї категорії, рішення в яких не були оскаржені, засвідчило, що таке скасування могло відбутися більш як у 80 % випадків.

На нашу думку, такий стан, крім неякісного правового регулювання питань боротьби та юридичної відповідальності за корупційні дії, суб'єктивних причин, пов'язаних з кваліфікацією осіб, які за законом ведуть боротьбу з корупцією, є намаганням деяких органів створити видимість такої боротьби шляхом підвищення кількості складених протоколів і поліпшення «показникового» критерію оцінки діяльності цих органів.

За даними апеляційних судів, скасування постанов місцевих судів з прийняттям нових постанов мало місце лише в окремих випадках.

Основними недоліками, що в таких випадках були допущені місцевими судами під час розгляду адміністративних справ, є недотримання вимог статей 245, 251, 252 КпАП щодо всебічного, повного та об'єктивного з'ясування обставин справи, ненадання належної оцінки зібраним доказам. Такі недоліки призвели до скасування постанов суду.

Наприклад, 9 квітня 2009 р. Центральний районний суд м. Миколаєва розглянув справу стосовно Т. — голови сільської ради, яка звинувачувалася за п. «г» ч. 1 ст. 5 Закону № 356/95-ВР в тому, що навмисно надала управлінням СБУ в Миколаївській

області недостовірну інформацію щодо видачі приватному підприємцю Н. дозволу для здійснення торгівлі в магазині-кафетерії, розташованому у приміщенні дитячого садка.

Постановою судді місцевого суду від 9 квітня 2009 р. провадження у справі було закрито за відсутністю в діях Т. складу правопорушення. Суддя обґрунтував своє рішення тим, що орган, який веде боротьбу з корупцією, не довів, що Т. як голова сільської ради на запит органів СБУ надала недостовірну інформацію.

Апеляційний суд, розглядаючи справу за проханням прокурора, зазначене рішення скасував і прийняв нову постанову, якою визнав Т. винною у вчиненні адміністративного правопорушення щодо порушення спеціальних обмежень, передбачених п. «г» ч. 1 ст. 5 Закону № 356/95-ВР, і наклав адміністративне стягнення у виді штрафу. Під час апеляційного перегляду справи суд дійшов висновку про наявність складу правопорушення в діях Т. Суд посилається на те, що надана органам СБУ інформація не відповідала дійсності, а Т. підтвердила вищезазначені обставини в своїх письмових поясненнях.

У судовій практиці мали місце поодинокі випадки зміни апеляційними судами постанов місцевих судів у зв'язку із застосуванням до правопорушника вимог ст. 22 КпАП. Скасування таких постанов не було.

Згідно зі ст. 22 КпАП при малозначності вчиненого адміністративного правопорушення суд може звільнити порушника від адміністративної відповідальності та обмежитися усним зауваженням.

По суті правопорушник звільняється від правових наслідків свого протиправного діяння, виходячи із засад гуманності, хоча це діяння як під час вчинення, так і під час звільнення від відповідальності залишається правопорушенням. У законодавстві не закріплено визначення малозначного правопорушення та відсутні вказівки на його ознаки.

Висновки суду щодо малозначності діяння обґрунтовувалися наявністю пом'якшуючих обставин, зокрема, щирим каяттям винного, вчиненням адміністративного правопорушення уперше, а також відсутністю суспільної шкоди від вчиненого правопорушенням діяння.

Прикладом є постанова Приморського районного суду м. Одеси від 20 лютого 2009 р. щодо З., якою його на підставі ст. 22 КпАП звільнено від адміністративної відповідальності за ст. 8 Закону № 356/95-ВР з оголошенням усного зауваження, а провадження у адміністративній справі закрито.

Постановою Апеляційного суду Одеської області від 3 квітня 2009 р. ця постанова місцевого суду стосовно З. була змінена, провадження у справі закрито на підставі п. 1 ч. 1 ст. 247 КпАП за відсутністю в його діях складу адміністративного правопорушення, передбаченого п. «г» ч. 3 ст. 5 Закону № 356/95-ВР.

Підставою для зміни постанови стало те, що висновок суду про наявність в діях сержанта міліції З., який не склав протокол щодо порушника Правил дорожнього руху (далі — Правила), ознак правопорушення, передбачено п. «г» ч. 3 ст. 5 Закону № 356/95-ВР, є необґрунтованим. Місцевий суд в постанові посилається на докази, які не містять інформації щодо об'єктивної та суб'єктивної сторони діяння, поставленого З. в провину, а лише підтверджують факт нескладання ним протоколу і оголошення порушнику усного зауваження.

За інформацією апеляційних судів, випадків дослідження ними нових доказів, які не досліджували місцеві суди, не було.

Разом з тим надання апелянтом Л. копій документів, що мають значення для правильного вирішення справи, та які не були досліджені судом першої інстанції, було однією з причин скасування головою Апеляційного суду Житомирської області у січні 2008 р. постанови Корольовського районного суду м. Житомира про притягнення Л. до адміністративної відповідальності за п. «а» ч. 2 ст. 1 Закону № 356/95-ВР та направлення справи на новий судовий розгляд.

Ненадання місцевим судом оцінки певним фактичним обставинам справи стало однією з причин скасування та повернення на новий судовий розгляд постанови Корольовського районного суду м. Житомира від 11 квітня 2008 р. щодо М., звинуваченого за п. «г» ч. 3 ст. 5 Закону № 356/95-ВР.

Причини зміни постанов місцевих судів

У результаті проведеного вивчення судової практики встановлено, що у порівнянні зі скасованими постановами, кількість змінених постанов місцевих судів у справах про корупційні правопорушення є невеликою. Змінювалися постанови з підстав, які не впливали на кваліфікацію вчиненого правопорушення та вид (розмір) накладеного стягнення.

Так, постановою Нахімівського районного суду м. Севастополя від 10 лютого 2009 р. Ш. було притягнуто до відповідальності за п. «б» ч. 1 ст. 5 Закону № 356/95-ВР за те, що він, займаючи посаду командира відділення СППЧ-2 Нахімівського району м. Севастополя (пожежна частина), тобто будучи посадовою особою, уповноваженою на виконання функцій держави, і не маючи права на роботу за сумісництвом, згідно з наказом МЛЮ м. Севастополя від 19 жовтня 2007 р. виконував роботу водія Орловської місцевої пожежної команди м. Севастополя, отримуючи за це заробітну плату.

Під час апеляційного розгляду справи було встановлено, що Ш. раніше до адміністративної відповідальності не притягувався, правопорушення вчинив через важке матеріальне становище, оскільки

за основним місцем роботи отримував незначну заробітну плату та був годувальником сім'ї, до складу якої входять двоє неповнолітніх дітей. Крім того, вчинене ним правопорушення не заподіяло значну шкоду державним, суспільним інтересам або інтересам громадян.

Тому Апеляційний суд дійшов висновку про те, що вчинене Ш. правопорушення не становить великої суспільної небезпеки, тобто є малозначним, і постановою від 31 березня 2009 р. змінив постанову суду першої інстанції, звільнивши його від адміністративної відповідальності на підставі ст. 22 КпАП.

Скасування та зміна постанов місцевих судів за протестами прокурора

Відповідно до ст. 17 Закону № 356/95-ВР нагляд за виконанням законів у сфері боротьби з корупцією здійснює Генеральний прокурор України та уповноважені ним прокурори.

Згідно з наказом Генеральної прокуратури України від 7 травня 2004 р. № 10гн «Про організацію прокурорського нагляду за додержанням законодавства у сфері боротьби з корупцією» одним із передбачених обов'язків спеціально уповноважених прокурорів є своєчасне опротестування постанов суду, які не ґрунтуються на законі; звернення уваги на закриття судами справ цієї категорії за відсутністю складу правопорушення, малозначності вчинених дій, з інших мотивів, а також необґрунтованого звільнення правопорушників від адміністративної відповідальності в інший, не передбачений законом, спосіб.

Так, згідно зі ст. 290 КпАП прокурори, у разі незгоди з рішенням місцевих судів, вправі опротестувати постанову у справі про корупційні правопорушення.

Вивчення судової практики засвідчило, що частина протестів прокурорів залишається без розгляду з тих підстав, що вони внесені неналежною особою з порушенням вимог ст. 294 КпАП.

Загалом слід зазначити, що прокурори рідко опротестовують постанови суддів у справах цієї категорії. Наприклад, у 2008 р. за протестами прокурора у Донецькій області було скасовано лише 3 з 54 скасованих постанов, а в I півріччі 2009 р. за протестами прокурора не було скасовано жодної із 15 скасованих постанов.

Водночас здебільшого доводи опротестування прокурором зводяться до направлення справи на новий розгляд через порушення суддею процесуальних норм, незважаючи на те, що апеляційний суд щодо цієї категорії справ з 16 листопада 2008 р. позбавлений повноважень направляти справу на новий розгляд. При цьому у випадку, коли прокурор не брав участі у розгляді справи у місцевому за-

гальному суді, він рідко вносить протест з новими доказами, які б були зібрані в ході перевірки і могли бути досліджені апеляційним судом.

У справах, які розглядаються в апеляційному порядку за апеляційними скаргами, участь прокурора в судовому засіданні здебільшого є формальною, тому що прокурор не наводить своїх доводів на спростування апеляції з посиланням на зібрані докази, не наводить своїх суджень щодо правової кваліфікації та адекватності стягнення, а вказує, що покладається на розсуд суду апеляційної інстанції, виявляючи необізнаність із суттю справи, що вирішується.

Більшість авторів інформацій з апеляційних судів наголошують на невідповідності прокурорів до ефективного підтримання державного обвинувачення в засіданні, що свідчить про їх роботу заради показників, а не про дійсну роботу з виявлення та припинення правопорушень, внаслідок чого завдання участі прокурора в судовому процесі, зазначені у ст. 34 Закону від 5 листопада 1991 р. № 1789-ХІІ «Про прокуратуру», не досягаються, а покладені ст. 5 цього Закону на прокуратуру функції підтримання державного обвинувачення і представництва інтересів держави в суді під час розгляду справ про корупційні адміністративні правопорушення не виконуються на належному рівні.

У ході вивчення судової практики встановлено, що прокурори опротестовували лише постанови суддів, якими було закрито провадження у справі за відсутністю складу корупційного правопорушення. При цьому в жодному випадку прокурори не опротестовували незаконні рішення про безпідставне притягнення осіб до відповідальності.

Так, з підстав відсутності складу корупційного правопорушення Центральний районний суд м. Миколаєва закрав провадження у справі щодо І., який працював інспектором ДПС.

Орган, який веде боротьбу з корупцією, обвинувачував І. в тому, що останній, виконуючи свої обов'язки, виявив факт порушення вимог Правил водієм транспортного засобу Ш. Під час перевірки документів І. з'ясував відсутність у Ш. посвідчення водія, але протокол про порушення норми ч. 3 ст. 126 КпАП не склав. За нескладання протоколу І., діючи з корисливих мотивів, вимагав та отримав від Ш. грошову винагороду. Його корупційні діяння були кваліфіковані за п. «а» ч. 2 ст. 1 Закону № 356/95-ВР. Приймаючи рішення, суд послався на те, що факт вимагання та отримання І. грошей від Ш. не доведений.

На постанову судді внесено протест прокурора.

Скасовуючи зазначену постанову, апеляційний суд вказав, що суддя суду першої інстанції надав оцінку доказам, які не ґрунтувалися на всебічному, повному і об'єктивному дослідженні всіх обставин справи в їх сукупності; не дослідив та не з'ясував

належним чином всі обставини справи, в тому числі й положення наказу МВС України від 27 жовтня 2008 р. № 549, які містять певні вимоги до поведінки інспекторів ДПС під час безпосереднього виконання ними службових обов'язків. Внаслідок цього суд дійшов неправильного висновку про недоведеність факту вимагання та отримання І. грошей від Ш. Але апеляційний суд констатував, що в діях І. вбачаються не ознаки корупційного діяння, передбаченого п. «а» ч. 2 ст. 1 Закону № 356/95-ВР, а ознаки злочину, передбаченого ст. 368 КК.

На підставі вищевикладеного постановою суду першої інстанції була скасована, а матеріали справи направлено прокурору для вирішення питання про притягнення особи до кримінальної відповідальності.

Причини скасування та зміни постанов місцевих судів щодо суддів

Аналіз практики розгляду справ цієї категорії засвідчив, що судді рідко є суб'єктами корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних із корупцією. Протягом 2008 р.—І півріччя 2009 р. апеляційні суди розглянули такі постанови місцевих судів.

Київський районний суд м. Сімферополя постановою від 16 березня 2008 р. на підставі ст. 7 Закону № 356/95-ВР наклав на С. штраф.

С. визнано винуватою у тому, що вона, будучи суддею Залізничного районного суду м. Сімферополя, 10, 11 та 18 вересня 2008 р. була відсутня на своєму робочому місці та знаходилась у м. Києві у справах, не пов'язаних із виконанням посадових обов'язків. Відгулів, відпусток та лікарняних не оформлювала. При цьому заробітну плату за вересень 2008 р. отримала в повному обсязі, в тому числі за три робочих дні, коли була відсутня, тобто отримала матеріальні блага у вигляді грошових коштів у розмірі 791 грн.

Суд розцінив зазначені дії С. як вчинення нею корупційного правопорушення, передбаченого п. «а» ч. 2 ст. 1 Закону № 356/95-ВР, тобто незаконне одержання особою, уповноваженою на виконання функцій держави, у зв'язку з виконанням таких функцій матеріальних благ.

Проте, як вбачається з її пояснень та листа управління кадрів та підвищення кваліфікації Вищого адміністративного суду України, суддя С. 10 та 11 вересня 2008 р. знаходилась у м. Києві на засіданні Комітету з питань правосуддя Верховної Ради України з питання її обрання суддею Київського окружного адміністративного суду, а після цього Постановою Верховної Ради України від 18 вересня 2008 р. була безстроково призначена суддею Київського окружного адміністративного суду.

Відповідно до статей 9, 12 Закону від 18 березня 2004 р. № 1625-IV «Про порядок обрання на посаду та звільнення з посади професійного судді

Верховною Радою України» на засіданні Комітету Верховної Ради та пленарному засіданні Верховної Ради України присутність кандидата на посаду судді, який пропонується для обрання безстроково, є обов'язковою.

Таким чином, суддя Залізничного районного суду м. Сімферополя С. знаходилась у зазначені дні у м. Києві з питання її обрання на посаду судді іншого суду.

Будь-яких даних про те, що С. діяла із корисливих, інших інтересів або так само в інтересах третіх осіб у справі немає.

Висновки суду про те, що корупційні діяння С. полягали у від'їзді до м. Києва без документів на відрядження, а заробітна плата за ці дні у розмірі 791 грн отримана корупційним шляхом, не можна визнати законними й обґрунтованими.

Крім того, у випадку оформлення документів на відрядження С., крім заробітної плати, отримала б ще й додаткові виплати, пов'язані з нахожденням у відрядженні (добові, кошти на проїзд в обидві сторони, на проживання та ін.).

За таких обставин апеляційний суд постановою суду першої інстанції скасував і закрив справу за відсутністю в діянні С. складу корупційного правопорушення, передбаченого п. «а» ч. 2 ст. 1 Закону № 356/95-ВР.

Провадження у справах щодо суддів місцевих судів Луганської області, а саме судді Старобільського районного суду Луганської області О. і судді Севе́родонецького міського суду Луганської області Ю., за п. «б» ч. 3 ст. 5 Закону № 356/95-ВР закрито за відсутністю складу правопорушення. Зазначені постанови місцевого суду залишені без змін головою Апеляційного суду Луганської області.

Щодо судді Стахановського міського суду Луганської області Л., який притягався до відповідальності за п. «г» ч. 3 ст. 5 Закону № 356/95-ВР, постановою місцевого суду про закриття провадження у справі скасовано головою апеляційного суду цієї області через розгляд справи за відсутності Л., справу направлено на новий судовий розгляд, за результатами якого провадження у справі закрито у зв'язку з відсутністю в діях Л. складу правопорушення.

Складні питання, що виникають при розгляді справ цієї категорії

Вивчення та аналіз судової практики також виявило наявність правових проблем у застосуванні законодавства при розгляді адміністративних справ зазначеної категорії.

Встановлено, що складним для більшості суддів виявилось врахування загальних ознак корупції, наведених у ч. 1 ст. 1 Закону № 356/95-ВР, зокрема наявності спеціальної мети одержання матеріаль-

них благ, послуг, пільг або інших переваг при вирішенні питання про доведеність винності особи у вчиненні правопорушень, пов'язаних з корупцією і передбачених ст. 5 Закону № 356/95-ВР.

Склад корупційного правопорушення передбачає наявність чотирьох взаємозумовлених і взаємопов'язаних елементів: об'єкта та об'єктивної сторони, суб'єкта та суб'єктивної сторони. Відсутність хоча б однієї із зазначених ознак виключає наявність корупційного діяння.

Виходячи зі змісту цього Закону обов'язковою ознакою, за якою будь-яка неправомірنا або неетична поведінка осіб, уповноважених на виконання функцій держави, визнається корупційною, є корисливий чи інший особистий їхній інтерес або інтерес третіх осіб. У більшості перевірених справ ця обов'язкова складова суб'єктивної сторони правопорушення не з'ясована, що ставить під сумнів правомірність прийнятих суддями рішень.

Інкримінуючи особі правопорушення, передбаченого зазначеним Законом, суди обов'язково мають встановлювати:

умисний характер вчиненого;

наявність особистого інтересу, на задоволення якого спрямоване вчинене діяння.

На практиці судді часто не враховують як умисного характеру, так і відповідних мотивів корупційних правопорушень, що породжує помилки у застосуванні Закону № 356/95-ВР.

Так, суддя Сімферопольського районного суду АР Крим постановою від 11 вересня 2007 р. визнав Р. винуватою у вчиненні корупційного правопорушення, передбаченого п. «г» ч. 1 ст. 5 Закону № 356/95-ВР і наклав на неї стягнення за те, що вона, працюючи секретарем виконавчого комітету селищної ради, надала довідку з недостовірною інформацією про кількість поголів'я худоби, яка не відповідала даним господарчої книги.

Відповідно до п. «г» ч. 1 ст. 5 Закону № 356/95-ВР умовою відповідальності за передбачене правопорушення є умисний характер вини особи, яка його вчинила. Проте з матеріалів справи убачається, що довідку, яка містила недостовірну інформацію, підписав голова сільської ради і за її достовірність несе відповідальність саме він.

Крім того, при встановленні вини особи у вчиненні будь-якого корупційного діяння, в тому числі у порушенні спеціальних обмежень, суду необхідно виходити не тільки зі змісту положень ст. 5 Закону № 356/95-ВР, а й враховувати загальні ознаки корупції, що містяться в ч. 1 ст. 1 цього Закону. Але будь-яких даних про те, що Р. діяла із корисливих, інших інтересів або так само в інтересах третіх осіб у справі немає.

Нерідко судді не звертають увагу на те, що суть корупційного діяння, передбаченого п. «а» ч. 2 ст. 1 Закону № 356/95-ВР, полягає в тому, що особа, упов-

новажена на виконання функцій держави, незаконно одержує від інших осіб матеріальні блага, послуги чи інші переваги, які їй надаються лише за те, що вона перебуває на конкретній посаді та виконує певні функції. Отже, протиправні діяння, що вчиняє особа, уповноважена на виконання функцій держави, набувають корупційного характеру лише у тому разі, коли матеріальні блага, послуги чи інші переваги їй надаються іншою фізичною чи юридичною особою, і вона їх одержує. Тобто відповідальність такої особи за цією нормою закону настає за сам факт одержання нею матеріальних благ і за умови, що вони дійсно надавались іншою особою. У тому разі, коли особа неправомірно використовує державне майно чи обертає його певним способом на свою або іншої особи користь, залежно від фактичних обставин справи, має нести дисциплінарну, адміністративну чи кримінальну відповідальність.

Так, судді місцевих судів у справах про встановлення та одержання головами місцевих рад надбавок або премій для себе визнають такі дії корупційними, а судді апеляційного суду — закривають справи за відсутністю в їх діях складу адміністративного правопорушення.

Наприклад, постановою судді Київського районного суду м. Сімферополя С. визнано винним у вчиненні корупційного діяння, передбаченого п. «а» ч. 2 ст. 1 Закону № 356/95-ВР. Як зазначено у постанові, С., перебуваючи на посаді голови Нижньогірської РДА АР Крим, незаконно видав наказ про преміювання працівників райдержадміністрації, зокрема й самого себе, та отримав премію в сумі 1 тис. 538 грн. Апеляційний суд провадження у справі закрити зв'язку з відсутністю складу корупційного діяння.

Аналіз судової практики свідчить про наявність неоднакової кваліфікації дій правопорушників за п. «г» ч. 3 ст. 5 Закону № 356/95-ВР.

Так, постановою судді Сакського міськрайонного суду АР Крим Г. визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого п. «г» ч. 3 ст. 5 Закону № 356/95-ВР, та накладено стягнення. Згідно з матеріалами справи Г., працюючи на посаді головного державного податкового ревізора-інспектора відділу оперативного контролю управління аудиту юридичних осіб ДПА в АР Крим, за результатами перевірки суб'єкта підприємницької діяльності щодо додержання вимог ліцензування виявив порушення, за яке передбачена адміністративна відповідальність відповідно до ст. 164 КпАП. Але всупереч вимогам ст. 255 цього ж Кодексу протокол про адміністративне правопорушення не склав, чим надав незаконні переваги фізичній особі під час підготовки і прийняття нормативно-правових актів та рішень.

Інший приклад. Постановою судді Первомайського районного суду АР Крим З. визнано винною та накладено на неї адміністративне стягнення за

те, що вона, будучи начальником управління праці та соціального захисту населення Первомайської РДА АР Крим, порушила спеціальні обмеження шляхом надання незаконної переваги фізичній особі при прийнятті на роботу, а саме видала наказ про прийняття С. на роботу на посаду масажиста в територіальний центр соціального обслуговування пенсіонерів та самотніх непрацездатних людей управління праці та соціального захисту населення.

Згідно з положеннями п. «г» ч. 3 ст. 5 Закону № 356/95-ВР відповідальність особи, уповноваженої на виконання функції держави, за надання незаконних переваг фізичним чи юридичним особам під час підготовки чи прийняття рішень може настати лише в тому випадку, якщо вона дійсно надавала такі переваги. При цьому корупційний зміст надання незаконних переваг полягає в тому, що особа в умовах проведення спеціальної процедури (конкурсу чи тендеру) готує або приймає таке рішення на користь одного із претендентів, яким фактично порушує законне право переможця і надає перевагу тому, хто у даному конкретному випадку мав визнаватися переможцем.

Таким чином, надання спеціальним суб'єктом незаконних переваг фізичним чи юридичним особам під час готування або прийняття рішень може набувати характеру корупційних лише у тому разі, коли такі дії мали місце в умовах спеціальної, законодавчо визначеної процедури.

Якщо особа готує чи приймає незаконне рішення поза межами спеціальної процедури, мова може йти про її відповідальність (за умови доведеності вини) за конкретно вчинені дії, але не за спеціальним законом, яким є Закон № 356/95-ВР.

* * *

Розглядаючи справи про корупційні діяння та інші правопорушення, пов'язані з корупцією, відповідні правоохоронні органи та суди в основному дотримуються вимог Закону № 356/95-ВР.

Водночас трапляються випадки формально-поверхового ставлення до складання протоколів про такі правопорушення органів, які ведуть боротьбу з корупцією. Воно виявляється в тому, що:

– не всі необхідні для судового розгляду докази долучаються до матеріалів справи;

– допускаються порушення вимог норм адміністративного процесуального законодавства;

– притягуються до відповідальності особи, у дія яких відсутні ознаки складу корупційного правопорушення.

Таке ж ставлення до розгляду цієї категорії справ і виготовлення судових документів має місце і в деяких судах.

Матеріали вивчення та аналізу судової практики свідчать, що причинами помилок при розгляді судами справ про адміністративні правопорушення, передбачені Законом № 356/95-ВР, є недосконалість цього Закону, його неправильне розуміння особами, які складають протоколи про адміністративні правопорушення, а також неправильне застосування судами норм зазначеного Закону і КпАП, який є базовим процесуальним законом при розгляді справ цієї категорії. Зокрема, слід звернути увагу на те, що часто органи, уповноважені на складання протоколів, складають протоколи низької якості, з недоліками і порушеннями вимог Закону № 356/95-ВР і КпАП, а суди не звертають уваги на ці недоліки та приймають до розгляду неякісно підготовлені матеріали.

Як засвідчили аналізовані матеріали, основними причинами скасування судових рішень у справах про адміністративні правопорушення, передбачені Законом № 356/95-ВР, були: неналежна та неправильна оцінка суддями місцевих судів зібраних у справах доказів, неповнота та однобічність судового розгляду адміністративних матеріалів цієї категорії. Цьому сприяли порушення при збиранні первинного матеріалу і при складанні протоколу про корупційні правопорушення з боку органів, які відповідно до ст. 4 Закону № 356/95-ВР уповноважені державою на боротьбу з корупцією.

Практика свідчить, що значна кількість протоколів про корупційні правопорушення та інші правопорушення, пов'язані з корупцією, складаються без дотримання вимог зазначеного Закону, що у подальшому дає підстави для закриття справи і для висновків про необґрунтованість відкриття провадження у справі.

Вивчення та аналіз судової практики розгляду справ зазначеної категорії проведені з метою усунення та недопущення в подальшому помилок при розгляді справ судами та здійснення ними відповідного реагування на порушення, що допускаються іншими органами.

В.Д. Бринцев,
заступник Голови Конституційного Суду України,
кандидат юридичних наук,
професор

Summary

The article covers issues of legislative regulation of organizational support of courts functioning in Ukraine. Here-with, attention is paid to the multi-subject character of the system of bodies involved into this process, particularly, belonging to the integrated system and the High Council of Justice of Ukraine

Вища рада юстиції: міжнародний досвід формування та нормативно-правове забезпечення її діяльності в Україні

Останнім часом представники суддівського корпусу України порушують питання про недосконалість законодавчого унормування організаційного забезпечення функціонування судів, звертаючи при цьому увагу на багатосуб'єктність системи органів, задіяних у цьому процесі, вказуючи на належність до єдиної системи і Вищої ради юстиції (далі — ВРЮ) ¹.

Роль та значення системного підходу до організаційного забезпечення діяльності федеральних судів загальної юрисдикції досліджував, зокрема, російський правник Ю.В. Доценко ².

Відсутність конституційного визначення статусу і завдань Вищої ради юстиції призводить до неоднозначності у розумінні її ролі в системі судової влади

Аналіз практики конституційного судочинства в Україні свідчить, що найчастіше з усієї діючої системи організаційного забезпечення судової діяльності здійснювався судовий контроль законодавчої бази саме ВРЮ. Це насамперед зумовлено браком досвіду діяльності у державі спеціального конституційного органу, який здійснює функції, пов'язані із формуванням корпусу професійних суддів, і недостатнім унормуванням цього питання на конституційному рівні.

У ст. 131 Конституції України зазначено, що в Україні діє ВРЮ, закріплено основи її формування та наведено перелік функцій (повноважень). Відсутність конституційного визначення статусу і завдань цього органу призводить до неоднозначності у розумінні його ролі в системі судової влади.

Тому не випадково більшість дослідників обмежуються визначенням ВРЮ як державного органу, наділеного контрольно-наглядовими і дисциплінарними повноваженнями в судовій системі України ³. При цьому доводиться, що ВРЮ віднесена до судової влади лише функціональ-

¹ Див.: Запорожець М. Система органів організаційного забезпечення діяльності судів України // Право України. — 2004. — № 2. — С. 72—75.

² Див.: Доценко Ю.В. Системный подход к организационному обеспечению деятельности федеральных судов общей юрисдикции: Дис. ... канд. юрид. наук. — М., 2007. — 175 с.

³ Див.: Халюк С.О. Конституційно-правовий статус Вищої ради юстиції: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — К., 2008. — 20 с.

но, тобто через певний обсяг своїх повноважень (компетенції), а не структурно — як окрема ланка системи органів судової влади⁴.

Разом з тим в сучасній юридичній літературі наводиться вичерпний перелік органів судової влади із включенням при цьому до єдиної системи крім судових структур і Державної судової адміністрації України (далі — ДСА), зокрема, ВРЮ та кваліфікаційних комісій суддів.

Фахівці з міжнародного права вважають, що ради юстиції у системі розподілу владних повноважень повинні бути буферним органом між судовою та іншими владами і відігравати головну роль у призначенні, просуванні по службі, навчанні суддів, у визначенні дисциплінарних санкцій щодо них

До початку в Україні судової реформи вже був напрацьований багатий світовий досвід щодо цього питання. Зокрема, в Конституції Російської Федерації не передбачено можливості утворення подібного органу. Аналіз російської юридичної літератури, матеріалів з'їздів суддів дає підстави говорити про відсутність належної підтримки поодиноких пропозицій слідувати світовим стандартам і впровадити такий орган як рада юстиції (правосуддя) у систему судової влади цієї країни.

Дійсно, у міжнародно-правових актах, зокрема Європейській хартії про Закон «Про статус суддів» (Лісабон, 1998 р.), вирішення питання стосовно утворення спеціальних органів з наділенням їх повноваженнями щодо відбору та призначення суддів на посади покладається на розсуд держав Ради Європи з одночасним застереженням, що більшість членів цього органу повинні бути суддями (п. 1). Детальніше завдання зазначеного органу висвітлюються в актах міжнародних судових організацій, проте всі ці міжнародно-правові акти не мають імперативного характеру і чітких критеріїв щодо статусу такого органу.

Фахівці з міжнародного права також погоджуються, що ради юстиції у системі розподілу владних повноважень повинні бути буферним органом між судовою та іншими владами і відігравати головну роль у призначенні, просуванні по службі, навчанні суддів, у визначенні дисциплінарних санкцій щодо них⁵.

Відсутність чітких загальновизначених міжнародних стандартів щодо можливостей забезпечення всіх принципів судочинства і намагання кожної держави побудувати модель управління в судовій системі з урахуванням національного досвіду при-

вели до існуючого різноманіття як у персональному складі, так і в компетенції цих органів.

Так, Верховна судова рада у Болгарії складається з 25 осіб. За посадою до її складу входять голови двох вищих судів і Головний прокурор. По одинадцять членів обирають Народні Збори й органи судової влади⁶. У такому ж кількісному складі працює Національна рада суддівства в Польщі. Лише замість прокурора до її складу за посадою входить міністр юстиції, а 15 членів ради обираються з числа суддів⁷.

В Румунії до складу Вищої магістратської ради входить 15 магістратів⁸: 10 суддів (чотири від Верховного суду та шість від апеляційних судів) і п'ять прокурорів або помічників суддів Верховного суду. Заслуговує на увагу механізм управління цим органом. У тих випадках, коли рада виконує функцію дисциплінарного органу, головує голова Верховного суду (без права голосу), в усіх інших випадках (з такими самими правами) — міністр юстиції. До основних повноважень Вищої магістратської ради Румунії віднесено: внесення пропозицій президенту щодо кандидатур на призначення на посади суддів і прокурорів (крім призначень з випробувальним строком); прийняття рішень про підвищення по службі, переведення на іншу роботу (у системі), відсторонення від роботи, про відставку суддів, затвердження результатів кваліфікаційних іспитів магістратів; виконання функцій дисциплінарної суддівської колегії; прийняття рекомендацій щодо організаційного забезпечення судочинства (ст. 73)⁹.

В Угорщині крім дев'яти суддів, яких обирає з'їзд, до складу Національної ради юстиції за посадою входять: голова Верховного суду Угорщини, який очолює зазначену раду, міністр юстиції, Генеральний прокурор, голова Ради юристів і два представники профільних комітетів парламенту. Національна рада юстиції є найвищим органом суддівської адміністрації, забезпечує дотримання принципу незалежності судової влади і контролю за адміністративною діяльністю голів судів. Реалізуючи ці повноваження, Національна рада юстиції дає висновки щодо можливості призначення на посади голови (його заступників) Верховного суду і призначає на посади голів (заступників голів) в усіх судах Угорщини (ст. 40 Закону «Про організацію та управління судами Угор-

⁶ Див.: Конституція Республіки Болгарія: от 12 июля 1991 г. // Конституции государств Европы: в 3 т. / Под ред. Л.А. Окунькова. — М., 2001. — Т. 1. — 824 с.

⁷ Див.: Конституция Польши: от 2 апреля 1997 г. // Конституции государств Европы: в 3 т. / Под ред. Л.А. Окунькова. — М., 2001. — Т. 3. — 792 с.

⁸ До інституту магістратів віднесені судді всіх суддівських рівнів, прокурори системи громадських прокуратур.

⁹ Див.: Про організацію судочинства: Закон Румунії від 4 серпня 1992 р. № 92 / Пер. з офіц. тексту з «Моніторулу Офіціаль». — 1992. — 13 серпня (№ 197, ч. 1).

⁴ Див.: Гончаренко О.В. Адміністративно-правові засади діяльності Вищої ради юстиції: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. — Х., 2009. — С. 9.

⁵ Див.: Га с с Ш. Міжнародний досвід з питань незалежності суду // Незалежність суддів: міжнародні стандарти та національна практика: Навч.-практ. посіб. / Л.А. Луць, М.Д. Савенко, В.В. Гордодовенко та ін. — К., 2008. — С. 18—30.

щини» (1997 р.). Дуже цікаве й раціональне за змістом положення міститься у статтях 35 і 53 зазначеного Закону, відповідно до яких з'їзд суддів одночасно з основними обирає дев'ять резервних членів Національної ради юстиції, які автоматично замінюють тих членів ради, які вибули.

Ради юстиції різних країн правомірно розглядаються як найвищі органи управління в системі судової влади, які водночас є вагомим складовою загального механізму стримувань і противаг у системі поділу влади

У Туреччині до Вищої ради суддів і державних обвинувачів входить лише шість членів. За посадою — міністр юстиції, який і є головою цієї ради. Трьох основних і трьох резервних членів призначає Президент із числа кандидатур, включених до списку суддів, номінованих на цю діяльність на загальних зборах суддів Вищого апеляційного суду.

Двох основних і двох резервних членів призначають загальні збори Державної ради Туреччини¹⁰.

Досить поширеною є практика, коли вищі ради юстиції виконують дорадчі функції при президентах держав з питань кадрового й організаційного забезпечення судової влади (Грузія, Казахстан). У Вірменії Раду правосуддя очолює Президент Республіки.

Іноді дослідники конституційних актів Європи припускаються помилки, вважаючи органами суддівського співтовариства (самоврядування) конституційні органи: Вищу раду правосуддя (ст. 151 Конституції Бельгії), Вищу судову раду (статті 129—131 Конституції Болгарії), Державну раду правосуддя (п. 4 § 50 Конституції Угорщини), Вищу раду магістратури (ст. 218 Конституції Португалії), ВРЮ, яка діє в Україні відповідно до ст. 131 Конституції України¹¹.

Зокрема, деякі російські вчені до органів суддівського самоврядування помилково відносять ВРЮ та Вищі ради магістратури (Італія, Румунія, Франція)¹².

ВРЮ в Україні розпочала діяльність 31 березня 1998 р., і з цього часу має право на існування позиція щодо віднесення зазначеної ради до системи державного забезпечення судової діяльності¹³.

Слушною є думка про те, що подібні конституційні утворення — це найвищі органи управління в системі судової влади та водночас вагома складова загального механізму стримувань і противаг у системі поділу влади¹⁴.

Зазначене вище підтверджує правомірність віднесення до стандартів організації вищих суддівських рад наявності у їх складі більшості з числа суддів. Свого часу один з авторів першого законопроекту «Про Вищу раду юстиції» В.І. Шішкін також пропонував побудувати роботу цього органу на такій zasadі. Надалі він обстоював не лише приведення складу ВРЮ до європейських стандартів (де такі органи складаються на 50 % + 1 член із суддів), а й необхідність підпорядкування їй ДСА¹⁵. Але для цього дійсно необхідно передбачити в Конституції, що ВРЮ і ДСА є органами судової влади.

Більшість сучасних дослідників предметної компетенції сходяться на думці, що Вища рада юстиції в Україні у межах конституційних засад повинна діяти у таких управлінсько-правових формах: формування суддівського корпусу (рекомендації про призначення та звільнення з посади суддів), розгляд скарг та прийняття рішень стосовно суддів та прокурорів у випадках порушення закону про несумісність їх діяльності з іншими видами діяльності, дисциплінарне провадження щодо суддів Верховного Суду України, розгляд скарг на дії суддів інших установ

Разом з тим пропозиції щодо необхідності надати ВРЮ функції органу суддівського самоврядування шляхом формування більшості її складу із суддів¹⁶ є досить дискусійними саме через статус цього органу, встановлений на конституційному рівні.

Протягом 2007—2010 рр. найгострішу дискусію зумовлювала невизначеність на законодавчому рівні механізму призначення на адміністративні посади в судах. Закріплення згідно із Законом від 7 липня 2010 р. № 2453-VI «Про судоустрій і статус суддів» (далі — Закон № 2453-VI) зазначеної функції за ВРЮ викликало ще більше питань, зокрема і щодо конституційності цих положень. При цьому виявилась і неоднозначність у розумінні термінів, що визначають права та обов'язки зазначеного органу. Так, на круглому столі, присвяченому судовій реформі, Л.П. Ізовітова звернула увагу на те, що в

¹⁰ Див.: Конституція Турецької Республіки: от 7 ноября 1982 г. // Конституции государств Европы: в 3 т. / Под ред. Л.А. Окунькова. — М., 2001. — Т. 3. — 792 с.

¹¹ Див.: Сравнительно-правовой анализ конституций европейских государств / Под ред. В.А. Григорьева. — Тирасполь, 2006. — С. 109. — 728 с.

¹² Див.: Чиркин В.Е. Конституционное право зарубежных стран: Учебник. — М., 1997. — 568 с.

¹³ Див.: Суд, правоохоронні та правозахисні органи України: Підручник / О.С. Захарова, В.С. Лукомський та ін.; відп. ред. В.Т. Маляренко. — К., 2007. — 350 с.

¹⁴ Див.: Бартоле С. Организация судебной власти в Центральной и Восточной Европе // Конституционное право: Восточноевропейское обозрение. — 1998. — № 3. — С. 18—25.

¹⁵ Див.: Шішкін В.І. Адміністрування судів // Питання удосконалення судової системи України: Матеріали наук.-практ. конф. — Х., 2007. — С. 106—110; Шішкін В.І. Судові системи країн світу: Навч. посіб.: у 3 кн. — К., 2001. — Кн. 2. — 336 с.

¹⁶ Див.: Гуменюк В.І. Суддівське самоврядування: система органів та компетенція // Питання удосконалення судової системи України: Матеріали наук.-практ. конф. / Голова редкол. Ю.В. Баулін та ін. — Х., 2007. — С. 102—105.

Конституції України стосовно ВРЮ не вживається термін «повноваження», а закріплено коло питань, які належать до її відання¹⁷.

З метою предметного визначення обсягів компетенції цього конституційного органу слід звернути увагу на наявність в юридичній науці пострадянського періоду фундаментальних досліджень щодо змісту термінів, якими розкривається суть та обсяг повноважень державних органів. Деякі аспекти та співвідношення понять «юрисдикція», «предмет відання», «повноваження», «функції», «компетенція» висвітлюються в роботах Б.М. Лазарева, О.Е. Кутафіна, С.Н. Махіної, А.С. Піголкіна, Т.Я. Хабрієвої, В.Є. Чиркіна. Найбільш цілісно та всебічно проблемні правові аспекти компетенції дослідив Ю.А. Тихомиров. На його думку, наділення органу оптимальною компетенцією лише створює передумови для ефективного виконання поставлених завдань¹⁸.

Більшість сучасних дослідників предметної компетенції сходяться на думці, що ВРЮ в Україні в межах конституційних засад повинна виконувати такі управлінсько-правові функції: формування суддівського корпусу (рекомендації про призначення¹⁹ та звільнення з посади суддів), розгляд скарг і прийняття рішень стосовно суддів та прокурорів у випадках порушення закону про несумісність їх діяльності з іншими видами діяльності, дисциплінарне провадження щодо суддів Верховного Суду України, розгляд скарг на дії суддів інших установ²⁰.

Правовий статус зазначеного органу і складні питання розмежування повноважень у своїх дисертаціях досліджували представники харківської наукової школи²¹. При цьому І.В. Назаров обґрунтував належність ВРЮ до контролюючого органу, функціями якого є: кадрова, дисциплінарна, забезпечення незалежності суддів і захищеності прокурорів, організаційно-управлінська.

Аналіз правозастосовної практики 2005—2010 рр. переконливо свідчить про недосконалість законодавчої бази, яка унормувала діяльність цього органу в Україні у межах встановлених конституційних засад.

Зокрема, у ст. 17 Закону від 15 січня 1998 р. № 22/98-ВР «Про Вищу раду юстиції» (далі — Закон

№ 22/98-ВР) немає однозначної відповіді на запитання: чи можливе складання присяги членом ради у разі порушення (спливу) визначеного двомісячного строку? Чи необхідне повторне складання присяги членом ВРЮ, призначеним до закінчення його попередньої каденції, у разі повторного призначення на цю посаду з'їздом наукових юридичних установ? Чим підтверджується відмова члена ВРЮ від складання присяги і втрата членства в раді?

Крім того, у свій час відбувалася тривала дискусія про можливість оскарження актів ВРЮ в судах. Зокрема, А.О. Селіванов підтримав позицію тодішньої голови ВРЮ Л.П. Ізовітової про те, що процесуальні акти ВРЮ не підлягають оскарженню в судах²². Відповідь на це питання дав законодавець, зазначивши, що «акти Вищої ради юстиції можуть бути оскаржені виключно до Вищого адміністративного суду України в порядку, встановленому Кодексом адміністративного судочинства України» (ч. 3 ст. 27 Закону № 22/98-ВР у редакції Закону від 13 травня 2010 р. № 2181-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо недопущення зловживань правом на оскарження»).

Станом на середину грудня 2010 р. Конституційний Суд України здійснює провадження трьох справ, зокрема щодо неконституційності положень нового Закону «Про судоустрій і статус суддів», відповідно до яких Вища рада юстиції має повноваження призначати і звільняти з посад голів судів та їх заступників.

Правові позиції, які висловить Конституційний Суд України у цих справах, будуть мати характер додаткового нормативно-правового унормування статусу зазначеної ради

Про наявність істотних проблем у законодавчому забезпеченні діяльності ВРЮ свідчить і практика конституційного судочинства. За час діяльності Конституційного Суду України неодноразово здійснювався судовий контроль різних аспектів щодо обсягу повноважень і засад діяльності ВРЮ. Так, зокрема, була висловлена правова позиція, що ВРЮ не уповноважена брати участь у процедурах безстрокового обрання суддів (Рішення Конституційного Суду України від 16 жовтня 2001 р. № 14-рп/2001 (справа про призначення суддів)) і призначення на адміністративні посади в судах (Рішення Конституційного Суду України від 25 березня 2010 р. № 9-рп/2010 у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради України «Про тимчасовий порядок призначення суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад»).

Крім того, Конституційний Суд України, пославшись на непідвідомчість щодо наведених у подан-

¹⁷ Див.: Судебная реформа и мировые стандарты независимости судебной власти // Судебно-юридическая газета. — 2010 г. — № 42. — С. 11.

¹⁸ Див.: Тихомиров Ю.А. Теория компетенции. — М., 2001. — 355 с.

¹⁹ Слід мати на увазі, що йдеться лише про перше призначення.

²⁰ Див.: Гончаренко О. Організаційно-правові форми діяльності Вищої ради юстиції України // Право України. — 2007. — № 12. — С. 93—95.

²¹ Див.: Назаров І.В. Правовий статус Вищої ради юстиції: Дис. ... канд. юрид. наук. — Х., 2005. — 200 с.

²² Див.: Селіванов А.О. Конституція. Громадянин. Суд. Професійні та суспільні погляди. — К., 2009. — С. 290.

ні питань, 11 листопада 2008 р. відмовив у відкритті провадження також з важливих питань організації роботи цього органу, залишивши їх не врегульованими остаточно (Ухвала Конституційного Суду України від 11 листопада 2008 р. № 56-у/2008 «Про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням 52 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень статті 17 Закону України «Про Вищу раду юстиції»). Корективи в організацію роботи ВРЮ були внесені й іншими рішеннями Конституційного Суду України.

З прийняттям нового Закону «Про судоустрій і статус суддів» створені законодавчі передумови для реалізації в Україні одного з міжнародних стандартів щодо наявності у складі Вищої ради юстиції більше половини членів з числа суддів

Станом на середину грудня 2010 р. Конституційний Суд України здійснює провадження трьох справ, зокрема щодо неконституційності положень Закону № 2453-VI, відповідно до яких ВРЮ має повноваження призначати і звільняти з посад голів судів та їх заступників (ч. 2 ст. 20 зазначеного Закону).

Правові позиції, які висловить Конституційний Суд України у цих справах, будуть мати характер додаткового правового унормування статусу ВРЮ.

Слід зазначити, що зміни до законодавства про судоустрій, внесені у 2010 р., у тому числі й до спеціального закону про ВРЮ, певною мірою могли б усунути наявні недоліки, але значна їх кількість викликають обґрунтовані сумніви щодо конституційності²³.

Разом з тим є всі підстави визнати, що з прийняттям Закону № 22/98-ВР створені законодавчі передумови для реалізації в Україні одного з міжнародних стандартів щодо наявності у складі ВРЮ більше половини членів з числа суддів. Зміни до відповідних статей (8—13) зазначеного Закону, по суті, зобов'язують Верховну Раду і Президента України при заповненні своєї квоти у цьому органі по дві особи з трьох призначати з числа суддів. Серед членів ВРЮ, призначених іншими органами (з'їздом адвокатів України, з'їздом представників юридичних вищих навчальних закладів, Всеукраїнською конференцією працівників прокуратури), також один представник повинен бути з числа суддів. За умови дотримання цих положень Закону з урахуванням Голови Верховного Суду України у ВРЮ повинні будуть працювати 11 суддів, що становитиме більшість у її складі.

²³ Насамперед про це свідчить постанова Пленуму Верховного Суду України від 4 червня 2010 р., якою затверджене чергове конституційне подання до Конституційного Суду України.

Відповідно до ч. 2 ст. 6 цього Закону до складу ВРЮ можуть бути призначені лише судді, обрані на посаду безстроково. Однак ця норма не позбавляє права органів, задіяних у формуванні ВРЮ, крім «обов'язкових» працюючих суддів у межах своєї квоти призначати і суддів у відставці.

Проте у складі, який відповідає міжнародним стандартам, ВРЮ запрацює лише через кілька років, оскільки у ст. 8 розд. XIII «Перехідні положення» Закону № 2453-VI передбачено, що її члени, призначені на посади до набрання чинності цим Законом, продовжують виконувати свої повноваження до закінчення терміну, на який їх призначено.

Зазначений час потрібно використати для комплексних системних досліджень відповідної нормативно-правової бази, яка забезпечує формування і наділення повноваженнями цього конституційного органу. При цьому слід враховувати, що вже після набрання чинності Законом № 2453-VI згідно з Рішенням Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 р. № 20-рп/2010 (справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України) відновлено дію норм Конституції України в первісній редакції, що є підставою для поновлення дискусії про можливість наділення Президента України повноваженнями щодо призначення на адміністративні посади в судах.

Визначеність у цьому питанні дасть змогу або запропонувати внести зміни до законодавства про судоустрій і зменшити обсяг функцій та повноважень ВРЮ, або внести пропозиції щодо унормування її нинішнього статусу на конституційному рівні.

Статус ВРЮ і предмет відання (функції та повноваження) визначаються Конституцією і законом України. Разом з тим деякі питання у межах конституційних і встановлених законами засад можуть бути унормовані регламентом, який затверджує сама ВРЮ.

Важливе значення у процесі удосконалення нормативної бази ВРЮ матимуть рішення Конституційного Суду України, прийняті за наслідками судового контролю щодо статусу ВРЮ, який розпочався в кількох справах у листопаді 2010 р.

Не виключено, що правозастосовна практика оновленої моделі організаційного забезпечення функціонування судів дасть підстави для переконливої аргументації щодо скорочення кількості суб'єктів, задіяних у процесі управління судами, зокрема і ВРЮ.

Рекомендація CM/Rec (2010)12 Комітету Міністрів Ради Європи державам–членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки (ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 р. на 1098 засіданні заступників міністрів) *

Комітет Міністрів відповідно до положень ст. 15.b Статуту Ради Європи,

враховуючи положення ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція), в якій зазначено, що «кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи впродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом», та відповідне прецедентне право Європейського суду з прав людини;

враховуючи Основні принципи незалежності судових органів ООН, схвалені Генеральною Асамблеєю ООН у листопаді 1985 року;

враховуючи Висновки Консультативної ради європейських суддів (CCJE), діяльність Європейської комісії з ефективності правосуддя (CEPEJ) та Європейську хартію про закон «Про статус суддів», підготовлену в рамках багатосторонніх зустрічей Ради Європи;

зважаючи на те, що виконуючи суддівські функції, суддя відіграє основну роль у забезпеченні захисту прав людини та основоположних свобод;

бажаючи сприяти незалежності суддів, яка є невід'ємним елементом верховенства права, необхідним для неупередженості суддів та функціонування судової системи;

підкреслюючи, що незалежність судової влади забезпечує кожній особі право на справедливий суд і тому є не привілеєм суддів, а гарантією поваги до прав людини та основоположних свобод, що дає змогу кожній особі відчувати довіру до судової системи;

усвідомлюючи потребу гарантувати суддям право на власну позицію та здійснення повноважень для створення ді-

євої та справедливої правової системи і заохочувати їх до активної участі у функціонуванні судової системи;

знаючи про необхідність забезпечення належного виконання суддівських обов'язків і повноважень, спрямованих на захист інтересів усіх осіб;

бажаючи ознайомитися з досвідом держав-членів щодо організації роботи судових установ відповідно до принципу верховенства права;

враховуючи існування різних правових систем, конституційних позицій і підходів до поділу влади;

зважаючи на те, що ніщо в цій Рекомендації не спрямоване на зменшення гарантій незалежності, наданих суддям конституціями або правовими системами держав-членів;

пам'ятаючи, що в деяких державах-членах конституційно або в межах правових систем створено ради, які в цій Рекомендації називатимуться радами суддів;

бажаючи сприяти підтриманню відносин між органами судової влади та суддями різних держав-членів для розвитку єдиної суддівської культури;

зважаючи, що Рекомендація Rec(94)12 Комітету Міністрів Ради Європи щодо незалежності, дієвості та ролі суддів потребує суттєвого оновлення для посилення дії всіх заходів, необхідних для сприяння незалежності суддів, підвищення ефективності їхньої роботи, зміцнення ролі суддів та судової системи загалом,

рекомендує урядам держав-учасниць вжити заходів для забезпечення застосування положень, що містяться в Додатку до цієї Рекомендації, яка заміняє Рекомендацію Rec(94)12, у своєму законодавстві, політиці та практиці, а також надати суддям можливість виконувати свої функції згідно з цими положеннями.

Додаток до Рекомендації CM/Rec (2010)12 Комітету Міністрів Ради Європи

Розділ I. Основні аспекти

Сфера застосування Рекомендації

1. Ця Рекомендація застосовується щодо кожної особи, яка здійснює судочинство, зокрема й осіб, на яких покладено вирішення конституційних питань.

2. Положення, викладені в цій Рекомендації, також застосовуються щодо непрофесійних суддів, крім випадків, коли з контексту стає очевидним, що зазначені принципи застосовуються лише до професійних суддів.

* Матеріал до друку надав голова Апеляційного суду Запорізької області В.В. Городовенко. Переклад тексту Рекомендації здійснила завідувачий сектором перекладів відділу міжнародного співробітництва Верховного Суду України І.В. Котова.

Незалежність судової влади та рівень, на якому вона повинна гарантуватися

3. Як зазначено у ст. 6 Конвенції, метою забезпечення незалежності судової влади є гарантування кожній особі основоположного права на розгляд справи справедливим судом лише на законній підставі та без будь-якого стороннього впливу.

4. Незалежність суддів гарантується незалежністю судової влади загалом. Це є основним принципом верховенства права.

5. Судді повинні мати необмежену свободу щодо неупередженого розгляду справ відповідно до законодавства та власного розуміння фактів.

6. Судді повинні мати достатні повноваження та змогу їх здійснювати для виконання своїх обов'язків, підтримання юрисдикції та гідності суду. Юрисдикція судді повинна поширюватися на будь-яку особу, причетну до справи, у тому числі на державні органи або їх представників.

7. Незалежність суддів та судової влади мають гарантуватися Конституцією або бути закріплені на найвищому правовому рівні держав-членів. На законодавчому рівні мають бути встановлені більш конкретні норми.

8. Якщо судді вважають, що їхня незалежність опинилася під загрозою, вони повинні мати можливість звернутися до ради суддів чи іншого незалежного органу або ж скористатися дієвими засобами правового захисту.

9. Ніхто не має права вилучати справу в судді без поважних причин. Рішення про це повинен приймати орган судової влади на основі об'єктивних, попередньо встановлених критеріїв та за прозорою процедурою.

10. Лише самі судді повинні приймати рішення у конкретних справах, спираючись на власну компетенцію, як це визначено законом.

Розділ II. Зовнішня незалежність

11. Зовнішня незалежність не є прерогативою чи привілеєм, наданим для задоволення власних інтересів суддів. Вона надається в інтересах верховенства права та осіб, які домагаються та очікують неупередженого правосуддя. Незалежність суддів слід розуміти як гарантію свободи, поваги до прав людини та неупередженого застосування права. Неупередженість та незалежність суддів є необхідними для гарантування рівності сторін перед судом.

12. Без шкоди для своєї незалежності судді та судова влада повинні підтримувати конструктивні робочі відносини з установами та органами влади, які беруть участь в управлінні та адмініструванні судів, а також з професіоналами, завдання яких пов'язані з роботою суддів.

13. Потрібно вжити всіх необхідних заходів для забезпечення поваги, захисту і сприяння незалежності та неупередженості суддів.

14. Закон повинен передбачати санкції проти осіб, які намагаються певним чином впливати на суддів.

15. Судові рішення мають бути обґрунтовані та оголошені публічно. Однак судді не зобов'язані роз'яснювати, якими переконаннями вони керувалися при прийнятті таких рішень.

16. Рішення суддів не можуть підлягати будь-якому перегляду поза межами апеляційних процедур, закладених у законодавстві.

17. За винятком рішень про амністію, помилування або подібних заходів, виконавча та законодавча влада не повинні приймати рішення, які скасовують судові рішення.

18. Коментуючи рішення суддів, виконавча та законодавча влада мають уникати критики, яка може підірвати незалежність судової влади або довіру суспільства до неї. Їм також слід уникати дій, які можуть поставити під сумнів їхнє бажання виконувати рішення суддів, за винятком випадків, коли вони мають намір подати апеляцію.

19. Судові провадження та питання, що стосуються здійснення правосуддя, становлять громадський інтерес. Проте право на отримання інформації щодо судових питань має виконуватися з урахуванням обмежень, встановлених зважаючи на незалежність судової влади. Схвалюється

створення посад речників судів чи відділів з питань преси та зв'язків із громадськістю у сфері відповідальності судів або при радах суддів чи інших незалежних органах влади. Суддям слід виявляти стриманість у відносинах із засобами масової інформації.

20. Судді не можуть ефективно здійснювати правосуддя без довіри громадськості, адже вони є частиною суспільства, якому служать. Їм слід бути обізнаними щодо очікувань громадськості від судової системи та скарг на її функціонування. Цьому могла б сприяти наявність постійних механізмів отримання такої інформації, створених радами суддів чи іншими незалежними органами.

21. Судді можуть займатися діяльністю, яка не належить до їхніх офіційних функцій. Для уникнення фактичних або передбачуваних конфліктів інтересів така діяльність має бути сумісною з їх неупередженістю та незалежністю.

Розділ III. Внутрішня незалежність

22. Принцип незалежності судової влади означає незалежність кожного судді при здійсненні ним функцій прийняття судових рішень. У процесі прийняття рішень судді мають бути незалежними та неупередженими, а також мати можливість діяти без будь-яких обмежень, впливу, тиску, погроз або прямого чи непрямого втручання будь-яких органів влади, зокрема внутрішніх органів судової влади. Ієрархічна організація судової влади не повинна підірвати незалежність суддів.

23. Вищі суди не повинні давати суддям вказівок щодо того, які рішення потрібно приймати в конкретних справах, за винятком попередньої ухвали або при вирішенні питання про обрання засобів правового захисту відповідно до закону.

24. Розподіл справ серед суддів суду має здійснюватися на основі об'єктивних попередньо встановлених критеріїв для забезпечення права на незалежність та неупередженість суддів. На такий розподіл справ не повинні впливати сторони у справі чи інші особи, зацікавлені в результатах розгляду справи.

25. Судді повинні мати можливість створювати професійні організації, метою яких є захист їхньої незалежності, інтересів та сприяння утвердженню верховенства права, чи приєднуватися до них.

Розділ IV. Ради суддів

26. Ради суддів є незалежними органами, створеними відповідно до закону або конституції, які прагнуть зберегти незалежність суддів та судової влади загалом і, таким чином, сприяти ефективному функціонуванню судової системи.

27. Не менше половини членів таких рад мають бути суддями, яких обирають самі ж судді із судів усіх рівнів з повагою до плюралізму в судовій системі.

28. Ради суддів повинні демонструвати найвищий рівень прозорості щодо суддів та суспільства, вдосконалюючи попередньо встановлені процедури та приймаючи обґрунтовані рішення.

29. Під час виконання своїх функцій ради суддів не повинні втручатись у незалежність окремих суддів.

Розділ V. Незалежність, ефективність і ресурси

30. Дієвість суддів та судової системи — необхідна умова для захисту прав кожної особи, виконання вимог ст. 6 Конвенції, правової визначеності та віри громадськості у верховенство права.

31. Дієвістю є прийняття якісних рішень упродовж розумного строку після справедливого розгляду справ. Судді зобов'язані забезпечувати ефективне управління справами, за які вони несуть відповідальність, включаючи виконання рішень, які входять до їх юрисдикції.

32. Органи влади, які відповідають за організацію та функціонування судової системи, зобов'язані забезпечувати суддям умови, що дають їм змогу виконувати свою місію та досягати ефективності, захищаючи й поважаючи незалежність і неупередженість суддів.

Ресурси

33. Кожна держава повинна виділяти судам достатньо ресурсів, приміщень та устаткування, щоб вони могли функціонувати відповідно до стандартів, викладених у ст. 6 Конвенції, а також щоб судді могли ефективно працювати.

34. Суддів необхідно забезпечити інформацією, потрібною для прийняття відповідних процесуальних рішень, якщо такі рішення мають фінансові наслідки. Повноваження судді приймати рішення в окремій справі не має обмежуватися лише вимогою найефективнішого використання ресурсів.

35. У судах має працювати достатня кількість суддів та кваліфікований допоміжний персонал.

36. Для попередження виникнення та зменшення надмірного робочого навантаження в судах потрібно вжити необхідних заходів для забезпечення незалежності судової влади, щоб передати вирішення несудових питань іншим особам із відповідною кваліфікацією.

37. І органи влади, і судді повинні підтримувати ідею використання систем електронного розподілу справ і технологій зв'язку та передачі інформації. Використання таких систем у судах вітається.

38. Необхідно вжити всіх необхідних заходів для гарантування безпеки суддів. До цих заходів належить захист судів і суддів, які можуть стати чи вже стали жертвами погроз або актів насильства.

Альтернативне вирішення спорів

39. Слід сприяти застосуванню механізмів альтернативного вирішення спорів.

Адміністрування судів

40. При підготовці бюджету судової системи можуть проводитися консультації з радами суддів (де вони існують) або іншими незалежними органами влади, які відповідають за адміністрування судів, із суддями та/або професійними організаціями суддів.

41. Слід заохочувати суддів брати участь в адмініструванні судів.

Оцінювання

42. З метою сприяння ефективному здійсненню правосуддя та постійному підвищенню його якості відповідно до

параграфу 58 держави-члени мають впроваджувати системи оцінювання суддів органами судової влади.

Міжнародний вимір

43. Державам слід забезпечити суди відповідними засобами для гарантування ефективного виконання суддями своїх функцій при розгляді справ, до яких залучені іноземні або міжнародні органи, а також підтримувати міжнародне співробітництво між суддями.

Розділ VI. Статус судді

Добір і підвищення по службі

44. Рішення, які стосуються добору та підвищення суддів по службі, мають ґрунтуватися на об'єктивних критеріях, які попередньо визначені законом чи компетентними органами влади. Прийняття таких рішень має базуватися на заслугах, з урахуванням кваліфікації, вмінь та потенціалу, необхідних для вирішення справ при застосуванні закону, зберігаючи повагу до людської гідності.

45. Щодо суддів або кандидатів на посаду судді не має бути жодної дискримінації на підставі статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних або інших поглядів, національного або соціального походження, належності до національної меншини, власності, неспроможності, народження, сексуальної орієнтації або інших ознак. Вимога, щоб суддя або кандидат на посаду судді був громадянином відповідної держави, не повинна вважатися дискримінаційною.

46. Орган влади, який приймає рішення щодо добору та підвищення суддів по службі, повинен бути незалежним від виконавчої та законодавчої влади. Для гарантування незалежності такого органу щонайменше половина його членів мають становити судді, обрані самими ж суддями.

47. Проте, коли конституційними або іншими правовими положеннями передбачено, що рішення про добір та підвищення суддів по службі приймає глава держави, уряд або законодавча влада, незалежний та компетентний орган, значна кількість членів якого сформована із суддів (без шкоди нормам Розділу IV, які застосовуються до рад суддів), повинен мати повноваження надавати рекомендації або викладати свою точку зору, які відповідний орган, що здійснює призначення, має застосовувати на практиці.

48. Членство незалежних органів влади, зазначених у параграфах 46 та 47, повинно забезпечувати якнайширше представництво. Їхня діяльність має бути прозорою; причини щодо прийняття рішень мають надаватися на вимогу заявників. Кандидат, який не пройшов етап добору, повинен мати право оскаржити рішення або принаймні процедуру, згідно з якою було прийняте це рішення.

Термін перебування на посаді та незмінюваність

49. Забезпечення терміну перебування на посаді та незмінюваності — ключові елементи принципу незалежності суддів. Відповідно, судді повинні мати гарантований термін перебування на посаді до часу обов'язкового виходу у відставку, де такий існує.

50. Термін перебування суддів на посаді має визначатися законом. Призначення на посаду на постійній основі має бути призупинене лише у випадках значного порушення дисциплінарних або кримінальних положень, визна-

чених законом, або якщо суддя більше не може виконувати суддівські функції. Достроковий вихід судді у відставку повинен бути можливим лише на прохання цього судді або у зв'язку зі станом здоров'я.

51. Якщо суддю приймають на посаду на випробувальний або на фіксований термін, рішення про підтвердження чи продовження такого призначення має прийматися лише відповідно до параграфу 44, щоб забезпечити цілковите дотримання принципу незалежності судової системи.

52. Суддя не може отримати нове призначення або бути переведеним на іншу судову посаду без його згоди на це, крім випадків, коли щодо нього вживаються дисциплінарні санкції або здійснюється реформування в організації судової системи.

Оплата праці

53. Основні норми системи оплати праці професійних суддів мають бути визначені законом.

54. Оплата праці суддів повинна відповідати їх професії та виконуваним обов'язкам, а також бути достатньою, щоб захистити їх від дії стимулів, через які можна впливати на їхні рішення. Мають існувати гарантії збереження належної оплати праці на випадок хвороби, відпустки по догляду за дитиною, а також гарантії виплат у зв'язку з виходом на пенсію, які мають відповідати попередньому рівню оплати їх праці. Для захисту оплати праці суддів від зменшення слід прийняти спеціальні законодавчі положення.

55. Потрібно уникати впровадження систем, в яких основна оплата праці суддів залежить від їхніх досягнень, оскільки в такому випадку можуть виникнути перешкоди для незалежності суддів.

Навчання

56. Судді повинні забезпечуватися теоретичним, практичним початковим навчанням та навчанням без відриву від роботи, яке повністю фінансується державою. У це навчання мають входити предмети з економічної, соціальної та культурологічної тематики, пов'язані з виконанням суддівських функцій. Інтенсивність і тривалість такого навчання мають визначатися з огляду на попередній професійний досвід.

57. Незалежний орган влади повинен забезпечити згідно з освітньою автономією відповідність початкового навчання та навчання без відриву від виробництва вимогам відкритості, компетентності та неупередженості, властивим посаді судді.

Оцінювання

58. Якщо органи судової влади встановлюють системи для оцінювання роботи суддів, такі системи мають ґрунтуватися на об'єктивних критеріях. Ці критерії повинен оприлюднити компетентний судовий орган. Процедурою має бути передбачений дозвіл суддям висловлювати погляди щодо власної діяльності та її оцінювання, а також оскаржувати оцінювання в незалежному органі влади або суді.

Розділ VII. Обов'язки та зобов'язання

Обов'язки

59. Судді під час проведення судового розгляду повинні захищати права та свободи всіх осіб однаково, поважаючи їхню гідність.

60. Під час розгляду всіх справ судді повинні діяти незалежно та неупереджено, забезпечувати сторонам можливість бути об'єктивно вислуханими, пояснювати за потреби процедурні питання. Судді мають діяти без будь-якого неналежного зовнішнього впливу на судовий розгляд і відповідно поводитися.

61. Судді мають приймати рішення у справах, які передані їм на розгляд. Вони можуть відмовитися від справи або її розгляду лише якщо для цього є поважні причини.

62. Судді повинні розглядати кожну справу з належною ретельністю та впродовж розумного строку.

63. Судді повинні чітко викладати причини прийняття рішень простою та зрозумілою мовою.

64. У відповідних справах судді мають заохочувати сторони досягати мирного врегулювання спору.

65. Судді повинні регулярно підвищувати та вдосконалювати свій професійний рівень.

Відповідальність і дисциплінарні провадження

66. Тлумачення закону, оцінювання фактів та доказів, які здійснюють судді для вирішення справи, не повинні бути приводом для цивільної або дисциплінарної відповідальності, за винятком випадків злочинного наміру або грубої недбалості.

67. Лише держава може домагатися цивільної відповідальності судді, подавши скаргу до суду у разі, коли цей суддя повинен був присудити компенсацію.

68. Тлумачення закону, оцінювання фактів або доказів, які здійснюють судді для вирішення справи, не повинні бути приводом для кримінальної відповідальності, крім випадків злочинного наміру.

69. Дисциплінарне провадження може бути ініційоване, якщо суддя не виконав свої обов'язки ефективно та належним чином. Такі провадження повинен проводити незалежний орган влади або суд із наданням гарантій справедливого судового розгляду і права на оскарження рішення та покарання. Дисциплінарні санкції мають бути пропорційними.

70. Судді не повинні нести особисту відповідальність за випадки, коли їхні рішення були скасовані або змінені в процесі апеляційного розгляду.

71. Коли суддя не виконує суддівські функції, він може бути притягнутий до відповідальності згідно із цивільним, кримінальним або адміністративним правом, як і всі інші громадяни.

Розділ VIII. Етика суддів

72. Судді у своїй діяльності повинні керуватися етичними принципами професійної поведінки. Ці принципи можуть містити не лише обов'язки, щодо яких може бути ініційоване дисциплінарне провадження, а й пропонувати правила для суддів щодо їхньої поведінки.

73. Ці принципи мають бути закладені в кодексах етики суддів, які підвищують довіру громадськості до суддів та судової влади. Судді повинні відігравати провідну роль у розробленні таких кодексів.

74. Судді повинні мати можливість отримати пораду щодо дотримання етики суддів в органі судової влади.

А.В. Зинов'єва,
здобувач Київського
національного
університету
імені Тараса Шевченка,
старший консультант
Верховного Суду України

Summary

This article examines legal status of person reported missing, discloses issues of capacity to act and for rights of this person, provides definition of a missing person. Analyses norms of Civil and Civil Procedural Codes of Ukraine with regard to the natural person's domicile. It is proposed to correlate norms of CC and CPC that regulate issues of a missing person and to amend legislation

Правовий статус безвісно відсутньої особи: матеріальний та процесуальний аспекти

Питанням визнання фізичної особи безвісно відсутньою були присвячені численні дослідження як вчених-цивілістів, так і процесуалістів. Тому цю тему не можна вважати новою в сучасній правовій науці. Проте правовий статус такої особи у законодавстві та теорії права чітко не визначений, а отже, потребує подальшого дослідження. На нашу думку, існують проблеми у визначенні такого статусу особи як у нормах матеріального, так і процесуального права. Зокрема, у деяких коментарях до ст. 44 Цивільного кодексу України (далі — ЦК) аналіз змісту зазначеної норми значно менший за обсягом, ніж сама норма¹, що свідчить про складність сприйняття і коментування цієї статті.

Метою нашої статті є привернути увагу фахівців до питань, що вважаються простими і сталими, а завданням — розглянути проблеми правового статусу безвісно відсутніх осіб під іншим кутом зору. Вчені-правники, наприклад, ще не визначилися в питанні про правоздатність та дієздатність особи, визнаної безвісно відсутньою. При цьому вони, зокрема, зазначають, що «на правовий статус особи впливають, перш за все, правові фактори. До правових факторів належать цивільна правоздатність і цивільна дієздатність»².

Визначення поняття «безвісно відсутня особа» у правовій літературі практично не надається. Так, Ю.В. Білоусов безвісну відсутність розглядає як категорію цивільного законодавства у зв'язку із перетворенням відносин, які виникли між суб'єктами цивільного права, у напружені та невизначені через тривалу відсутність фізичної особи³.

Проаналізувавши це визначення, можна зробити висновок, що правове значення має безвісна відсутність як самостійне поняття. Але з цим важко беззастережно погодитися. Юридичне значення законом надається саме безвісно відсутній фізичній особі, а не стану безвісної відсутності.

Крім того, категорія цивільного законодавства із перетворенням відносин не пов'язана, а регламентує перетворення таких відносин, які не можна визнати напруженими, оскільки цей термін не має правового значення через те, що не передбачає можливості звернення до суду (ст. 3 Цивільного процесуального кодексу України; далі — ЦПК), як і застосований тер-

¹ Див., напр.: Цивільний кодекс України: Коментар / За заг. ред. Є.О. Харитонова, О.М. Калітенко. — Одеса, 2003. — 1080 с.

² Цивільне право України. Загальна частина: Підручник / За ред. І.А. Бірюкова, Ю.О. Заїки. — К., 2006. — 480 с.

³ Див.: Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т. / За відповід. ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. — К., 2005. — Т. 1. — 832 с.

мін «невизначені». Сам же Ю.В. Білоусов зазначає, що «метою введення норми статті 43 ЦК є усунення негативних цивільно-правових наслідків такої відсутності»⁴, але саме конкретні негативні наслідки безвісної відсутності й зумовлюють у таких випадках звернення до суду.

Передувати встановленню факту визнання судом особи безвісно відсутньою має відповідна юридична обставина — відсутність відомостей про особу протягом року. Вважаємо, що при визначенні безвісної відсутності особи за основу слід брати правовий стан, який зумовлює звернення до суду та фіксується судом у рішенні як юридичний факт.

Такий факт може бути встановлений на підставі безспірних доказів, а юридична обставина відрізняється від відповідного факту тим, що вона об'єктивно неочевидна і лише після її встановлення судом та набрання відповідним рішенням законної сили стає юридичним фактом, оскільки рішення суду і є тим документом, який підтверджує існування юридичного факту. Тому говорити про стан фізичної особи можна і необхідно у двох аспектах: фактичний стан особи напередодні встановлення певного юридичного факту, що спонукає заявника звернутися до суду; юридично визначений стан.

Тривала відсутність боржника не позбавляє кредитора можливості пред'явити позов до суду і, таким чином, забезпечити захист права вимоги, оскільки позивач вправі вказати останнє відоме йому постійне місце проживання боржника (частини 9, 10 ст. 110 ЦПК)

Тобто сама юридична обставина — відсутність відомостей про фізичну особу — не породжує правових наслідків, якщо з виникненням такого стану не пов'язане порушення прав інших суб'єктів, зокрема, членів сім'ї, роботодавців, кредиторів та інших осіб. Отже, певна обставина може існувати, але не буде відповідного факту, оскільки юридична обставина та юридичний факт мають бути пов'язані з правами й інтересами конкретних фізичних або юридичних осіб у зв'язку з тим, що інакше вони не будуть мати юридичних наслідків. Сам судовий порядок встановлення факту тривалої відсутності фізичної особи не має правового значення без відповідного зазначення причин його встановлення.

Переважає більшість вчених намагається обійти визначення такого правового статусу особи, хоча й розкриває характерні його ознаки. Деякі автори, абсолютизуючи безвісну відсутність фізичної особи, зазначають: «Довготривала відсутність гро-

мадянина в місці постійного проживання за умови, що місце його перебування невідоме, створює основу для певної нестабільності цивільно-правових відносин. Його контрагенти позбавлені можливості вимагати виконання обов'язків за договором. Особи, які перебували на його утриманні, не можуть отримати відповідні кошти. Під час довготривалої відсутності фізичної особи може бути завдана шкода його майну. З метою усунення такої юридичної невизначеності закон передбачає інститут визнання фізичної особи безвісно відсутньою»⁵.

Кредитор може очікувати збільшення зобов'язань боржника, коли несвоєчасне їх виконання забезпечується неустойкою, і лише в останній день до закінчення строку позовної давності звернутися до суду з позовом. У зв'язку з цим кредитора можна вважати особою, заінтересованою у безвісній відсутності боржника

Проте тривала відсутність боржника не позбавляє кредитора можливості пред'явити позов до суду і, таким чином, забезпечити захист права вимоги, оскільки позивач вправі вказати останнє відоме йому постійне місце проживання боржника (частини 9, 10 ст. 110 ЦПК). Але це питання необхідно розглядати й у контексті негативних наслідків від безвісної відсутності боржника для охорони і захисту його інтересів, оскільки у ч. 2 ст. 625 ЦК та інших нормах законодавства йдеться про негативні наслідки несвоєчасного виконання зобов'язання. Тому вважаємо, що кредитор може очікувати збільшення зобов'язань боржника, коли несвоєчасне їх виконання забезпечується неустойкою, і лише в останній день до закінчення строку позовної давності звернутися до суду з позовом. У зв'язку з цим кредитора можна вважати особою, заінтересованою у безвісній відсутності боржника.

Виходячи ж із позиції охорони і захисту інтересів безвісно відсутньої особи, встановлення такого факту судом має бути підставою для зупинення нарахування неустойки та перебігу строків позовної давності в інтересах кредитора, а також для врегулювання боргових зобов'язань за рахунок належного боржнику майна.

Щодо надання матеріальної допомоги утриманцям, то вона також гарантується державою. Зокрема, за ч. 8 ст. 181 Сімейного кодексу України (далі — СК), якщо місце проживання батьків невідоме, або вони ухиляються від сплати аліментів, або не мають можливості утримувати дитину, дитині призначається тимчасова державна допомога.

⁴ Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т. / За відповід. ред. О.В. Дзери... — Т. 1. — 832 с.

⁵ Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / За ред. В.М. Коссака. — К, 2004. — 976 с.

Головною ознакою, за якою можна встановити, що особа безвісно відсутня, є місце її проживання, оскільки у ст. 43 ЦК йдеться про те, що фізична особа може бути визнана судом безвісно відсутньою, якщо протягом одного року в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування. Зазначене положення мало б узгоджуватися з відповідним положенням ст. 29 цього ж Кодексу, в якій місце проживання фізичної особи визначається так: «житловий будинок, квартира, інше приміщення, придатне для проживання в ньому (гуртожиток, готель тощо), у відповідному населеному пункті, в якому фізична особа проживає постійно, переважно або тимчасово». Тобто у ст. 29 ЦК не встановлено критеріїв, згідно з якими можна відрізнити постійне, переважне або тимчасове проживання особи в певному місці. Деякі вчені наголошують на єдності статей 29 та 43 ЦК (у зв'язку з визнанням особи безвісно відсутньою), зазначаючи, що відсутність відомостей про перебування фізичної особи у місці її постійного проживання визначається відповідно до правил ст. 29 ЦК і ст. 3 Закону від 11 грудня 2003 р. № 1382-IV «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні».

Можна рекомендувати внести зміни до ст. 246 ЦПК і встановити, що підсудність справ про визнання особи безвісно відсутньою має визначатися за останнім відомим постійним місцем проживання фізичної особи, місцеперебування якої невідоме. Таким чином будуть узгоджені норми матеріального і процесуального законодавства щодо однозначного розуміння та застосування прийнятих термінів

Буквальний аналіз підстав визнання особи безвісно відсутньою потребує розкриття поняття «місце постійного проживання», оскільки воно вважається одним. У ст. 43 ЦК йдеться про те, що існує зв'язок між місцем постійного проживання фізичної особи і відомостями про місце її перебування. Наявність такого зв'язку свідчить про те, що в місці постійного проживання мають бути відомості про інші місця перебування фізичної особи. Місце реєстрації фізичної особи нині формально пов'язують з місцем постійного проживання особи.

Але місце постійного проживання особи реально визначити можна не завжди. Наприклад, у цивільному процесі використовуються різні терміни: «місце проживання (перебування)» (ст. 36 ЦПК), «місце проживання (перебування чи роботи)» (ст. 74 ЦПК), «останнє відоме місце проживання», «місце постійного заняття (роботи)» (ст. 110 ЦПК). При цьому зазначені терміни не завжди є коректними, оскільки, зокрема, «місце постійного заняття (роботи)» не можна вважати однозначним. Законодавець у ст. 110 ЦПК намагався

дати таке визначення цього терміна, щоб охопити ним якомога ширше коло занять, які властиві фізичній особі. Однак було б доцільніше, щоб термін «місце постійного заняття (роботи)» у ч. 9 ст. 110 ЦПК був замінений на більш конкретний — «місце роботи чи професійного заняття певним видом діяльності» і, відповідно, зазначену частину слід викласти так: «...або за останнім відомим місцем проживання відповідача чи роботи або постійного заняття ним професійною діяльністю».

Необхідно також звернути увагу на те, що у ст. 246 ЦПК, якою встановлюється підсудність справ про визнання особи безвісно відсутньою, зазначено: «за останнім відомим місцем проживання (перебування) фізичної особи, місцеперебування якої невідоме, або за місцезнаходженням її майна», а отже, нівелюється значення застосованого у ст. 43 ЦК терміна «постійне місце проживання». Вважаємо, що коли пов'язувати постійне місце проживання з отриманням відомостей про можливі місця перебування особи в подальшому, то такі відомості, як правило, повідомляються лише членам сім'ї цієї особи, адже у ч. 2 ст. 3 СК зазначено, що сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки.

Тобто постійне місце проживання необхідно пов'язувати з місцем, де живе сім'я особи, питання про безвісну відсутність якої вирішується судом. Крім того, згідно з ч. 3 ст. 76 ЦПК належним повідомленням особи про вчинення процесуальних дій вважається вручення повістки повнолітньому члену сім'ї, який проживає з нею. Тобто презумпція останньої норми передбачає, що у дорослих членів сім'ї є інформація про те, де знаходиться відсутня особа і як з нею можна зв'язатися, щоб передати необхідні відомості. Вважаємо, що положення ст. 246 ЦПК слід привести у відповідність з положеннями ст. 43 ЦК, оскільки процесуальна норма має відповідати за змістом і застосованими поняттями нормам матеріального права. У зв'язку з цим термін «місце перебування» не може визначати підсудність справи певному суду (наприклад, особа проживає у готелі під час відрядження). Більше того, у ст. 246 ЦПК вживається термін «місцеперебування» в контексті фактичного місця знаходження особи на момент розгляду справи судом, тому подвійне застосування одного терміна з різним змістом ускладнює його сприйняття.

Враховуючи наведене, можна рекомендувати внести зміни до ст. 246 ЦПК і встановити, що підсудність справ про визнання особи безвісно відсутньою має визначатися за останнім відомим постійним місцем проживання фізичної особи, місцеперебування якої невідоме. Таким чином бу-

дуть узгоджені норми матеріального і процесуального законодавства щодо однакового розуміння та застосування вживаних термінів.

В основі визначення поняття «безвісно відсутня особа» має лежати юридичний факт, який встановлений судом, а не встановлення його в судовому порядку

Така значна увага до постійного місця проживання особи зумовлена тим, що це є одним із визначальних аспектів для визнання особи безвісно відсутньою. До цієї ознаки вчені додають додаткові підстави для визнання особи недієздатною: відсутність відомостей про дійсне перебування особи і неможливість отримати такі відомості; сплив річного строку з дня одержання останніх відомостей про місце перебування фізичної особи або з дня, визначеного відповідно до ч. 2 ст. 43 ЦК; наявність у заявника правової зацікавленості у вирішенні питання про визнання особи безвісно відсутньою, тобто наявність між ним і відсутньою особою цивільного або іншого правовідношення, що виникло раніше (договірного, аліментного тощо) ⁶.

У разі визнання особи безвісно відсутньою призупиняється її цивільна дієздатність лише за останнім відомим місцем проживання і стосовно того майна, щодо якого вживатимуться заходи до його охорони тощо. Будь-які дії особи, місце перебування якої невідоме, мають приводити до зміни статусу такої особи за останнім місцем її проживання

При розгляді справи про визнання особи безвісно відсутньою досліджують кілька юридичних обставин, а в результаті має бути встановлений один юридичний факт — особа визнається безвісно відсутньою, — який викличе низку правових наслідків. Тому в основі визначення поняття «безвісно відсутня особа» має лежати юридичний факт, який встановлений судом, а не встановлення його в судовому порядку.

Не можна також погодитись із тим, що підставами для визнання такого юридичного факту вчені визначають юридичні обставини, які мають доводитися в суді, а не ті правові наслідки, яких бажає досягти заявник. На нашу думку, слід розмежувати предмет доказування та підстави, які спонукають заінтересованих осіб, зокрема заявника, до порушення справи в суді. Тому в основі визначення поняття «безвісно відсутня особа» має бути правовий статус цієї особи, який вона набуде після набрання рішенням суду законної сили.

При визнанні особи безвісно відсутньою припускається, що особа є живою, а немає тільки ві-

домостей про місце її перебування. У зв'язку з цим вона вважатиметься власником майна і спадщина не відкриватиметься. У цивільному праві недопустимо, щоб особа існувала гіпотетично, оскільки безліч правових зв'язків зумовлює необхідність особистої участі особи у відносинах, наприклад, обов'язок сплачувати податки, надавати утримання іншим особам тощо.

Розглядаючи правовий статус безвісно відсутньої особи, слід брати до уваги, що за загальним правилом допускається, що зазначена особа жива. Але це припущення ґрунтується на суперечності цієї обставини іншій подібній обставині, коли факт смерті неможливо встановити, однак припускається, що особа померла. Наслідки встановлення наведених фактів судом різняться, що й дає можливість зробити висновок, що законодавець залишає за безвісно відсутньою особою право власності на майно тощо.

Правовий статус безвісно відсутньої особи відрізняється від статусу фізичної особи, оскільки безвісно відсутня особа втрачає право розпорядження, володіння і користування належним їй майном, з нею може бути розірваний шлюб у спрощеному порядку тощо. Тобто така особа на час безвісної відсутності ніби втрачає дієздатність. Але зазначене припущення є помилковим, оскільки безвісно відсутня особа здатна набувати права на майно, працювати за іншим невідомим місцем проживання тощо. Водночас така особа не вправі укласти новий шлюб, оскільки вона не може знати про розірвання попереднього, адже припускається, що ця особа втратила правові зв'язки і будь-яку інформацію за останнім постійним місцем проживання тощо.

Отже, у разі визнання особи безвісно відсутньою призупиняється її цивільна дієздатність лише за останнім відомим місцем проживання і стосовно того майна, щодо якого вживатимуться заходи до його охорони тощо. Будь-які дії особи, місце перебування якої невідоме, мають приводити до зміни статусу такої особи за останнім місцем її проживання.

Таким чином, необхідно відрізнити випадки, коли безвісна відсутність зумовлена об'єктивними факторами, зокрема коли внаслідок психічної хвороби особа не усвідомлює своє місце перебування, не здатна повідомити близьких родичів та інших зацікавлених осіб про нове місце її перебування тощо; і коли близькі родичі та члени сім'ї, а також сама особа приховують нове місце її перебування, намагаючись отримати за рахунок встановлення цього факту позитивні для себе наслідки, зокрема від-

⁶ Див.: Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар (пояснення, тлумачення, рекомендації з використанням позицій вищих судових інстанцій, Міністерства юстиції, науковців, фахівців). — Х., 2009. — Т. 2.: Фізична особа. — 296 с.

строчення або звільнення від цивільно-правової або іншої відповідальності тощо.

З наведеного можна зробити висновок, що необхідно розрізнити безвісну відсутність як об'єктивний статус особи та штучно створену ситуацію, коли відомості про особу свідомо приховуються за інтересованими особами.

На нашу думку, слід встановлювати причини і ті негативні наслідки, які зумовили визнання особи безвісно відсутньою, а також передбачити відповідальність осіб за зловживання процесуальними правами щодо пред'явлення безпідставно вимоги про встановлення факту безвісної відсутності особи. Така пропозиція дозволить запобігти випадкам штучного визнання фізичної особи безвісно відсутньою.

Статус фізичної особи, місце перебування якої невідоме, в широкому розумінні цього терміна має розцінюватися як проміжний, оскільки він передуватиме розгляду справи судом про безвісну відсутність особи. До розгляду справи судом він не повинен безпосередньо породжувати жодних правових наслідків для заінтересованих осіб

Вважаємо, що такий правовий статус можна розглядати як тимчасовий. Зазначений статус не свідчить про припинення правоздатності особи, хоча у законодавстві і не говориться про припинення або про призупинення правоздатності особи у зв'язку з визнанням її безвісно відсутньою. Понад те, належне такій особі майно на час її безвісної відсутності передається в управління та за рахунок отримуваних доходів, приплоду тощо права власності цієї особи можуть збільшуватися, тобто така особа здатна набувати права і перебувати в статусі безвісної відсутності. Отже, безвісно відсутня особа є правоздатною, але вона набуває права не за рахунок власних дій, а за рахунок дій в її інтересах.

Тобто можна говорити про особисті суб'єктивні інтереси особи, визнаної судом безвісно відсутньою, щодо охорони і захисту яких мають діяти відповідні уповноважені особи.

У зв'язку з наведеним можна зробити висновок, що безвісна відсутність особи — це стан об'єктивної дійсності, який зумовлює необхідність заявника звертатися до суду, що відображається в рішенні суду шляхом встановлення відповідного юридичного факту, що породжує певні правові наслідки для заінтересованих осіб та визначає обов'язок уповноважених органів здійснити дії в інтересах відсутньої особи.

На підставі ст. 44 ЦК слід звернути увагу на те, що існує два поняття: «фізична особа, яка визнана безвісно відсутньою» та «фізична особа, місце перебування якої невідоме». Виходячи з буквального сприйняття цих понять, можна стверджувати, що фізична

особа отримує статус визнаної безвісно відсутньою тоді, коли рішення суду про встановлення факту безвісної відсутності набере законної сили. Водночас до набрання рішенням суду законної сили особа має вважатися такою, місце перебування якої невідоме.

Слід звернути увагу на те, що статус фізичної особи, місце перебування якої невідоме, має важливе правове значення, оскільки згідно з ч. 2 ст. 44 ЦК за заявою заінтересованої особи або органу опіки та піклування над майном фізичної особи, місце перебування якої невідоме, опіка може бути встановлена нотаріусом до ухвалення судом рішення про визнання її безвісно відсутньою. У зв'язку з відсутністю в цій нормі жодних застережень в будь-який момент до рішення суду про визнання фізичної особи безвісно відсутньою статус фізичної особи, місце перебування якої невідоме, може бути наданий заінтересованою особою або органом опіки та піклування. Вважаємо, що це положення є спірним.

Справді, очікувати рік, щоб вжити заходів щодо опіки над майном безвісно відсутньої особи, не зовсім обґрунтовано, оскільки після спливу такого строку буде важко знайти рухоме майно, а також відновити його стан, якщо ним будуть користуватись інші особи. Але так само необґрунтовано вживати таких заходів наступного дня після «зникнення» особи, оскільки доволі часто зниклі особи з'являються протягом двох-трьох діб. Отже, питання щодо строку, з якого особа отримує статус «фізична особа, місце перебування якої невідоме», потребує конкретизації.

Статус фізичної особи, місце перебування якої невідоме, в широкому розумінні цього терміна має розцінюватися як проміжний, оскільки він передуватиме розгляду справи судом про безвісну відсутність особи. Отже, він має передбачати охорону і захист прав та інтересів усіх заінтересованих осіб, включаючи зазначену особу. Особливість же такого статусу, на нашу думку, має полягати в тому, що до розгляду справи судом він не повинен безпосередньо породжувати жодних правових наслідків для заінтересованих осіб, оскільки не існує відповідного рішення суду, яким встановлено на законних підставах статус особи.

Наведені висновки і пропозиції, на нашу думку, слід взяти до уваги при подальшому дослідженні цивільно-правового статусу безвісно відсутньої особи, оскільки його необхідно сприймати в контексті тих положень, які безпосередньо пов'язані з опікою, охороною та захистом інтересів такої особи, а також враховувати інтереси тих осіб, з якими безвісно відсутня особа перебувала у відносинах до її зникнення.

СИСТЕМАТИЧНИЙ ПОКАЖЧИК МАТЕРІАЛІВ, ОПУБЛІКОВАНИХ У «ВІСНИКУ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ» У 2010 РОЦІ

Вищий адміністративний суд України з гаранта законності перетворюється на загрозу демократичним виборам Президента України <i>Інформація про прес-конференцію, яка відбулася у Верховному Суді України 14 січня 2010 р.</i>	1'20102	Судова система України стала заручником декларативності законів про соціальні виплати <i>Інформаційне повідомлення про засідання Пленуму Верховного Суду України, яке відбулося 19 березня 2010 р.</i>	4'20103
Звернення Голови Верховного Суду України до Президента України з приводу ситуації, що склалася з організаційним керівництвом діяльністю Вищого адміністративного суду України	1'20102	Про практику застосування судами земельного законодавства при розгляді цивільних справ <i>Постанова Пленуму Верховного Суду України від 16 квітня 2004 р. № 7 (із змінами та доповненнями, внесеними постановою Пленуму Верховного Суду України від 19 березня 2010 р. № 2)</i>	4'20104
Лист Голови Верховного Суду України В. Онопенка до Президента України В. Януковича від 13 травня 2010 р.	5'20105	Верховний Суд просить Конституційний Суд України перевірити на предмет конституційності нові повноваження Вищої ради юстиції <i>Інформаційне повідомлення про засідання Пленуму Верховного Суду України, яке відбулося 4 червня 2010 р.</i>	6'20102
Звернення суддів Верховного Суду України до Президента України від 11 травня 2010 р.	5'20107	Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав <i>Постанова Пленуму Верховного Суду України від 4 червня 2010 р. № 5</i>	6'20104
Звернення зборів суддів Верховного Суду України до Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України від 2 листопада 2010 р.	11'20105	Про внесення змін до постанови Пленуму Верховного Суду України від 28 березня 2008 року № 2 «Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства» <i>Постанова Пленуму Верховного Суду України від 4 червня 2010 р. № 8</i>	6'201013
Головним критерієм успішності судової реформи стане оцінка суспільства <i>Інформація про X позачерговий з'їзд суддів України, який відбувся 16 вересня 2010 р.</i>	9'20102	Про деякі питання, що виникають під час розгляду судами України скарг на постанови органів дізнання, слідчого, прокурора про порушення кримінальної справи <i>Постанова Пленуму Верховного Суду України від 4 червня 2010 р. № 6</i>	7'20103
X позачерговий з'їзд суддів України	10'20102	Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки <i>Постанова Пленуму Верховного Суду України від 4 червня 2010 р. № 7</i>	7'20106
НОВИНИ. ПОДІЇ. ФАКТИ			
2'20102	5'20103	11'20102	
3'20102	7'20102	12'20102	
4'20102	8'20102		
У ПЛЕНУМІ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ			
Про судові рішення у цивільній справі <i>Постанова Пленуму Верховного Суду України від 18 грудня 2009 року № 14</i>	1'20104	Верховний Суд України звернувся до Конституційного Суду України з конституційним поданням	11'20104
<i>Коментар. Луспенник Д.Д.</i> Законність, обґрунтованість і справедливність судового рішення — основні чинники авторитету судової влади	1'201010	У РАДІ СУДДІВ УКРАЇНИ	
Про внесення змін та доповнень до постанови Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року № 4 «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» <i>Постанова Пленуму Верховного Суду України від 18 грудня 2009 року № 16</i>	1'201013	1'201015	4'201015
Про судову практику в справах про банкрутство <i>Постанова Пленуму Верховного Суду України від 18 грудня 2009 року № 15</i>	2'20103	Положення про автоматизовану систему документообігу суду	
			12'201012

СУДОВА ПРАКТИКА

Рішення у цивільних справах

1'2010 17	5'2010 9	9'2010 3
2'2010 20	6'2010 14	10'2010 8
3'2010 4	7'2010 11	11'2010 6
4'2010 16	8'2010 3	12'2010 3

Рішення в адміністративних справах

1'2010 20	5'2010 12	9'2010 8
2'2010 22	6'2010 17	10'2010 11
3'2010 7	7'2010 13	11'2010 9
4'2010 20	8'2010 4	12'2010 5

Рішення у господарських справах

1'2010 23	5'2010 14	9'2010 12
2'2010 23	6'2010 18	10'2010 15
3'2010 9	7'2010 15	11'2010 10
4'2010 22	8'2010 5	12'2010 7

Рішення у кримінальних справах

1'2010 26	5'2010 16	9'2010 15
2'2010 26	6'2010 20	10'2010 18
3'2010 11	7'2010 18	11'2010 13
4'2010 24	8'2010 6	12'2010 9

СУДОВА СТАТИСТИКА

Аналіз стану здійснення судочинства судами загальної юрисдикції в 2009 р. (за даними судової статистики) 5'201020

У СУДОВИХ ПАЛАТАХ

Практика розгляду кримінальних справ про злочини, склад яких передбачено ст. 366 Кримінального кодексу України (службове підроблення) 1'201031

Судова практика розгляду справ про злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку 2'201029

Судова практика розгляду справ про розкриття банками інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб 3'201014

Практика розгляду судами адміністративних справ щодо спорів, пов'язаних зі справами податків і зборів митними органами 4'201026

Судова практика щодо вирішення питання про речові докази, передачу в дохід держави грошей, валюти, цінностей, іншого нажитого злочинним шляхом майна або такого, що було об'єктом злочинних дій 6'201026

Практика перегляду судових рішень у зв'язку з нововиявленими обставинами в порядку цивільного судочинства 7'201021

Практика розгляду судами кримінальних справ про злочини, склад яких передбачено ст. 368 Кримінального кодексу України (одержання хабара) 9'201018

Практика застосування судами запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження строків тримання під вартою на стадіях дізнання та досудового слідства 10'201022

Судова практика розгляду цивільних справ, що виникають з кредитних правовідносин 11'201016

АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Причини скасування та зміни апеляційними судами постанов місцевих судів у справах про адміністративну відповідальність за порушення вимог Закону «Про боротьбу з корупцією», у тому числі щодо суддів 12'201019

У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СУДІ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Справа «Олег Колесник проти України»
Рішення від 19 листопада 2009 р. 7'201031

Справа «Швейцарський союз проти ферм»
проти Швейцарії (№ 2)»
Рішення від 30 червня 2009 р. 8'20109

ПРОБЛЕМИ СУДОВО-ПРАВОВОЇ РЕФОРМИ

Константий О.В. Суддівський імунітет як гарантія об'єктивного і неупередженого правосуддя в державі 1'201044

Лужанський А.В. Доступ до правосуддя: окремі проблеми законодавчого врегулювання 3'201026

Томкіна О.О. Про потребу наукового обґрунтування концепції судово-правової реформи в Україні 3'201029

Сірий М.І. Касація — основна функція Верховного Суду України 4'201029

Сердюк В.В. Верховний Суд України і реформування системи правосуддя: організаційно-правовий аспект 6'201035

Москвич Л.М. Критерії оцінювання ефективності судової системи 10'201030

Бринцев В.Д. Вища рада юстиції: міжнародний досвід формування та нормативно-правове забезпечення її діяльності в Україні 12'201032

Рекомендація СМ/РЕС(2010)12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки 12'201037

ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА

Білецька Л.М. Митна вартість — terra incognita в українському законодавстві 3'201035

Мойсик В.Р. Помилування як правовий інститут 4'201035

Мірошниченко Є.О. Актуальні питання постановлення вироку 5'201036

Лемешко О.М., Овчаренко О.М. Притягнення суддів до кримінальної відповідальності: окремі проблеми	7'201033	Тимченко Г.П. Проблеми реалізації принципів судочинства при перегляді цивільних справ	7'201039
Погорецький М.А., Сліпченко В.І. Складні питання, що виникають при призначенні судово-психіатричної експертизи	8'201030	Бринзанська О.В. Насильство як окремий прояв дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань	7'201044
НА ДОПОМОГУ СУДДІ			
Романюк Я.М. Умови та порядок визнання нікчемних правочинів дійсними	2'201035	Бережний С.Д. Розмежування умисного вбивства з корисливих мотивів від інших різновидів умисного вбивства при обтяжуючих обставинах	8'201036
Романюк Я.М. Державна реєстрація правочинів: її суть та правове значення	5'201040	Курило О.М., Биля С.О. Недоліки правового регулювання судового розгляду справ про адміністративні правопорушення	8'201043
Шпонька В.П. Аналітичні портфелі судової практики — до послуг працівників суду	5'201047	Мірошниченко Є.О. Призначення покарання в порядку, передбаченому ч. 4 ст. 70 Кримінального кодексу України: окремі аспекти	9'201039
Дроздов О.М. Проблеми перегляду судових рішень в порядку виключного провадження	8'201021	Юровський Д.Б. До питання застосування судами України практики Європейського суду з прав людини	9'201044
Кравчук В.М. Зміст та форма постанови адміністративного суду першої інстанції	11'201036	Бичкова С.С. Зустрічний позов як цивільна процесуальна форма захисту інтересів відповідача	10'201041
СУДОВА ПРАКТИКА І ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА			
Луспеник Д.Д. Межі розгляду цивільної справи судом касаційної інстанції: деякі спірні питання	9'201027	Лужанський А.В. Конституційна природа права на доступ до правосуддя в Україні	10'201045
Печений О.П. Спори про спадщину: аналіз типових помилок у справах про спадкування за заповітом	9'201033	Зинов'єва А.В. Правовий статус безвісно відсутньої особи: матеріальний та процесуальний аспекти	12'201041
Смуригін О.О. Проблеми з оцінкою доказів у судовому засіданні	10'201036	ІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ	
ТОЧКА ЗОРУ			
Мармаш В.Я. Межі здійснення права на апеляцію в кримінальному судочинстві України	2'201041	Судді та прокурори в демократичному суспільстві <i>Бордоська декларація</i>	3'2010...обклад.
Нестерович В.Ф. Органи судової влади як об'єкти лобювання в Україні — виклик національній правовій системі	3'201039	РЕЦЕНЗІЇ	
Яворський Б.І. Сприяння захисту в доказуванні у суді першої інстанції	3'201044	Федоренко В.Л. Фундаментальне дослідження конституційних засад референдної демократії в Україні	6'201048
Кубко Є.Б., Самсін І.Л. Про деякі аспекти природи адміністративно-правових договорів	4'201044	МІЖНАРОДНІ ЗВ'ЯЗКИ	
Самсін І.Л. Провадження за винятковими обставинами в адміністративному судочинстві з огляду на практику Європейського суду з прав людини	6'201042	1'2010 обклад.	6'2010 обклад.
		2'2010 обклад.	7'2010 обклад.
		5'2010 обклад.	9'2010 обклад.
		10'2010 обклад.	11'2010 обклад.
		12'2010 обклад.	
		Звіт Верховного Суду України про використання коштів державного бюджету за 2009 р.	
		4'201028	

Міжнародні зв'язки

1 грудня 2010 р. у Верховному Суді України Керівний комітет Українсько-канадського проекту судової співпраці (далі — Проект) провів засідання під головуванням заступника Уповноваженого з федеральних судових справ Канади Марка Жиру та судді Верховного Суду України Василя Гуменюка. Його метою було підбиття підсумків другого етапу роботи Проекту в Україні.

Засідання відбулося за участю партнерів Проекту від України: представників Верховного Суду, Ради суддів, Державної судової адміністрації, Академії суддів України, голів модельних судів (Апеляційного суду м. Києва, Дніпровського районного суду м. Києва, Малиновського районного суду м. Одеси), та від Канади: працівників Офісу Уповноваженого з федеральних судових справ Канади, представників Канадської агенції з міжнародного розвитку, Національного судового університету.

Проект, який тривав останні чотири роки, здійснювався з метою сприяння зміцненню верховенства права, демократичному розвитку та удосконаленню системи державного управління шляхом формування професійного і незалежного суддівського корпусу, а також ефективності, доступності та прозорості судів.

Учасники засідання вирішили, що визначені планом Проекту цілі були досягнуті, а завдання виконані повністю, незважаючи на внутрішні зміни, що відбулися як у Канаді, так і в Україні, зокрема обрання нового Президента та прийняття Закону «Про судоустрій і статус суддів» в Україні. Зі зміною законодавства про судоустрій та статус суддів змістилися і деякі акценти. Тому необхідно знайти із цієї ситуації вихід, і в цьому нам допоможе Проект, реалізований в Україні, оскільки його

реалізація не припинилася, вона й надалі допомагатиме нам у щоденній практиці, зазначив Василь Гуменюк.

Голови модельних судів — Антон Чернушенко, Володимир Хіміч, Леонід Лічман — висловили вдячність від імені колективів їхніх судів за зусилля, докладені канадською стороною для позитивних зрушень в окреслених Проектом напрямках, і висловили намір підтримати інші подібні починання канадських колег. Це завершення Проекту тільки де-юре. Він матиме відповідне продовження, адже модельні суди відповідальні за поширення серед інших судів досвіду, набутого завдяки Проекту, зауважив Володимир Хіміч. Голова Ради суддів загальних судів Павло Гвоздик зазначив, що спільними зусиллями можна зробити дуже багато, в чому переконують результати Проекту, адже реалізовано багато тих речей, про які ми тільки колись мріяли.

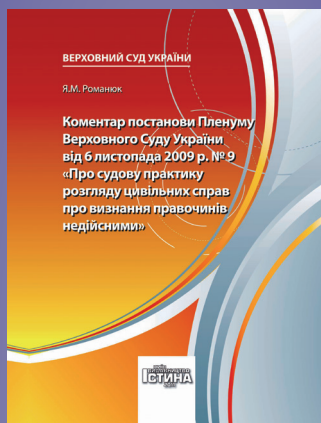
Спільна робота над Проектом була корисною і важливою не лише для української сторони, на чому наголошували канадські колеги, зокрема керівник підрозділу міжнародного співробітництва Національного судового інституту Канади Дональд Чіасон: «Це вулиця не з одностороннім, а з двостороннім рухом, кожен суддя, кожен співробітник нашого Національного інституту суддів Канади набули неабиякого досвіду. Світ стає дедалі меншим і меншим, нам треба знати більше одне одного. Ця спільна праця збагатила і нашу власну практику в Канаді. Ми ставимо собі питання, чому робимо цю справу так, а не інакше, і відповіді виникають в мультикультурному контексті. Маємо пишатися тим, що дуже успішно попрацювали».

Доказом неоціненного здобутого досвіду є плідні результати численних робочих зустрічей, навчальних семінарів, що проводилися під час реалізації Проекту з метою покращення доступу до судової системи через модельні суди, інформування громадськості про роль судочинства, поліпшення якості правосуддя та досягнення гендерної рівності в Україні. Вагомим надбанням є велика кількість методичних та навчальних видань, які побачили світ завдяки Проекту, зокрема «Посібник з організації роботи модельних судів». Крім того, за підтримки Проекту було здійснено базову комп'ютеризацію в модельних судах.

Під час зустрічі учасники заслухали виступи колег щодо різних аспектів проведеної роботи, досягнень Проекту, а також звіт його директора Олега Шакова про результати роботи за 2009—2010 рр. й висловили своє бачення подальших шляхів співпраці.

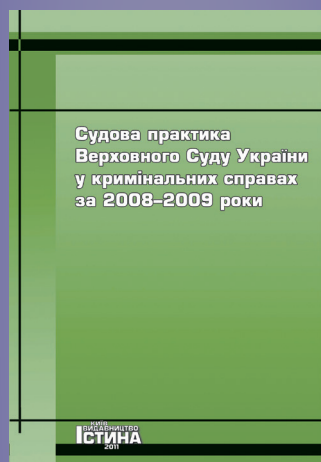
Видавництво «Істина» пропонує:

Романюк Я.М. Коментар постанови Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 р. № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними». — К., 2011. — 96 с.

Постанова «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» надала судам низку роз'яснень щодо застосування положень законодавства при розгляді такої складної категорії справ, як справи, пов'язані з недійсністю правочинів. Запропонований коментар зазначеної постанови підготовлений суддею Верховного Суду України — одним із розробників її проекту — і висвітлює мотиви та обґрунтування, якими керувався Верховний Суд, даючи відповідні роз'яснення.

Коментар стане в пригоді суддям, адвокатам, іншим практикуючим юристам, всім, хто цікавиться питаннями недійсності правочинів.

Судова практика Верховного Суду України у кримінальних справах за 2008—2009 роки / За ред. П.П. Пилипчука. — К., 2011. — 736 с.

Видання «Судова практика Верховного Суду України у кримінальних справах» засновано з метою інформування суддів та інших юристів про основні напрями судової практики і сприяння однаковому застосуванню всіма судами загальної юрисдикції кримінального та кримінально-процесуального законодавства.

До збірника включені витяги із судових рішень у кримінальних справах за 2008 та 2009 рр., розглянутих у касаційному порядку та в порядку виключного провадження.

Кодекс законів про працю України з постатейними матеріалами судової практики: Науково-практичне видання / За ред. П.Д. Пилипенка. — К., 2010. — 464 с.

У виданні міститься офіційний текст Кодексу законів про працю України і найпоказовіші справи з трудових спорів, розглянуті Верховним Судом України, апеляційними судами, а також деякі справи, що були вирішені місцевими судами і рішення яких набрали чинності. Крім того, відповідні статті зазначеного Кодексу супроводжуються положеннями постанов Пленуму Верховного Суду України та рішень Конституційного Суду України. Книга буде корисна суддям, адвокатам, працівникам прокуратури, а також іншим правникам, студентам і аспірантам юридичних навчальних закладів.

**Книги можна замовити у видавництві «Істина»:
04073, Київ 73, вул. Сирецька, 38
Телефони: (44) 468-3131, 468-0999, 468-5973
e-mail: istina_book@ukr.net
www.istina-books.com.ua**